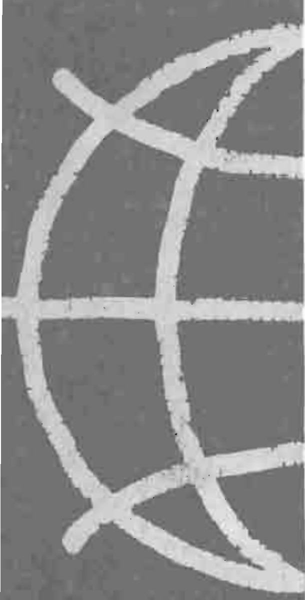

dünyaya bakış

Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi

Fiyatı: 2500 TL. *(KDV Dahil)*

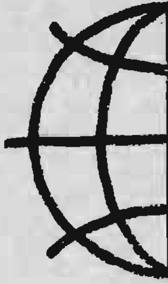
- **Dogma Değil Gerçeklik** / *L.Şenji*
- **Yenilenmenin İdeolojik Hedefleri** / *F. Mussi*
- **Komünistler ve Sosyal Demokratlar** / *Tartışma*
- **Üçüncü Dünyanın Global Karakteri** / *K. Habib*
- **Otoriteyi Kim Denetleyebilir** / *N.Popov*

EKİM 1989 **18**

dünyaya bakış

Aylık
Sosyalist
Çeviri
Dergisi

Dünyaya Bakış, Aylık Sosyalist Çeviri Dergisi
Sahibi: Su Basım Yayın Sanayi Ticaret A.Ş. adına Şefik Çalık □ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** Zeki Demirhisar □ **Yönetim Yeri:** Çatalçeşme Sk. 15/1 Cağaloğlu-İSTANBUL **Tel:** 522 11 96 □ **Dizgi** Maraton Dizgievi □ **Kapak Baskı:** Kent Basımevi □ **İç Baskı:** Anıl Ofset □ **Dağıtım:** Etkin Dağıtım Ltd. Şti. Molla Fenari Sok. No: 5 Tel: 513 77 10 Cağaloğlu-İstanbul □ **Abone Koşulları:** (Yurtiçi) 6 Aylık 12.500 TL., 1 yıllık 25.000 TL.; (Yurtdışı) 6 aylık 15 DM, 1 yıllık 30 DM Tek Dergi 3 DM
B.Almanya Temsilcisi: Bahattin Erdem
Hesap No: 1056-30421-1066904 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL
Döviz Hesop No: 30100/2308 Türkiye İş Bankası Türbe Şubesi-İSTANBUL

dünyaya bakış

AYLIK
SOSYALİST
ÇEVİRİ
DERGİSİ

İçindekiler

Ekim 1989/18

HAKLAR, ÖZGÜRLÜKLER VE İŞBİRLİĞİ

BM Üst Görevlileri İle Doğu Avrupa'dan Hukukçuların Uluslararası Bir Yuvarlak Masa Toplantısı

"Sosyalist bir Devlette İnsan Hakları", WMR'nin Sosyalist Kuruculuk Komisyonu tarafından Moskova'da düzenlenen ve BM İnsan Hakları Genel Sekreter Yardımcısı ve Cenevre'deki BM İnsan Hakları Merkezi'nin Genel Müdürü Jan MARTENSON (İsveç); BM İnsan Hakları Komitesi Başkan Vekili Fausto POCAR (İtalya); Bulgaristan Adalet Bakan Vekili Angel CAMBAZOV; Polonya Genel Savcı Vekili Hipolit STARSZAK ve SSCB Birleşmiş Milletler Derneği Başkan Vekili Profesör Oleg KHLESTOV'un katıldığı bir yuvarlak masa tartışmasının konusu oldu.

Aşağıda, WMR'nin bir kadro üyesi tarafından yürütülen bu tartışmanın biraz kısaltılmış metnini sunuyoruz.

☐ **Sosyalist ülkelerin insani sorunlarda uluslararası işbirliğine katkısını nasıl değerlendiriyorsunuz?**

J.MARTENSON: Bu yuvarlık masa tartışmasının konusuyla ilgili genel bir noktayı işaret etmekle söze başlamak istiyorum: "Sosyalist bir Devlette İnsan Hakları". İnsan haklarını evrensel olarak görüyorum. Bildiğimiz gibi farklı ülkelerde farklı biçimlerde uygulansalar da hiçbir özel politik ya da coğrafi yüze sahip değillerdir. Haklar ve özgürlükler bölünemezdir. Bu benim ilk yorumum. İkincisi ve en önemlisi ise; *sosyalist devletlerde insan haklarına yeni ve esinlendirici bir yaklaşıma tanık olduğumuzdur.* Bu yargıya, yalnızca toplantımıza gösterilen ilgiden değil fakat aynı zamanda Birleşmiş Milletler'in son zamanlarda SSCB'de "Adaletin Yönetimi ve İnsan Hakları" üstüne ilk Doğu Avrupa seminerini örgütlemiş olması gerçeğinden varıyorum[1]. Gördüklerimiz ve duyduklarımız çok cesaret vericiydi.

O.KHLESTOV: İnsan Hakları ve özgürlüklerinin evrenselliğini vurgulamanın ge-

(1) 21-25 Kasım 1988, Moskova.

rekli olduğu görüşünü kesinlikle paylaşıyorum. Onlar gerçekten de hem dünya topluluğunda ve hem de her tikel devlette yaşamın önemli bir unsurudur. Fakat bu bakış açısını paylaşsam bile, ben bir gerçekçi olarak kalıyorum. İnsani konularda farklı felsefi, politik, dinsel ve diğer görüşler vardır ve insan hakları ihlâlleri ortadan kalkmamıştır. Gerçekte dünyanın bütün bölgeleri kendi bütünlüğü içinde bu hakların uygun bir anlayışından hâlâ yoksundur. Sorun, uluslararası topluluğun *ortak bir ölçüt* uygulamak için İnsan Hakları Evrensel Bildirisini (bu yıl kırk yaşını dolduruyor) kullanması gereğidir. Uluslararası antlaşmalara, özellikle ekonomik, toplumsal, kültürel, sivil ve politik haklar üstüne sözleşmelere (ki 50'den fazla vardır) taraf devletlerin, artan bir biçimde insan hakları ve özgürlüklerin tam da bu evrenselliği ve bölünemezliği temelinde hareket etmeye çalıştıklarını düşünüyorum(2). Sovyetler Birliği kendi payına, bu üstün değerlere uluslararası ilişkilerde ve aynı zamanda yasalarda ve hukuk pratiğinde uygun bir saygı gösterilmesini sağlamak için elinden gelen her şeyi yapmaktadır.

Bu uluslararası antlaşmalar oluşturulurken, sosyalist devletlerin ekonomik ve toplumsal haklara da politik ve sivil haklar kadar önem verilmesi gerektiğinde ısrar ettiklerini anımsayabilirsiniz. Bugün bütün haklar dünya topluluğunca eşit önemde görülüyorsa, açıktır ki, bunun için sosyalist ülkeler takdir edilmelidir.

F.POCAR: Buraya gelmeye hazırlanırken, ben de, sosyalizm koşullarında insan haklarının gerçekte neden başka herhangi bir toplumdakinden farklı olması gerektiğini düşündüm. Herhangi bir yanıt bulamadım. İnsan Hakları herkes için bir uygarlık ölçüsü olmalıdır. Elbette, daha önce olduğu gibi, bir toplum insan haklarının özel bir yönüne ağırlık vermek zorunda olduğunu duyumsayabilir. Fakat, bugün uluslararası ilişkilerde pek çok değişiklik görmek hoşnutluk veriyor: Bugün, bütün devletler insan hakları paketinin her bileşen unsuruna eşit saygı gösterir ve kabul eder gözüküyorlar.

□ **Burada hiç kimse,sosyalizmin herhangi bir biçimde insan hakları açısından üstün olduğunu öne sürmese de, bu iyimserlik kuşkusuz ki sağlam temellere dayanıyor. Bu alanda Doğu-Batı işbirliğine herhangi bir engel görüyor musunuz?**

F.POCAR: Bunu yanıtlamak çok zor, çünkü sorun yalnızca bir insan hakları sorunu değil. Daha yakın ve iyi işbirliği önündeki engeller açıktır. Ne var ki, biz bugün onların üstesinden gelinebileceğini biliyoruz. Yakın gelecekte daha yakın bir işbirliği olanaklıdır.

□ **1988 Moskova Doğu Avrupa BM İnsan Hakları semineri böyle bir işbirliğinin işareti olarak sayılabilir mi?**

J.MARTENSON: Evet, çok yararlı olduğunu düşünüyorum. İlkesel olarak belirli görüş ayrılıklarına karşın, benzer işbirliği çabalarının sürmemesi için kesinlikle hiçbir neden yoktur. Biz BM'dekiler, bu çok özel önemi bulunan alanda Doğu-Batı ilişkilerini genişletmeye her zaman ilgi gösteriyoruz.

---

(2) 1966'da imzaya açılan yasal bağlayıcı belgeler olan Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Üstüne Uluslararası Sözleşme ile Sivil ve Politik Haklar Üstüne Uluslararası Sözleşme. ABD bunları hâlâ onamamıştır.

☐ **Evrensellikle ilgili bir soru daha. BM'in bu yıl yürütmeye karar verdiği insan hakları için dünya kampanyasının temel amaçları kısaca nelerdir?**

J.MARTENSON: İnsan hakları alanında yasal altyapı asıl olarak başarılmış ve kurulmuştur. Bugün uluslararası hukuk tarafından geliştirilmiş değerlerin herkes için bir gerçeklik durumuna gelmesinin zamanıdır. Yardım ve denetleme için gerekli kuralsal aygıta ya da mekanizmalara sahip olmak tek başına yeterli değildir. Her ülkede insanlar şunu bilmelidir: Herkesin yadsınamaz hakları ve özgürlükleri vardır; her devlet evrensel olarak kabul edilmiş insani normları izlemek zorundadır ve buna ek olarak, bu normların etkili uygulanmasını sağlamak için BM vardır. Kampanyamızın amacı şudur: *Her devlette ve bütün dünyada insan hakları sorunlarında kamu bilincini uyandırmak ve pekiştirmek.* Bunu başarmaya çalışırken uluslararası kamuoyunu temel haklarda hâlâ meydana gelen ihlaller konusunda uyanık tutmaya çalışıyoruz. Egemen devletleri içine alan BM, hiç kimseyi yükümlerini yerine getirmeye zorlayamaz. Fakat bilgili bir kamuoyu burada önemli etkide bulunabilir.

A. CAMBAZOV: Önemli bir aydınlatmada bulunulduğunu düşünüyorum. İnsan Haklarının Doğu ya da Batı'ya özgü bir şey olarak görülemeyeceği görüşünde birleştik. Evrensel Bildiri'yi ya da sözleşmeleri imzalayan devletler, ortak ilkeleri yerine getirmekle tümüyle yükümlüdürler. Bundan dolayı, Bildiri ve sözleşmeleri en iyi nasıl uygulanacağı arayışıyla, BM üyelerinin *çok yönlü etkileşimi* ile insani konularda Doğu-Batı işbirliği hakkında çok fazla konuşmanın yersiz olacağını düşünüyorum. Açıktır ki, her ülke ulaştığı gelişme düzeyi ve ulusal özgünlüklerine göre hareket etmektedir. Ne var ki, Evrensel Bildiri'yi destekleyenler anayasaları ve var olan yasalarını bu uluslararası belgeye uygunlaştırmalı ve daha sonra bu temelde işbirliği yapmalıdırlar.

☐ **Bu bizi, doğrudan Evrensel Bildiri'nin ilkelerinin gerçekleştirilmesi sorununa getiriyor. Bu süreç hakkında, özellikle perestroyka'nın sürmekte olduğu ülkeler açısından ne söylenebilir?**

J.MARTENSON: Hepimizin bu alanda da değişikliklere tanık olduğumuzu düşünüyorum: Perestroyka'nın sonucu olan bu değişiklikleri kesin bir hoşnutlukla karşılıyor ve sözlerin eylemlere dönüşmesini bekliyoruz.

F.POCAR: Kimi yönlere daha yakından bir göz atalım: Birincisi, bugün sosyalist ülkelerde kamuoyu yeni bir rol kazanır gözüküyor. İkincisi, hukuksal pratiğin kendisi değişmiştir. Yalnızca yargıçların bağımsızlığını değil, fakat Sovyet hukuk mesleğinin işlevlerinin de yeniden gözden geçirilmesini anlatmak istiyorum. SSCB'nin, yasal korunmaya artan bir ağırlık vermesinin kesin bir işareti olan, yurttaşların haklarına tecavüz eden görevlilerin yasadışı eylemlerine karşı mahkemelere başvurma yolları üstüne bir yasa kabul etmesi cesaret vericidir. Bunun insan haklarının uygulanması ve yasayla korunması açısından çok büyük bir önemde olduğunu düşünüyorum. Üstelik, SSCB ve öteki Doğu Avrupa ülkelerinin Sivil ve Politik Haklar Üstüne Sözleşmenin onaylanması isteğe bağlı olan ek protokolü[3] imzalayacaklarını

---

(3) Bu belge, imzacı devletlerin yurttaşlarına yurt içinde bütün yasal başvurulardan sonuç alamadığında şikayetlerini Sivil ve Politik Haklar Üstüne Uluslararası Sözleşme gereğince BM tarafından kurulan İnsan Hakları Komitesi'ne götürme olanağı vermektedir.

duyduğumda çok etkilendim. Bildiğim kadarıyla Macaristan imzalamıştır bile. Gördüğümüz gibi önümüzde yeni büyük olanaklar belirmektedir...

H.STARSZAK: SSCB'deki perestroyka ve Polonya'nın 1981'den bu yanaki sosyalist yenilenmesi insan hakları ve özgürlüklerinin doğrulanması için geniş olanaklar yaratıyor. *Bu, yeni politik düşüncenin çalışmasıdır.* Sosyalizm ile demokrasiyi birleştirerek halkı ilgilendiren temel sorunlarda birlik arayışını sürdürüyoruz. Devletin toplumun bir kesiminin öteki kesimlerine egemen bir araç durumunda olmaması önemlidir. Bunun yerine, devlet tüm yurttaşlar yararına bir örgüte dönüştürülmelidir. Bugün Polonya'da bu gibi değişiklikler meydana gelmektedir. İnsan hakları ve özgürlükleri sorununu bugünün değişmeleri temelinde incelememiz gerektiğini düşünüyorum.

☐ Kimi Doğu Avrupa ülkesinin şimdiki gözde düşüncesi olan sosyalist yönetimli bir hukuk devleti hakkında bir uzmanın görüşünü dinlemek isteriz. Bu, özellikle insan hakları ve özgürlüklerine dünya çapında duyulan saygının ilerletilmesini nasıl etkiliyor?

J.MARTENSON: Kuramda her şey çok basittir. Hangi sisteme ait olursa olsun, bir devlet belirli bir uluslararası anlaşmayı kabul ediyorsa, ulusal yükümlerini ona göre uyarlamalıdır. Fakat bu her zaman öyle olmamaktadır. Bundan dolayı, yineleyeyim ki, sosyalist dünyada gördüklerimiz ya da hukukçularımızdan dinlediklerimiz, iç yasaları uluslararası normlara uyumlaştırmayı hedef alan henüz başlangıçtaki bir süreci ortaya koymaktadır. Bu çok gerekli bir ölçüdür ve herkes için cesaret verici bir işarettir.

A.CAMBAZOV: Benim gözlemim, pek çok insanın yasal yönetilen devleti hukukun üstün olduğu bir devlet olarak gördüğüdür. Bu anlayışı bir parça tuhaf buluyorum. Her devletin hukuksal bir temeli vardır. Fakat hangi hukuk? Soru budur. Bulgaristan'da etkin yasama sürekli ilerlemektedir. 1987'de kabul edilen yeni sosyalist model, toplumumuzun özyönetime geçmekte olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle, bütün yasaları olanaklı olduğunca demokratikleştirmek, insan hakları ve özgürlüklerini öne çıkarmak ve uygulanmaları için güvenilir araçlar yaratmak görevdir. Fakat, her şeyi dışarda bırakan salt bir hukuka dayanma anlayışı çıkmaz bir yol olabilir. Her şeyden önce, yasa da demokratik olmayabilir; bu durumda yanılmazlığında ısrar edecek miyiz? *Demokratik yasalar* ilk önceliktir, daha sonra uygun uygulama gelir. Bu gerçek bir yasal yönetimli devlet yaratmak demektir.

J.MARTENSON: Burada ben de, bütün ulusal yasaların uluslararası normlara uyumlu duruma getirilmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Fakat uygulamaya sokulmaları çok daha büyük bir önem taşıyor. Uygulanmayan yasalar kağıt parçalarından öte bir şey değildir.

☐ İç yasaların uluslararası olanlara uydurulması da içinde olmak üzere, bugün sosyalist yönetimli bir hukuk devleti düşüncesini gerçekleştirmek için yapılanlara ilişkin sağlam kanıtlar verebilir misiniz?

A.CAMBAZOV: Bulgaristan Anayasası'na, aynı zamanda medeni ve ceza yasalarına; ulusal yasaların, adaletin ve yasal korumanın bunlardan uzaklaştığında, uluslararası yasaların öncelik hakkını koyan hükümler getirilmiştir. Başka deyişle, haklar ve özgürlüklerle ilgili yasalarımızı, yükümlerimizi tümüyle yerine getirerek, uluslararası bilinen ölçütler üzerinde temellendiriyoruz. Bunu, sosyalist yönetimli bir hukuk devleti kurulmasıyla dünya topluluğunda insani işbirliğinin genişlemesi arasında doğrudan bir bağ olarak anlıyorum.

H.STARSZAK: Polonya'daki yeniden yapılanma süreci derinleşmiştir: Bizim perestroyka'mız büyük ölçüde daha şimdiden *kurumlaşmıştır*. Ancak bu temel hak ve özgürlüklerin gelecekte genişletilmeyeceği anlamına gelmiyor. Tersine dönüşümler sürüyor. Temel Yasa'nın kendisi değiştirilmektedir. Seçim sistemi esaslı biçimde yenileştirilmiştir. Sejm (parlamento) farklı biçimde oluşturulmuş ve bir Senato-üst meclis- yaratılmıştır. Etkili muhalefet güçleri bugün anayasal olarak yüksek erk organlarının bir parçasıdırlar. Polonya'da çoğulculuk bir gerçek olmuştur. Sanat ve kamu örgütlerinin özgürlüğü ve devletle Roma Katolik Kilisesi arasındaki ilişkilerin ilkeleri üstüne tam bir inanç özgürlüğü sağlanarak yasalar kabul edilmiştir. Yeni araçlar yaratılmış ve işlemektedir: Hükümet dairelerinin yayınladığı normatif belgelerin ülkenin Temel Yasası'na uygunluğunu sağlamak için Anayasa Yüksek Mahkemesi; devlet aygıtının alacağı yasadışı kararlara karşı davaları incelemek için Yüksek İdari Mahkeme ve eğer anayasayı ihlal ederlerse yüksek hükümet görevlilerini yargılayacak Yüksek Devlet Mahkemesi. Yalnızca Sejm'e karşı sorumlu Yurttaş Hakları Görevlisi bir yıldan fazla bir zamandır etkinlik göstermektedir. Her yurttaşın kendi isteğiyle özgürce başka bir ülkeye gitmesi ya da yurda dönmesi yasal olarak konulmuştur. Ceza ve medeni yasalarda da köklü değişiklikler hazırlanmaktadır.

Sosyalizm koşullarında, Polonya yasalarında yeralan bir belitte söylendiği gibi, insan *en üstün değerdir*. Yasallık, insancıllık, demokratiklik ve politik çoğulculuk devletimizin temelini oluşturmaktadır. Yasal güvenceler yeni ve uygun araçlar olmaksızın bireyin çıkarları gerçekleştirilemez.

O.KHLESTOV: Sovyetler Birliği'nde son zamanlarda devlet yönetimini, seçim sistemini ve yasal sistemi dönüştürmesi tasarlanan anayasal içerikli yasal belgeler kabul edilmiştir. İnsan Hakları ve özgürlüklerini pekiştirmeyi ve güvence altına almayı hedef alan daha ileri yasalar da hazır beklemektedir. Birkaçından sözetmek gerekirse; sendikal haklar, gençler, gönüllü dernekler ve kuruluşlar, basın ve öteki yığın iletişim araçları, devlet aygıtlarının ve kamu örgütlerinin faaliyetinde açıklık üstüne yasaların kabul edilmesi, kuşkusuz halkın özyönetimini derinleştirmeye hizmet edecektir. Bu yolla Sovyet demokrasisinin normatif temeli genişletilmektedir. Ülkemiz demokratikleşme ve liberalleşme görüşüyle yasamaya hız vermektedir. Geçmişin kötü hatalarını ve çarpıtmalarını düzeltiyoruz.

Bir ülkede demokrasi düzeyinin güvenilir bir göstergesi, uluslararası insan hakları begelerine karşı tavrıdır. SSCB hemen hemen bütün ilgili dünya antlaşmalarına ve anlaşmalarına taraf olmuştur. Daha öncekinden farklı olarak, insan hakları alanındakiler de içinde olmak üzere, uluslararası anlaşmaları, engellenmeksizin uygulanmasını kolaylaştıracak uluslararası denetim mekanizmalarının yaratılmasını aktif bir biçimde destekliyoruz. Sovyetler Birliği maksimum iyi niyet göstermektedir.

İşbirliğine ve eğer isterseniz, ortaklarından gelecek eleştiriye hazırdır. Doğal olarak yapıcı bir diyalogda bizim kendi dürüst düşüncemizi açıklama hakkını saklı tutuyoruz. Örneğin, pek çok insani sorunun SSCB ve çok sayıda öteki sosyalist ülkede Batı'dakinden daha iyi çözümlendiğine inanıyoruz. Çalışma ve toplumdaki adalet ve insancıllık, sosyalizmin temel yönleridir. SSCB'de insanlar, insan hakları alanında başarılmış olanları eleştirel biçimde değerlendirmekte ve durumu ilerletmek için nelerin yapılabileceğini aramaktadır. Aynı zamanda bizim olaylarımıza bağımsız bir bakışın da bize yarar sağlayabileceğini kabul ediyoruz.

Yasalarımızın yalnızca artan bir biçimde uluslararası normlara uyumlaştırılmadıklarını, fakat aynı zamanda onların üstünlüğüne dayandığını da eklemek isterim[4]. Ülkemizde bu hükümlerin tümüyle uygulanmadığı, pek de seyrek olmayan durumların hâlâ varolduğunu kabul etmeliyim. Fakat, bu eksiklerin bilincindeyiz ve gerekli önlemleri almaktayız. Özellikle, SSCB Yüksek Sovyeti'nin yayınladıkları da içinde olmak üzere, bütün yasal belgelerin Temel Yasa'ya uygunluğunu sağlamak için özel bir organ; Anayasal Denetleme Komisyonu oluşturulmuştur.

Bir bütün olarak, perestroyka içine girmiş sosyalist devletlerin tümü, bir açıklık, glasnost ve eski ya da ilerlemeyi engelleyen her şeye eleştirel yaklaşma atmosferi geliştirmeye çalışıyor. Kendini yenileyen ve sosyalist yönetimli bir hukuk devleti kurmakta olan bir toplum, insani konularda dünya çapında *daha etkili işbirliği için yeni olanaklar yaratır.*

F.POCAR: Sizi doğru anlıyorsam SSCB medeni, ceza ya da öteki yasaların anayasaya uygunluğunu kontrol etmek için yüksek bir denetim organına mı sahip olacak?

O.KHLESTOV: Evet, bütün yasal süreci denetleyecek.

F.POCAR: Yani, bu organ, örneğin, Evrensel Bildiri'den uluslararası normları da içeren anayasal gerekliliklerin gerçekleştirilmesini mi denetleyecek?

O.KHLESTOV: Evet, bir ulusal yasa, kabul edilmiş uluslararası normlara uygun düşmezse ikincisinin öncelik hakkı olacak.

A.CAMBAZOV: Bulgaristan insani alanda büyük bir dönüşüm gerçekleştiriyor. Bu anlamda 1989 yılı özel bir öneme sahiptir. Bu sürecin kalbi, uygulanmaları için maddi ve yasal güvencelerin güçlendirilmesiyle birlikte, medeni, politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal hakların genişletilmesidir. Özyönetimi olan örgütlerin ve organların yaratıldığı, merkezde ve taşrada bürokratik aygıtın ortadan kaldırıldığı kanunlar kabul edildi. İnsan hakları alanında, ulusal yasalar uluslararası yükümlerimize tam bir uygunluk içine sokulmaktadır.

□ Sosyalizmin, Batılı eleştiricileri arasında hâlâ gözlemlenen, sosyalist bir yurttaşın hakları ve görevlerini ayırma ve hatta karşı karşıya getirme çabaları üstüne bir yorumda bulunabilir misiniz?

F.POCAR: Bu elbette ki çok karmaşık bir ilişkidir. Devletin birinci görevinin her zaman insan haklarını güvence altına almak ve haklarla görevler arasındaki denge-

(4) SSCB Şubat 1989'da, BM Uluslararası Mahkemesi'nin dünya topluluğunca daha önce kabul edilen altı önemli sözleşme üstüne bağlayıcı yargısını kabul etti.

nin insanlar arasında gerçek ilişkileri yansıtmasını sağlamak için yasal yönden belirli görevler getirerek bireyi sınırlayabilir de. Fakat bir yurttaşın hakları devletin kendisine değil de, *bir bütün olarak topluma yönelik* görevleri dolayısıyla sınırlanabilir. Sonuçta sorun devlet otoritesini basitçe sağlamak için bireye herhangi bir görev dayatmaktan kaçınmaktır. Sorunun özünün bu olduğunu düşünüyorum.

A.CAMBAZOV: Her şeyden önce, haklar ve görevler iyi dengelenmelidir. Yasada yer verilenler de içinde olmak üzere, belirli görevler toplumun bütün öteki üyelerinin hakları için bir güvence olarak düşünülmüştür. Örneğin, yasalar, çevrenizdekilerin haklarını güvenceya almak için suç işlemekten sakınmanızı ister. Sonuç olarak, haklarla görevler arasındaki dengeyi belirlemek devletin görevidir. Devlet aynı zamanda, örneğin ulusal egemenlik ve kimi hükümet görevleri gibi belirli yükümlülükleri de kabul eder. Bunlar bir bireyin hakları ve görevleri arasında bir karşılıklılık görüş açısıyla ele alınamaz.

☐ **Toplumun çıkarları bunu gerektirirse insan haklarına kimi sınırlamaların "kabul edilebilir" olabileceğini mi söylüyorsunuz?**

A.CAMBAZOV: Sözlerimin sınırlamalara haklılık kazandırılması yolunda yorumlanmasını istemem.

O.KHLESTOV: Burada diyalektik, kapsamlı bir yaklaşıma gerek var.

F.POCAR: Evet. Gerçek kişisel haklar toplumun çıkarlarına uymak zorundadır.

H.STARSZAK: Dengeleme her zaman verimli olmayabilir. Bunun hem bütün temel haklar alanında ve hem de haklarla görevler arasındaki uygunlukta geçerli olduğunu düşünüyorum.

Biz Polonya'da temel hakların gerçekleştirilmesinin uluslararası gözetimine büyük bir önem veriyoruz. Bu haklar özünde belirli sınırlar içinde uluslararası düzenlemenin bir konusu olmuştur ve dolayısıyla artık yalnız bir devletin alanı içinde görülemezler. Fakat, anlaşılır biçimde, insan haklarını koruma gerekçesiyle (ki, ne yazık ki sık sık karşılaşıyoruz) bir ülkenin iç işlerine karışma girişimleri yalnızca en kararlı biçimde kınanmayı hak ediyor.

☐ **Doğu-Batı ilişkilerinde insani sorunlara kabul edilebilir tek yaklaşımın cepheleştirici değil de, yapıcı, çağdaş dünyanın gerçekliklerine uyan bir yaklaşım olduğu sonucuna varılabilir mi?**

F.POCAR: Cepheleşme sorunlardan bir kaçış yoludur. Söylemek gereksiz; çalışmamız için seçimimiz işbirliğidir. Gerçekte işbirliği, *dünyada insan hakları ve özgürlüklerini gerçekleştirmenin tek yoludur.* Temel hakların sağlanmasının yalnızca uluslararası işbirliği yoluyla olanaklı olduğuna inanıyorum. Cepheleşme onları tehlikeye atar, ayrıca konseptin farklı yorumlarına yolaçar ve varolan uluslararası denetleme ve kontrol mekanizmasını zayıflatır. Ne zaman uluslararası normları ulusal normlara dönüştürsek, onlara belirli bir tonlama veriyoruz. Ne var ki, evrensel insan hakları ve özgürlükleri ilkesi ihlal edilmemelidir. Dünya olaylarında bugün hepimizin duyumsadığı işbirliği ruhu, bu ilke için elverişli koşullar yaratması gerçeğiyle ayırdediliyor.

Bununla ilgili olarak, bağımsız uzmanlardan oluşan BM organlarında, örneğin, bizim İnsan Hakları Komitesi'nde, ne de başka bir yerde hiçbir cepheleşmenin olmadığını belirtmekten mutluluk duyarım. Orada insani alanda başarılı işbirliği için gerçek bir temel vardır.

J.MARTENSON: İnsanlığın karşısında bulunduğu global sorunların —uluslararası güvenlik, çevre, azgelişmişlik, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinin durumu, insan hakları ve özgürlükleri— çok büyük olmasından dolayı ve hiçbir şeyi çözmediği için cepheleşmeden vazgeçmemiz gerektiğini vurgulamama izin verin. Temel haklara gelince, geçmişte herşeyin, hatta çeşitli BM forumlarında bile, çok fazla "politikleştirilmiş" olması nedeniyle burada karışıklıklar ortaya çıktı. Bu durum kuşkusuz hiçbir şeyi çözmeye yardım etmemiştir. Bundan dolayı, tüm ülkeler tarafından yapıcı, yararlı ve gerçekçi bir yaklaşım gösterilmesinin ilerleme için olanaklar yaratacağından eminim.

O.KHLESTOV: Bu vargıyı tümüyle paylaşıyorum; çünkü, eğer bu deyimi kabul edersek, "politikleştirme" işbirliğini engellemiştir. Fakat insan haklarının savunulmasının uluslararası güvenlik ve silahsızlanmaya yönelik çabalardan yalıtlanamayacağına güçlü bir biçimde inanmaktayım. Bugünün elverişli uluslararası iklimi, medeni haklar ve özgürlükler de içinde olmak üzere bütün alanlarda işbirliğine önemli katkılarda bulunabilir. Ne var ki, her şeyi sözümona "Doğu'dan gelen tehdit"le yorumlama eğilimindeki kötü maksatlı uygulamayla hâlâ karşılaşıyoruz. Neyse ki, bu yalan yavaş yavaş yıkılıyor.

□ **Bay Martenson BM İnsan Hakları Genel Sekreter Yardımcısı olarak tartışmayı nasıl özetlersiniz?**

J.MARTENSON: Bu yuvarlak masa toplantısı,bugünkü dönemin, uluslararası işbirliğinin, özellikle iki büyük güç arasındaki işbirliğinin, zamanımızın en can alıcı kimi sorunlarını çözmeye, sürekli artan ve yararlı bir etkide bulunduğu büyük umutlar ve beklentiler dönemi olduğunu doğrulamıştır. Birleşmiş Milletler için çok yanlı eylem için yeni ve umutlandırıcı yollar açılmıştır. Bu kuşkusuz, BM'in daha güçlü bir rolü olması gerektiğini her zaman ileri sürenlerin sezgilerinin önemini gösteriyor. Yalnızca barış ve uluslararası güvenliğe değil, fakat aynı zamanda ekonomik ve toplumsal sorunların, kültürel sorunların çözümüne ve son olarak daha az önemde olmayan insan hakları ve özgürlüklerinin her yerde doğrulanması ve yerleşmesine katkısından söz ediyorum.

Sosyalist ülkelerin insani sorunlar üstüne yasalarını ve yükümlerini Birleşmiş Milletler'ce kabul edilen uluslararası normlara uygunlaştırmaya başlamış olmaları çok cesaret vericidir. Bu sürecin sonuçlarını umutla bekliyoruz.

1990'LAR İÇİN BİR STRATEJİNİN TEMELİ

Otto REINHOLD
Alman Sosyalist Birlik Partisi Üyesi
Toplumsal Bilimler Akademisi Rektörü

Aralık 1988'de (ASBP) Merkez Komitesi 7. Plenumu partinin 12. kongresini Berlin'de, 15-19 Mayıs 1990'da yapmayı kararlaştırdı. Kongrenin görevi, ADC'nin toplumsal gelişimini özetlemek ve kongreye dek uzanan süre içinde, 1990'lar ve daha sonrasında, toplumsal stratejimizi nasıl yürütmemiz ve sosyalist toplumumuza nasıl bir biçim vermemiz gerektiğine karar vermek olacak. Bu doğal olarak pek çok araştırma ve öngörüler içerecek.

ASBP'nin politikası, toplumumuzda *süreklilik ve yenilenmenin birliğinin* bulunduğu temel görüşüne dayanmaktadır. Süreklilikten amaç, parti programı ile uyum içinde, ADC'deki gelişmiş sosyalist toplumun daha da ilerlemesi demek olan ve 1970'lerin başında kabul edilen stratejinin tutarlı bir biçimde izlenmesini anlıyoruz. Bu, partinin öncü rolünün, ekonomik ve toplumsal politika arasındaki birlik üzerinde yükselen toplumsal gelişim ödevlerinin sürekliliğinde, bilimsel; teknolojik, ekonomik ve toplumsal ilerlemenin bütünsel bağında dile getirilmektedir. Bu, yüksek teknolojinin ve temel toplumsal unsurların sonuna dek kullanımı yoluyla, ekonominin yoğun genişletilmiş yeniden-üretime dönüştürülmesi demektir.

Ne var ki ancak onun varlığı için süreklilik, yeni yeni öngereklilikler varsa olanaklıdır: Politikamızın maddesel temeli olan, güçlü bir ulusal ekonomi ve aynı zamanda, genel eğitim alanındakiler de içinde olmak üzere, toplumsal, tinsel ve politik koşullar. 1990'lardaki stratejimizi uygulamaya koymak için bunlar gereklidir. Sonuç olarak da, değişim olmaksızın düşünülemeyecek olan *dinamizmi sürekliliğin gerekli bir etmeni olarak* görüyoruz. Burada bize yol göstericilik yapan, sosyalist toplumun ne olduğu hakkındaki kavramlarımızdır.

ASBP programı bu kavramı, en başta sosyalizme bakış açımızı yansıtan çok açık terimlerle formüle eder. Buna göre o, yetkin bir ideal uğrunda çabalamaz, tersine, başarıya ulaşmak için sürekli bir gelişim ve dönüşüm durumundadır. Program, gelişmiş sosyalist toplumun oluşumunun, kendi kendine yol almayan, çok büyük politik, ekonomik, toplumsal, kültürel ve tinsel bir değişimin tarihsel süreci olduğunu

söyler. O, bilinçli olarak gerçekleştirilebilir ve bu da ancak marksist-leninist partinin öncülüğünde yapılabilir.

Toplumsal değişimin boyutu ne kadar büyükse, kurmak istediğimiz sosyalist toplumun niteliği ve yaşamımızın çeşitli alanlarını nasıl biçimlendireceğimiz hakkında net olmamız o kadar önemlidir. ASBP bizim gelişimimizin kavramını açımlamaya her zaman büyük dikkat vermiş ve çıkardığı sonuçları programında açık bir biçimde formüle etmiştir. Biz bilimsel, teknolojik ve ekonomik ilerlemenin, iş ve yaşam koşullarında her emekçinin görüp duyumsayabileceği bir iyileşmeye şaşmaz bir biçimde yol açtığı yeni bir sistem yaratmak istiyoruz.

Yaşamın *ekonomik ve toplumsal politika bağlamının*, tüm sosyalist dünyada hem olumlu hem de olumsuz anlamda merkezi sorun olduğunu gösterdiğini düşünüyorum. Nerede böylesi bir organik bağlantı kurulmamışsa, orada tıkanıklık, çelişkiler ve bunalımlar olmuştur.

Ekonomik ve toplumsal politikaların birliği, sosyalist toplumun itici güçlerinin canlılığının temelini ve kaynağını oluşturur, parti ile halk arasında irade birliği sağlar ve böylece politik istikrarı güvenceler. Biz bunu, hiçbir sapmaya tahammülü olmayan, koşulsuz bir zorunluluk olarak görüyoruz. Bu durumun sürdürülebileceği yeni koşulları durmaksızın saptama gereği ise, başka bir konudur.

Özetleyecek olursam, sosyalizmin çağdaş çehresi üç zorunlu unsur tarafından belirlenmektedir: Dokunulmaz ilkeler ve genel yasalar; bu ilkelerden çıkan idealler ve değerler; ve toplumsal gelişimin her bir tarihsel aşamasında bu etmenlerin harekete geçirilebileceği somut koşullar ve yollar.

Buradan hareketle, bizim kavramımız ile SBKP'nin ve diğer kardeş partilerin kavramlarının karşılaştırılmasından, kanımca, iki ana sonuç çıkarılabilir: Birincisi, temel kuramsal ve stratejik konulara, her şeyden önce silahsızlanma, yumuşama, güvenlik ve diyalog yoluyla barış için savaşıma, SBKP ve ASBP tarafından hiçbir zaman bu denli ortak bir yaklaşım olmamıştı. Aynı zamanda sosyalist kuruculuğun ana yönelimlerinde de aynı görüşe sahip bulunuyoruz. Biz, örneğin uzun erimli tarihsel amacın, yeni sistemin üstünlüklerini ve itici güçlerini, potansiyelini ve ideallerini daha tam bir biçimde ortaya çıkarmak olduğuna inanıyoruz. 1971'deki 8. ASBP Kongresinde onaylanan politikamızın dürtüsü tam da budur. Ekonomik ve toplumsal politikalar arasındaki bağın kesinlikle *sosyalizmin ayırdedici özelliklerinden* biri olduğu konusunda partilerimiz görüş birliği içindedir. Üretimi yoğunlaştırma, araştırma-geliştirme sonuçlarını geniş çapta uygulama hedefine yönelik bir ekonomik strateji konusunda da aynı görüşteyiz.

SBKP 19. Kongresi tarafından formüle edildiği biçimde sosyalizmin hedefleri ve idealleri ile ASBP programının ilgili önermelerinin karşılaştırılması, farklı formülasyonlara karşın, bu belgelerin özünde aynı olduklarını kanıtlar. Bu aynı zamanda, ortak ödevlerinin yerine getirilmesinde kardeş partiler arasında çeşitli alanlarda *işbirliği* için temel oluşturuyor.

Bir başka noktayı da aynı biçimde önemli buluyoruz: Her marksist-leninist parti kendi politikasını, doğal olarak kendi özgül koşullarının ışığında tanımlar. Burada SBKP ile ASBP arasında önemli ve hatırı sayılır farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar nedir? SBKP 27. Kongresinin ve 19. Konferansının başta gelen kararlarından biri; toplu-

1990'LAR İÇİN BİR STRATEJİNİN TEMELİ

Otto REINHOLD
Alman Sosyalist Birlik Partisi Üyesi
Toplumsal Bilimler Akademisi Rektörü

Aralık 1988'de (ASBP) Merkez Komitesi 7. Plenumupartinin 12. kongresini Berlin'de, 15-19 Mayıs 1990'da yapmayı kararlaştırdı. Kongrenin görevi, ADC'nin toplumsal gelişimini özetlemek ve kongreye dek uzanan süre içinde, 1990'lar ve daha sonrasında, toplumsal stratejimizi nasıl yürütmemiz ve sosyalist toplumumuza nasıl bir biçim vermemiz gerektiğine karar vermek olacak. Bu doğal olarak pek çok araştırma ve öngörüler içerecek.

ASBP'nin politikası, toplumumuzda *süreklilik ve yenilenmenin birliğinin* bulunduğu temel görüşüne dayanmaktadır. Süreklilikten amaç, parti programı ile uyum içinde, ADC'deki gelişmiş sosyalist toplumun daha da ilerlemesi demek olan ve 1970'lerin başında kabul edilen stratejinin tutarlı bir biçimde izlenmesini anlıyoruz. Bu, partinin öncü rolünün, ekonomik ve toplumsal politika arasındaki birlik üzerinde yükselen toplumsal gelişim ödevlerinin sürekliliğinde, bilimsel; teknolojik, ekonomik ve toplumsal ilerlemenin bütünsel bağında dile getirilmektedir. Bu, yüksek teknolojinin ve temel toplumsal unsurların sonuna dek kullanımı yoluyla, ekonominin yoğun genişletilmiş yeniden-üretime dönüştürülmesi demektir.

Ne var ki ancak onun varlığı için süreklilik, yeni yeni öngereklilikler varsa olanaklıdır: Politikamızın maddesel temeli olan, güçlü bir ulusal ekonomi ve aynı zamanda, genel eğitim alanındakiler de içinde olmak üzere, toplumsal, tinsel ve politik koşullar. 1990'lardaki stratejimizi uygulamaya koymak için bunlar gereklidir. Sonuç olarak da, değişim olmaksızın düşünülemeyecek olan *dinamizmi sürekliliğin gerekli bir etmeni olarak* görüyoruz. Burada bize yol göstericilik yapan, sosyalist toplumun ne olduğu hakkındaki kavramlarımızdır.

ASBP programı bu kavramı, en başta sosyalizme bakış açımızı yansıtan çok açık terimlerle formüle eder. Buna göre o, yetkin bir ideal uğrunda çabalamaz, tersine, başarıya ulaşmak için sürekli bir gelişim ve dönüşüm durumundadır. Program, gelişmiş sosyalist toplumun oluşumunun, kendi kendine yol almayan, çok büyük politik, ekonomik, toplumsal, kültürel ve tinsel bir değişimin tarihsel süreci olduğunu

söyler. O, bilinçli olarak gerçekleştirilebilir ve bu da ancak marksist-leninist partinin öncülüğünde yapılabilir.

Toplumsal değişimin boyutu ne kadar büyükse, kurmak istediğimiz sosyalist toplumun niteliği ve yaşamımızın çeşitli alanlarını nasıl biçimlendireceğimiz hakkında net olmamız o kadar önemlidir. ASBP bizim gelişimimizin kavramını açımlamaya her zaman büyük dikkat vermiş ve çıkardığı sonuçları programında açık bir biçimde formüle etmiştir. Biz bilimsel, teknolojik ve ekonomik ilerlemenin, iş ve yaşam koşullarında her emekçinin görüp duyumsayabileceği bir iyileşmeye şaşmaz bir biçimde yol açtığı yeni bir sistem yaratmak istiyoruz.

Yaşamın *ekonomik ve toplumsal politika bağlamının*, tüm sosyalist dünyada hem olumlu hem de olumsuz anlamda merkezi sorun olduğunu gösterdiğini düşünüyorum. Nerede böylesi bir organik bağlantı kurulmamışsa, orada tıkanıklık, çelişkiler ve bunalımlar olmuştur.

Ekonomik ve toplumsal politikaların birliği, sosyalist toplumun itici güçlerinin canlılığının temelini ve kaynağını oluşturur, parti ile halk arasında irade birliği sağlar ve böylece politik istikrarı güvenceler. Biz bunu, hiçbir sapmaya tahammülü olmayan, koşulsuz bir zorunluluk olarak görüyoruz. Bu durumun sürdürülebileceği yeni koşulları durmaksızın saptama gereği ise, başka bir konudur.

Özetleyecek olursam, sosyalizmin çağdaş çehresi üç zorunlu unsur tarafından belirlenmektedir: Dokunulmaz ilkeler ve genel yasalar; bu ilkelerden çıkan idealler ve değerler; ve toplumsal gelişimin her bir tarihsel aşamasında bu etmenlerin harekete geçirilebileceği somut koşullar ve yollar.

Buradan hareketle, bizim kavramımız ile SBKP'nin ve diğer kardeş partilerin kavramlarının karşılaştırılmasından, kanımca, iki ana sonuç çıkarılabilir: Birincisi, temel kuramsal ve stratejik konulara, her şeyden önce silahsızlanma, yumuşama, güvenlik ve diyalog yoluyla barış için savaşıma, SBKP ve ASBP tarafından hiçbir zaman bu denli ortak bir yaklaşım olmamıştı. Aynı zamanda sosyalist kuruculuğun ana yönelimlerinde de aynı görüşe sahip bulunuyoruz. Biz, örneğin uzun erimli tarihsel amacın, yeni sistemin üstünlüklerini ve itici güçlerini, potansiyelini ve ideallerini daha tam bir biçimde ortaya çıkarmak olduğuna inanıyoruz. 1971'deki 8. ASBP Kongresinde onaylanan politikamızın dörtüsü tam da budur. Ekonomik ve toplumsal politikalar arasındaki bağın kesinlikle *sosyalizmin ayırdedici özelliklerinden* biri olduğu konusunda partilerimiz görüş birliği içindedir. Üretimi yoğunlaştırma, araştırma-geliştirme sonuçlarını geniş çapta uygulama hedefine yönelik bir ekonomik strateji konusunda da aynı görüşteyiz.

SBKP 19. Kongresi tarafından formüle edildiği biçimde sosyalizmin hedefleri ve idealleri ile ASBP programının ilgili önermelerinin karşılaştırılması, farklı formülasyonlara karşın, bu belgelerin özünde aynı olduklarını kanıtlar. Bu aynı zamanda, ortak ödevlerinin yerine getirilmesinde kardeş partiler arasında çeşitli alanlarda *işbirliği* için temel oluşturuyor.

Bir başka noktayı da aynı biçimde önemli buluyoruz: Her marksist-leninist parti kendi politikasını, doğal olarak kendi özgül koşullarının ışığında tanımlar. Burada SBKP ile ASBP arasında önemli ve hatırı sayılır farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar nedir? SBKP 27. Kongresinin ve 19. Konferansının başta gelen kararlarından biri; toplu-

mun ekonomik ve toplumsal gelişiminin hızlandırılmasıdır. Geçtiğimiz on yıl içerisinde, ADC'nin ulusal geliri yılda ortalama yüzde 4 ile yüzde 5 arası bir hızda büyüdü. Bu göstergeleri 1980'lerin sonuna ve ötesine değin sürdürmek için büyük çabalar gereklidir. ASBP gelişimi hızlandırmayı kararlaştırmış olsaydı, bu gerçeklerle çelişecek, düşüncesiz ve gerçekçilikten uzak olacaktı. Ancak, 1986'daki 11. ASBP Kongresi, özellikle yüksek teknolojinin uygulanmasına ilişkin, bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hızlandırılması ödevini koydu.

Bu durumda, ASBP ve SBKP'nin 1980'ler için politikalarını farklı başlangıç noktalarından tanımlamış bulunduklarını görüyoruz. Bizim hedefimiz şimdiki gelişme eğilimlerini gelecekte de korumak iken, Sovyet dostlarımız önlerine tıkanıklıktan dinamik gelişime geçme ödevi koyuyorlar; yani, farklı durumlar, farklı yöntemlerle yerine getirilmesi gerekçen, farklı ödevler çıkarıyor. Bu nedenle ASBP'nin bu alandaki politikasının SBKP'ninkinden farklı olması çok doğaldır ve bunun diğer alanlar için de geçerli olduğu oldukça açıktır.

Kanımca, şimdi sosyalist ülkelerde bilimsel ve teknolojik ilerlemeye ilişkin *iki kavram* bulunduğunun delilleri var. Bunlardan biri, ağırlıkla Macaristan, Sovyetler Birliği ve Polonya'daki bilimcilere aittir, öteki ise, ADC ve diğer bazı ülkelerdekilere aittir. Her ikisi de ekonomik ve toplumsal politikaları bütünleştirmek için —daha fazla ekonomik verimliliğin ana kaynağı olan— bilimsel ve teknolojik ilerlemenin hızını artırma gereksinmesinden yola çıkıyor. Bu, kesinlikle sosyalist üretim ilişkilerinin daha da geliştirilmesini gerektirecektir. Burada hiçbir anlaşmazlık yoksa da, yaklaşım farklılıkları bulunuyor. Örneğin, Sovyet ve Macar bilimciler, ilk olarak mülkiyet biçimlerinde büyük değişiklikler yapma, pazar ilişkilerini genişletme ve sosyalist demokrasiyi geliştirme gereksinmesi olduğuna inanıyor ve bu değişimlerin daha hızlı bir bilimsel ve teknolojik ilerlemeye, ekonomik verimliliğin artmasına yol açacağını umut ediyorlar.

Bizim partimiz, başlangıç noktası üretici güçlerdeki değişimlerin ayrıntılı analizi olan, başka bir kavrama sahip. Benim düşünceme göre, bunlar, Marks'ın gözünde toplumsal ilerlemenin önemli unsurudurlar. Bu nedenle, ekonomik stratejimizi açımlarken, biz gelecek birkaç on yıl boyunca hangi teknolojilerin önemli olabileceğini ve onların daha hızlı gelişimi ve verimli kullanımı için ne gibi koşulların yaratılması gerektiğini ortaya çıkarmada yoğunlaşıyoruz. Başka temel sorular da var; ADC'nin ulusal ekonomisi için kilit teknolojilerin uygulamaya konması ne demektir? Üzerinde yoğunlaşılması gereken hatlar nelerdir? Bu teknolojiler ekonomide ne tür bir yeniden yapılanma doğuruyorlar? Bunun sonucu olarak emeğin niteliğindeki ve içeriğindeki değişimler nelerdir?

Biz, işte böylesi düşüncelerin ışığında, yönetim, işletme ve planlama, daha iyi teşvikler, mal-para ilişkilerinin biçimlendirilmesi için, yani, sosyalist üretim ilişkilerinin daha da gelişimi için gerekli sonuçlar çıkarmaya çalışıyoruz. Burada yalnız kendi deneyimimizi değil, sanayileşmiş kapitalist ülkelerin deneyimini de hesaba katıyoruz. Şirketlerin, 1990'lardaki teknolojik ilerlemenin olası eğilimlerine göre uyarlanan yapılarında ve işletme sistemlerinde büyük değişimler görülüyor. Bu, aynı zamanda bizim dayanaklarımızdan biridir. Hedefimiz, verimli bir yaratıcılık gösterme ve dünya pazarlarına enerjik biçimde girebilme yeteneğinde olan, güçlü ekonomik varlıklar yaratmaktır.

Bir başka önemli konu daha var. Sovyet bilimciler, uzmanlar ve parti işçileri, bize sık sık tarımda kiralama denilen ilişkileri uygulamaya koyma niyetimizin olup olmadığını sordular. Biz bunun hızla daha düşük bir çiftlik üretkenliğine yol açacağına inanıyoruz. SSCB'dekine oranla daha küçük olan ADC'nin tarım sektörü, 1983'ten 1987'ye dek hektar başına yılda ortalama 4.5 ton tahıl, 22.7 ton patates, 31.5 ton şeker pancarı, 52.1 ton köklü ürün ve 42 ton yemlik ürün sağlıyordu. Yalnızca bu rakamlar bir kez daha SSCB ile karşılaştırıldığında, bizim farklı bir durumda olduğumuzu gösterir.

Sovyetler Birliği'nde, tarıma şimdiki yaklaşımın kesinlikle gerekli olduğuna inanıyorum. Hedef, yiyecek arzını bir an önce arttırmak ve iyileştirmektir, fakat kanımca, kiralama sistemi bilim ve teknolojideki ilerlemelerin uygulanmasında kesin bir zorluktur.

Ülkemden bir örnek vereyim: Geçen üç ya da dört yıl içerisinde, ADC tarımı bu doğrultuda bir atılım yaptı. Tarımsal üretici kooperatiflerinin, kendi başlarına araştırma ve yeni teknoloji sonuçlarını büyük ölçüde etkin biçimde uygulama yeteneğinde olmadıklarını gördük. Bu nedenle, araştırma ve geliştirme sonuçlarının kullanımı için daha iyi koşullar yaratmak amacıyla, kooperatifler, devlet çiftlikleri ve sanayi işletmeleri arasında işbirliği kurmaya karar verdik.

Sürekli artan çıktılarıyla tarım öndegelen sektörlerden biridir. Yiyecek ürünlerinin yüzde 90'ı tarımsal üretici kooperatifleri tarafından üretildiği için, bu mülkiyet ve emek biçiminin en iyi biçimde nasıl örgütlenebileceği ve kullanılabileceği, yeni kooperatifçilik biçimlerinin nasıl geliştirilebileceği, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin daha geniş bir ölçekte ve daha büyük bir ekonomik etkiye sahip olarak nasıl uygulanabileceği üzerinde çalışmalarda bulunmaktayız.

Umut ederim ki, bu örnekler, bizim *nesnel başlangıç noktalarımızın* toplumsal gelişimin kilit noktalarında Sovyetler Birliği'ndekilerden farklı olduğunu gösteriyor. Ancak temel koşullar hesaba katılırsa politikanın başarıyla yürütülebileceği herkes tarafından bilinir.

ASBP Merkez Komitesi 7. Plenumu, SBKP'nin politikasına ve Sovyetler Birliği'ne karşı tutumumuzu açık ve net olarak formüle etti.

Birincisi, SSCB'deki perestroyka, SBKP 27. Kongresi ve 19. Konferans kararlarında yansıtıldığı gibi, hem de yalnızca Sovyet toplumunun iç gelişimi açısından olmanın ötesinde, kesin bir gerekliliktir. Önümüzdeki yirmi yıl içerisinde, dünya sosyalizminin yazgısının büyük ölçüde perestroyka'nın ilerlemesine bağlı olacağı her tarafsız gözlemci için açıktır.

İkincisi, biz bu süreci elimizden geldiğince destekliyoruz. Yalnızca ekonomik ilişkilerimizin kaydadeğer bir biçimde genişlemiş olduğunu anımsatmak yeterlidir. ADC'den binlerce mühendis ve kalifiye işçi, Sovyetler Birliği'nde büyük projelerde çalışıyorlar. Sovyet gıda endüstrisini ve hafif endüstriyi modernleştirmek için ortak bir program uygulamaktayız. Bunun gerektirdiği modern araçlar ve teknolojinin büyük bir bölümü ADC'den gelmektedir. Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka, dünyadaki en duyarlı sınır boyunca uzanan ADC'de gelişmiş sosyalist toplu-

mun kurulmasının politik istikrar ve dinamik bir ekonomik ve toplumsal gelişim sağlamış olması gerçeği ile de desteklenmektedir.

Üçüncüsü, partimiz SBKP'nin ve onun merkez komitesinin politikasını tam desteklemektedir, ve bu özellikle Mihail Gorbaçov'un konuşmalarının ve SBKP'nin önemli kararlarının hepsini yayınlamakta olduğumuz gerçeğiyle dile getirilmektedir. SBKP de ASBP'nin politikasını destekliyor. Son görüşmelerinde Erich Honecker ve Mihail Gorbaçov bu uyumu en kesin ve açık bir biçimde vurguladılar.

Fakat bu, bir ülkenin politikasının başkalarına aktarılabileceği ya da bizim tartışmalarda yahut zaman zaman kişilerin görüşlerini dile getiren basındaki yayınlarda söylenen her şeyle hemfikir olduğumuz anlamına gelmez.

Dördüncüsü, SBKP ve ASBP bütün ülkeler için geçerli tek bir sosyalizm modeli olamayacağını ve sosyalist kuruculuğun genel yasalarının her zaman için tek tek ülkelerin özgül koşullarını gözönünde tuttuğunu kabul etmektedir. Bu yeni bir görüş değildir. Bu yıl ADC 40. yıldönümünü kutluyor. Geçen onyılların tarihi, her zaman tam olarak başaramamış olsak da, bizim ülkenin özgüllüklerini hesaba katmak için çaba gösterdiğimizi büyük ölçüde sergilemiştir. Örneğin ADC'de proletarya diktatörlüğünün kurulma ve uygulanma tarzının diğer sosyalist ülkelerdekinden farklı olduğunu anımsamak yeterlidir. Bu, sosyalist mülkiyetin oluşturulması, onun esnaf ve zanaatkârların özel mülkiyeti ile bağlanması, çok-partili sistem, bağlaşıklıklar politikası ve daha çok şey için de geçerlidir. Ülkemizde sosyalizmin kurulması ve yeni toplumun daha da gelişimi her zaman pek çok sayıda özgül koşullarla bağlı olmuştur ve bunların dördünün özellikle önemli olduğuna inanıyoruz.

Birinci olarak, *ekonominin ve toplumun gerçek gelişimi düzeyi* var. ADC, modernleştirilmiş bulunan, hatırı sayılır maddi ve teknik altyapıya sahip ve ayrıca geçen 10-20 yıl boyunca birçok sektörde geniş çaplı yapısal değişimler geçirmiş bulunuyor. Ayrıca, kapitalizm altındaki geçmişte bile, kısmen üretimle bağlanmış olan, önemli bir bilimsel potansiyel oluşturmuş bulunuyoruz. Eğitimde büyük ilerlemeler kaydettik: Çalışanların yüzde 90'ı mesleki eğitimi ve neredeyse yüzde 25'i yüksek ya da orta dereceli uzmanlık eğitimini bitirmiştir.

ADC işçi sınıfı birkaç kuşak boyunca, deneyim biriktirmiş, işyeri disiplininde yüksek bir standarda ulaşmış ve diğer olumlu nitelikler kazanmış olduğunu ilave edeyim. Bizim büyük üstünlüklerimizden biri, genellikle yalnızca bir ya da iki kuşak varlığı olan diğer birçok kardeş ülkelerin işçi sınıfından, bu kaydadeğer farkta yatmaktadır.

Sosyalist bir toplum kurmada büyük önem taşıyan ikinci bir özgül; *Alman işçi sınıfı hareketinin köklü gelenekleri*dir. Örneğin, bunun içinde, sendikaların ve -daha 19. yüzyılda etkin olan ve her zaman işçi sınıfı hareketiyle yakın bağlar içinde bulunan- kooperatif hareketinin rolü vardır. 1945'ten bu yana, doğal olarak biz onlara güvendik ve bu her iki geleneksel eğilimi yeni koşullarda geliştirdik. Bu cümleden olarak, bizde pek çok kooperatifler bulunur: Tarım, tüketim, köylü, ticaret, kredi, konut kooperatifleri vb. ADC'deki sosyalist kuruculuk tarihinde, gerek kuramda gerekse uygulamada kooperatiflerin etkinliğini ikincil bir şey olarak görme

ya da onu her hangi bir biçimde sınırlandırma yönünde bir çabada hiç bulunulmamıştır.

Weimar Cumhuriyeti altındaki komünistlerin yığınsal işsizliğe karşı savaşımı da, şimdi toplumumuzu geliştirmede önemli bir rolü bulunan tarihsel gelenekler arasındadır. Bu bizi, sosyalizm ile işsizliğin bağdaşmaz olduğu sonucuna götürmüştür. Böylesi olgulara olanak veren bir toplum modelini biz benimseyemeyiz.

Kökleri geçmiş tarihte bulunan geleneklerden ayrı olarak, çok-partili sistemden ülkede tekil sınıf, grup ve katmanların özgül çıkarlarını dile getiren, neredeyse 200 toplumsal örgütün varlığına dek, 1945 sonrasında yeni gelenekler de oluşturulmuştur. Örneğin, 40 yıldır, ADC'de yalnızca beş parti değil, aynı zamanda sendikalar, gençlik, yazar ve sanatçı, bilim, kadın örgütleri ve bazı kooperatifler seçimlerde kendi adaylarını belirliyorlar ve bütün halk temsil organlarında gruplarını oluşturuyorlar. Bu demektir ki, bazı sosyalist ülkelerde ya şimdi demokrasinin önemli bir unsuru olarak kabul edilen ya da yeni yaratılmakta olan yapılar ve biçimler, bizim ülkemizde çoktan beri gelenekseldir.

Üçüncü koşul, bir bakıma, ADC'nin iki askersel bağlaşıklık ve *iki toplumsal sistem arasındaki set boyunca* uzanmasıdır. Bu nedenle bizim sosyalist toplumumuz geniş bir uluslararası iletişim atmosferi içerisinde kurulmaktadır. Bu durumda, 1988'de 12.8 milyon nüfusumuza karşılık, 6.9 milyon insan FAC'ne, Batı Berlin'e ve diğer sosyalist olmayan ülkelere seyahat etti ve kapitalist ülkelerden de 7 milyon kişi ADC'ni ziyarete geldi.

Topraklarımızın büyük bir bölümü üzerinde Batılı TV yayınları izlenebilir; ayrıca sınırlarımızın yakınında programlarını Doğuya yönelten 34 Batı Alman radyo istasyonu bulunmaktadır. Bu kesinlikle sosyalizmi güçlendirmek amacıyla yapılmadığı için, iki sistemin kesişme alanında politik istikrarımız gerek ADC'nin iç gelişimi, gerekse Orta Avrupa'da güçler dengesi ve barış için istisnai bir önemdedir. Her tür koşul altında böylesi bir politik istikrara destek, inanıyorum ki, ülkemizde sosyalizm kuruculuğu için de merkezi bir öneme sahiptir. Bu, hem dinamik bir ekonomik ve toplumsal büyümek, hem de bu koşullara karşılık vermek, ortaya çıkabilecek her türlü sorunu zamanında saptamak ve esnek bir biçimde karşılık verip bunların çözümüne girişmek için politik, ideolojik ve kuramsal çalışma gerektirir.

Dördüncü koşul, ADC'nin Batı Avrupa'da ekonomik bakımdan en güçlü ülke olan, NATO içinde ABD'den sonra en büyük askersel potansiyele —hatırı sayılır politik etkisi de bu yüzdendir— ve Avrupa'da en yüksek yaşam standardına sahip *FAC ile doğrudan karşı karşıya bulunması*dır.

Bütün bunlar önemli sonuçlar çağrıştırmaktadır. Birinci olarak, ASBP yüksek büyüme hızlarına ağırlık veren bir ekonomik politika izlemek zorundadır, bu nedenle de, her türlü koşul altında dinamik bir gelişim sağlama merkezi sorunlardan biridir.

FAC ekonomik potansiyeli gelecekte de ADC'ninkinden daha büyük olarak kalacaktır. Sosyalist sistemin uluslararası etkisinin ve çekiciliğinin, onun en başta ekonomik büyümeyi ne derecede toplumsal ilerleme yolunda mesafe katetmeye dönüştürmeyi başarabildiğine bağlı olduğu uzun bir süredir açıktır. Sosyal Demokratlarla ve özellikle sendika liderleriyle yapılan bütün tartışmalarda şu soru hep ortaya atı-

lır: İşsizlik olmaksızın rasyonalizasyon olanaklı mıdır? Kanımca, kardeş ülkelerin temel stratejik ödevlerinden biri, sosyalizm altında otomasyon, modernleştirme, teknolojik değişim, vb.; yığınsal işsizliğe yol açmadığını sergilemek ve kanıtlamaktır. Sosyalizmin diğer üstünlükleri (yüksek düzeyde eğitim ve sağlık bakımı sistemleri, konut sorununun düzenli bir biçimde çözümü ve kültür kazanımları), ekonomik ve toplumsal politikaların birliğinin yalnızca sosyalizmin iç gereksinmelerini karşılamakla kalmayıp, kapitalizmle, özellikle FAC'ndekiyle yarışmada uluslararası öneme oldukça sahip olduğuna delildir.

12. Parti Kongresi için hazırlıkların ana doğrultularını tanımlarken, ASBP Merkez Komitesi 7. Plenumuna yol göstericilik yapan bu düşüncelerdi. 1990'larda, ulusal gelirde yılda yaklaşık yüzde 4 büyümeye sahip olmak niyetindeyiz. Bu, ekonomik ve toplumsal politikalarımızı dengelememizi, genişletilmiş yeniden üretimi sürdürmemizi ve diğer ödevlerin üstesinden gelmemizi sağlayacak. Bu büyümenin toplumsal bir yönelim taşıdığı ve ağırlıkla toplumsal hedefler tarafından belirlendiği önemle belirtilmelidir. Kuşku yok ki, ancak daha fazla entensifikasyon ile, yani, üretimin bütün alanlarında daha düşük miktarda girdilerle başarı elde edilebilir, çünkü başka büyüme kaynaklarına sahip değiliz. 1980'lerin başlarında bir dizi örgütsel önlemler hammadde, yakıt ve emek girdisini kayda değer bir biçimde azaltmaya yaradı. Hâlâ değerlendirilmemiş rezervlerimiz var, fakat bunlar, ilerlemenin öngereklilikleri değil artık. Bizim görüşümüze göre, temel entensifikasyon yöntemleri, çağdaş işletme sistemlerinde, enformatikte ve yüksek teknolojidedir.

Kanımca bu, çevre koruması ile ayrılmaz bir biçimde bağlıdır. ADC'de bu konuda pek çok şey yapılmış olmasına karşın, ekonomi ve çevre arasındaki ilişki gelecek yıllarda çok büyük öneme sahip olacak. Bu, toplumsal yeniden üretimi ekolojik gereksinmelere bağlamak demektir. Ulusal-gelir birimi başına enerji girdilerinde indirim, hem masrafları azaltmaya hem de çevreyi korumaya yarar. Bununla karşılaştırılabilir türden ikili yarar, daha kapalı-devre teknolojik süreçlerden elde edilir.

12. ASBP Kongresine dek uzanan süre içinde daha pek çok başka konular üzerinde çalışmamız gerekecek. Eminiz ki, dinamik ekonomik büyüme sosyalist toplumun başarılı gelişiminin temelidir ve de toplumun her alanının yetkinleştirilmesi ise ülkenin ekonomik büyümesi için elverişli önkoşullar yaratır.

DOGMA DEĞİL, GERÇEKLİK

Li ŞENJİ
Çin Halk Cumhuriyeti
Toplumsal Bilimler Akademisi
Başkan Vekili

30 yıldır ilk kez, Mayıs 1989'da gerçekleşen Sovyet-Çin doruk toplantısı büyük bir uluslararası olaydı. Dünyadaki politik gelişmeler, ikili ilişkilerdeki önemli sorunlar ve bu ilişkilerin daha da geliştirilmesi perspektifleri konularında iki ülke liderleri arasında görüş alışverişi ve aynı zamanda doruk sırasında bağıtlanan antlaşmalar, Sovyet ve Çin halklarının uzun erimli çıkarlarına uygun düşmekte, evrensel barış ve güvenliğe hizmet etmektedir.

Çin Toplumsal Bilimler Akademisi Başkan Vekili Li Senji tarafından WMR personelinin bir üyesine Pekin'de verilen röportaj şu soruyla başlıyordu:

□ **Bu, 1950'lerdeki Çin-Sovyet ilişkilerinin yeniden kurulması anlamına mı geliyor?**

□ Hayır. 1950'lerde gerek Çin, gerekse Sovyetler Birliği bu ilişkileri "özel" olarak değerlendiriyordu. Bunların nazik bir duruma gelme nedeninin bu olduğu inancındayım. Genel olarak bir sosyalist ülkenin öteki sosyalist ülkelerle özel ilişkiler değil de, normal ilişkiler içinde olması gerektiğini, "sosyalizm büyük bir ailedir" ya da "sosyalist ülkelerin kardeşçe bağlaşıklığı" gibi gösterişli formüllerin savunulamaz olduğunu düşünüyorum. Benim görüşüme göre, Çin'in bağları, Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya, Burma ya da Filipinler'le olsun, hiçbir köklü farklılık (ekonomik alan dışında) göstermez ve barış içinde birarada yaşamanın beş ilkesine dayanır.

Yeniden yapılanma, tüm sosyalistler için ortak olarak tanımlanabilecek tek şeydir. Hepimizin çok fazla gereksinme duyduğumuz tek şey de budur. Birbirimizden öğrenmemiz ve deneyim alışverişi yapmamız gereken konu budur.

□ **Fakat sosyalist ülkeleri birleştiren ortak bir marksist-leninist ideoloji var.**

□ Doğru, marksizm-leninizm bizim resmi ideolojimizdir. Sosyalist ülkelerde üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinin ve ekonominin planlı yönetiminin egemen olduğu da doğrudur. Fakat ortak olan şeylerin yanısıra, farklı yönlerin de olduğunu,

kapitalist ya da sosyalist olsun, her ülkenin diğerlerinden farklı olduğunu ve tek bir evrensel modelin kabul edilemez olduğunu unutmuş görünüyoruz.

Ancak Deng Siao Ping ve arkadaşları tarafından başlatılan reform sayesindedir ki, pratik çalışmalarda ve akademik araştırmada yenilikçiliğe yeşil ışık yakıldı. Kabul etmeliyim ki, bizim toplumbilimcilerimiz ulusun toplumsal ve ekonomik yenilenmesine şimdiye dek yalnızca mütevazi bir katkı yapmışlardır. Bunun nedeni; bizler, fosilleşmiş dogmatik düşüncenin ve sosyalist sistemi yanılmaz gibi gösteren bir bakış açısı tarafından esir alınmıştık. Buna ek olarak, özgürce düşünmek ya da genel kabul görmüş din kurallarının katı çerçevesine uymayan, alışılmadık düşünceler dile getirmek olanağımız resmen yoktu.

11. ÇKP Merkez Komitesi'nin Aralık 1978'de toplanan tarihsel Üçüncü Plenumundan bu yana geçen on yıl, tüm alanlarda arayış yılları oldu. Çin toplumunun tek bir kesimi, düşünsel alan bile gözden uzak tutulmadı. Yoğun arayışlar Çin'deki durumun yaratıcı bir biçimde yenilenmesini sağladı. Bugün yeni düşünce tarzının bizim gerçekliklerimizi dönüştürmekte olduğunu söyleyebiliriz.

Yeni tutumların ve düşüncelerin tek ve bütünsel bir sistemini oluşturmamız gerekiyor daha. Ben kişisel olarak, bazen yolumuzu el yordamıyla bulmamızda hiçbir yanlışlık görmüyorum. Bir Çin deyişinde olduğu gibi, "kayalara sıkıca tutunmadan dereyi geçme"yi nasıl başarabiliriz? Yeni olguları iyice inceleyerek ve attığımız ve atacağımız adımları titizlikle analiz ederek. Kendi deneyimimizden gördüğümüz gibi, doğal olarak bu kolay değildir: Reform başlatılırken bütünsel bir yolgöstericilik ya da liderlik yoktu. Böylesi kapsamlı bir ideolojik yolgöstericiliğe hâlâ sahip bulunmadığımızı söyleyebilirim. Nasıl yol alacağımız sorusu yanıtsız duruyor. Pekin'in sokaklarında ve alanlarındaki olaylara katılanların birçoğu yanıtın demokrasi olduğunu düşünüyorlardı.

□ Kayıplar ile kazançların birbirini izlediği deneme yanılma yöntemiyle yol alma, yalnızca sosyalizmin Çin modeline özgü bir özellik değil.

□ Yeniden yapılanma çabasına girişmiş bulunan her sosyalist ülkeyi çalkantılar ve zorlukların beklediğini düşünüyorum. Yugoslavya'da toplumsal sorunlar patlak veriyor ve diğer ülkelerde de çalkantılı gelişmelerin ortaya çıkmasını bekliyorum.

Ne yazık ki, toplumbilimciler olayların gidişatını, özel olarak da toplumsal-ekonomik süreçlerin evrimini tahmin etmede her zaman başarılı değiller. Gelecek sorunlara alışılmadık çözümler zamanında bulunsa bile, geleneksel liderlik yöntemleri bunların cesurca ya da karşı koyma olmaksızın uygulanmasını önlüyor.

□ "Çin yüzlü sosyalizm" şimdilerde yaygın bir deyim. Bunun ne anlama geldiğini açıklar mısınız?

□ Bu bir paradokstur, fakat herhangi bir kişinin size kesin ve tam bir yanıt verebileceğinden kuşku duyarım. Ancak, bu farklı niteliğin köklerinin, Çin toplumunun özgül tarihsel gelişiminde yattığının ve halk tarafından kurtarıldığı sırada ulusun içinde bulunduğu durum tarafından yaratıldığının bilincindeyiz. Bugünün özgül özellikleri geçmişin mirasından, hepimizin hâlâ esiri olduğu eski alışkanlıkların bir dışavurumundan ibarettir. Bunlardan kopmalıyız, fakat her şey bir çırpıda

değiştirilemez. Ne de olsa, o çok önemli Merkez Komitesi plenumunun üzerinde yalnızca on yıl geçmiş bulunuyor. Zorlu çalışmalar ve yaratıcı arayışlar Çin'deki sosyalist gelişimin farklılığını mutlaka ortaya koyacaktır. Bunun daha 20 ya da 30 yıl alacağına inanıyorum. Bizim ve dünyanın göreceği gibi, en iyi şeyler daha gelecek.

□ Dört modernleştirme döneminde, Çin birçok yenilikçi düşünceler ortaya koydu. 1987'de ÇKP 13. Ulusal Kongresi Çin'de "sosyalizmin temel aşaması" kavramını ileri sürdü. Bu kavramı açıklar mısınız?

□ Size resmi tanımlamaları aktarmayacağım, çünkü bunlar kongre belgelerinde bulunabilir.[1] Bunun yerine kendi kişisel düşüncelerimi paylaşmak isterim. Gerçekçi tutumun en büyük öneme sahip olduğuna inanıyorum. Bizim sosyalizmimizin yarı-sömürge ve yarı-feodal bir ülkede doğduğu yolundaki son derece önemli bir gerçeğin bilincinde olmamamız her pratik adımı belirlemektedir. Çin'in bugünkü potansiyelinin, tüm ekonomik, politik, kültürel ve eğitim sorunlarımıza gerekli dikkati göstererek, gerçekçi bir değerlendirmesi, bizi ütopyacılığa düşmekten koruyor.[2] Bilimsel bir analize ve bilimsel tahminlere dayalı, sakin ve dengeli bir yaklaşım, görülebilir bir gelecekte komünizmi kurmanın bizim için olanaksız olduğunu açık biçimde kavramamıza yol açtı. Hedefimizin bugün var olandan bir ölçüde daha iyi bir toplum kurmak olduğunu söyleyebilirim. Bu elbette daha iyileştirilmiş bir toplum olmalıdır, fakat ideal bir bolluk toplumu beklememeliyiz.

Birkaç yıl sonra yapılacak Çin Komünist Partisi 14. Ulusal Kongresi, gerçekliğe daha da uygun yeni düşünceler ve kavramlar formüle edebilir. Bu bence bir ilerlemedir. Evet, dogmatistler hemen bu süreci "geri dönüş" ya da "geri çekilme" olarak adlandırıyorlar, fakat onların düşüncelerine kesinlikle katılmıyorum. Gerçekçi bir açıdan bakıldığında; yineliyorum, bu bir ilerlemedir. Bizim yeniden yapılanma kavramımız Çin gerçekliklerine dayanmaktadır; bu nedenle mutlaka iyi sonuçlar verecektir.

□ Çin'de politik reformun hedefleri nelerdir? Onun kazanımları ve sorunları nelerdir?

□ Politik reformun hedefi, gerçekten demokratik bir yolla, yasa ve düzenlere tamamen uygun bir biçimde, sosyalist toplumu kurmaktır. Fakat bu, politik hak ve özgürlükler bakımından "prangalanmış" bir ulus tarafından gerçekleştirilebilir mi?

Sosyalist kuramın kurucuları kendi dönemlerinde soylu, yüce ve çekici idealler ileri sürdüler. Sosyalizm gerçekten halka daha fazla toplumsal güvenlik sağladı. Ağır-

(1) ÇKP Merkez Komitesi, raporunda, "Çin şimdi sosyalizmin temel aşamasında bulunmaktadır," diyordu. "Bu tezin iki yönü bulunmaktadır; Birincisi, toplumumuz artık bir sosyalist toplumdur. Sosyalizmi ardıcılıkla sürdürmeli ve ondan asla sapmamalıyız. İkincisi, Çin'in sosyalist toplumu, hâlâ temel aşamasındadır. Bu gerçeklikten hareket etmeli ve bu aşamanın üzerinden atlamamalıyız... Bizim sosyalizmimiz, gelişmiş kapitalist ülkelerin üretici güçlerinden çok gerilerde bulunan üretici güçlerle, yarı-sömürge, yarı-feodal bir toplumun rahminden çıkmış olduğu için, çok uzun bir ana aşamadan geçmek zorundayız. Bu aşamada, diğer ülkelerin birçoğunun kapitalist koşullarda gerçekleştirmiş oldukları, üretimin endüstrileşmesi ve ticarileşmesini, toplumsallaşması ve modernleşmesini başarmak zorundayız." **(Derginin Notu)**

(2) Tersine, Büyük Sıçrayış yıllarında sık sık şu slogan duyulmaktaydı: "Üç yıl sıkı çalışma, 10 Bin yıl mutluluk getirecektir." **(Derginin Notu)**

lıkla, günlük ekmek ve başını sokacak bir çatı biçiminde güvence altına alınan bu kazanım,kapitalizme karşı eleştirel bir tutumun sonucuydu. Aynı zamanda, bizim pratiğimiz, insanı artan bir oranda kolektif içinde eritti. O, gitgide daha az oranda bağımsız, yaratıcı ve aktif bir kişilik olarak görüldü ve sonunda yığınların denizinde kayboldu. Geçmişte, Çin'de diktatoryal yönetim güç kazandıkça insan özgürlükleri artan oranda kısıtlanıyordu. Benim görüşüm; eğer sosyalizmin ileri gitmesini istiyorsak, o zaman her bireyin değerini daha çok tanımalıyız. Ancak bunu yapmak son derece zor olacak.

Politik reform temel önemde sorunlar ortaya çıkarıyor. Bizim kuramcılarımız da bunları çözmek için çok çalışıyor. Bütün sorunlar doğru bir biçimde ortaya konuluyor, fakat bunların nasıl çözülmesi gerektiği pek açık değil. Programlar hazırlandı ve bunların bazıları çok iyi. Fakat bunları uygulamak ve istenen sonucu almak için nasıl eyleme geçmeliyiz? Henüz yanıtlardan fazla sorular var.

□ Mihail Gorbaçov, Pekin'de Çin halkının temsilcileri karşısında, Sovyetler Birliği'ndeki perestroyka hakkında konuşurken, bizim ekonomik reformumuzun politik sistemde köktenci bir dönüşüm ile desteklenmezse yürümeyeceğini söyledi. SBKP 19. Ulusal Konferansı'nın ana sonucunu —sosyalizmi demokrasi ile organik olarak birleştirme gereğini— aktardı.

□ Bunun, Çin'deki politik reform ve demokratikleşme sorunlarının tümüyle hiç de farklı olmadığını gösterdiğini düşünüyorum. Her sosyalist ülkede, politik reform olmaksızın ekonomik reform hiçbir ilerleme kaydetmeyecektir.

Kuşkusuz, bizim halkımız, tutumlarını ve istemlerini dile getirme olanaklarına gereksinme duyuyor. Henüz yeterli demokrasiye ya da yeterli haklara sahip değiliz. Bunlar genişlediğinde, Halkçı Çin'deki politik sistemin reformu ilk başarısını kazanmış olacak.

DAHA ERKEN BİR NAZİ KARŞITI KOALİSYON OLANAKLI MIYDI?

Prof. Alexander CHUBARİAN
Tarih Doktoru; SSCB Bilimler Akademisi
Dünya Tarihi Enstitüsü Müdürü

Kamuoyu insanlık tarihindeki bu en korkunç ve yıkıcı çatışmanın başlamasının 50. yıldönümüyle bağlantılı olarak, II. Dünya Savaşı'nın doğuşuna ve öncesine çok büyük bir ilgi gösteriyor. Pek çok ülkede bu yönleri ele alan çok sayıda yapıt yüksek bir hızla öncekilere ekleniyor. Fakat çıkan yüzlerce kitap, makale, belge ve öteki parçalara karşın, yeni sorular belirmekte, keskin bir tartışma açılmakta ve farklı, bazen ters görüş ve konseptler öne sürülmektedir.

Bu güçlü ilgi ve sürekli tartışma, bugüne kadar güncel kalan kimi sorunların öneminden kaynaklanmaktadır: Dünya neden bir yıkım burgacına sürüklenmiştir? Savaşın çıkması önlenemez miydi? Dünyayı o noktaya sürükleyen olayların dramatik gelişimi yazgısal olarak kaçınılmaz mıydı?

Bu sorunlarla ilgili tartışmalar, Sovyet perestroykası ve bugün Sovyetler Birliği ve öteki sosyalist ülkelerdeki toplumsal bilimlere özgü eleştirel yeniden değerlendirme ve yenileşme temelinde, yeni bir alan ve derinlik kazanmıştır. Uluslararası ilişkiler artık eleştirel çözümleme sınırları dışında kalan bir konu değildir; Stalin'in sosyalizmi çarpıtmalarının dış politikayı nasıl etkilediği ve o zamanki Sovyet liderlerinin uluslararası alanda işledikleri hatalar hakkında gittikçe daha fazla şey söylenmektedir.

Bu makalede Hitler'in iktidara gelmesi öncesinde Nazi karşıtı bir koalisyonun oluşturulup oluşturulamayacağına ve böyle bir koalisyonun kurulmasına hangi etkenlerin engel olduğuna ışık tutmak istiyorum.

1933'de Avrupa ve dünyadaki durum köklü bir biçimde değişti. Nazilerin iktidara yükselişi Avrupa'yı savaşla tehdit ediyordu. Daha önce, 1931 sonbaharında Japon militaristleri Çin'e saldırmışlar ve dünya savaşının ilk sıcak yatağı Uzak Doğu'da atılmıştı.

1934-1936'da koşullar öyleydi ki, Nazi karşıtı bir koalisyon yaratılabilirdi. Koalisyon kollektif bir güvenlik sistemi olarak görülüyordu ve büyük ölçüde Sovyet Dış İşleri Halk Komiseri Maksim Litvinov'un öne sürdüğü bir konseptti. Bu proje üstü-

ne çalışma, aynı zamanda Paris, Bükreş ve Belgrad'da yürütüldü. 1934'de SSCB ile Fransa ve SSCB ile Çekoslovakya arasında anlaşmalar bağıtlandı. Bunlar Avrupa uluslarının olanaklı bir antifaşist bağlaşıklığına doğru büyük adımlardı. Çok yanlı bir "Doğu Paktı"nın bağıtlanması için hazırlıklar da ilerlemekteydi.[1]

Ne var ki, durum daha sonra kötüye doğru bir dönüş gösterdi. Barthou'nun öldürülmesinden sonra Fransız politikası değişti. İngilizlerin konumu, Hitler'e karşı bir koalisyon kurma çabalarına engel durumuna geldi. Londra açıkça Sovyetler Birliği ile hiçbir anlaşma istemiyordu. Bunun yerine, Fransız liderlerinin de artan biçimde katıldıkları bir "yatıştırma" politikası geliştirdi.

"Barış yanlıları" tek yanlı ödünler vererek, Alman saldırısını doğuya yöneltmeye ve sonuçta Almanya'yı Sovyetler Birliği'ne karşı kışkırtmaya çalışıyorlardı. Bu, her şeyden önce gelişmelerin denetimden çıkmayacağına ve Hitler'in İngiliz çıkarlarına zarar verecek hiçbir şey yapma gücünde olmayacağına inanan İngiltere liderlerinin ciddi bir stratejik hatasıydı. Bu arada Paris, Nazi ordularının Fransa'nın kalbine yakın yerleştirilmesine gözlerini kapayarak tarihin ve coğrafyanın derslerini unutmuş gözüküyordu.

"Yatıştırma" politikası ancak *ahlaksızca ve yasadışı* olarak tanımlanabilir. Bu politikanın özü Münih görüşmelerinde daha belirgin bir biçimde ortaya çıktı: Sonucunda tek bir kurşun bile atılmadan, Hitler egemen Çekoslovakya Cumhuriyeti'nin bir parçasını aldı. Bu, Avrupa'da 1920 ve 1930'lu yıllar sırasında gelişmiş bloklar ve paktlar sistemini yıktı. Küçük ülkeler savunmasız olduklarını anladılar.

Münih aynı zamanda Stalin'in izlediği politikayı da ciddi biçimde etkiledi. SSCB'nin yalıtlanma ve İngiltere ile Fransa'nın Almanya'yla olası bir gizli anlaşması tehlikesiyle yüzyüze geldiğini anladı. Münih'in tekrar Batılı politikacılara dönmesi, ek kanıtlar oluşturarak Stalin'in Batı Avrupa demokrasilerine duyduğu kökleşmiş güvensizliği pekiştirdi.

Hükümet politikaları ve diplomasisinde var olan bir olanağın yanısıra, 1930'lu yılların ortalarına doğru çok fazla etkinleşen *Avrupa kamuoyu arasında da bir antifaşist cephe* yaratma olanağının da var olduğu belirtilmeye değer. Birleşik bir sol cepheye yeşil ışık yakan Komintern'in 7. Kongresi kararları bu kabarmayı önemli ölçüde cesaretlendirmişti. Bunu yazarların, sanatçıların ve bilim adamlarının birçok büyük Avrupa Kongresi izledi. Amsterdam-Pleyel olarak bilinen geniş bir savaş karşıtı hareket oluşturulmuştu. Dünya çapında tanınmış kişiler —Romain Rolland, Albert Eienstein, Thomas Mann, Henri Barbusse, Aleksi Tolstoy, İlya Ehrenburg ve daha pek çokları— birlik için çağrıda bulundular ve "kahverengi gömleklilcr belası"nın yol açabileceği tehlike konusunda uyardılar.

Fakat Avrupa halk hareketi faşizmi durdurmayı başaramadı. *Birincisi,* solda gerçek bir birlik yoktu. Komintern kararlarına karşın önceki yılların atıllığı sürüyordu. Stalin tarafından 1920'li yılların ortalarında açıklanan sosyal demokratlarla her-

---

(1) SSCB, Çekoslovakya, Polonya, Finlandiya, Latviya ve Litvanya'yı içine alan Nazi saldırısına karşı direnme üstüne karşılıklı bir yardımlaşma antlaşması taslağı. "Doğu Paktı" düşüncesi Fransız Dışişleri Bakanı Louis Barthou tarafından 1933 sonunda ileri sürülmüş ve Sovyet hükümeti de güçlü bir biçimde desteklemişti.

hangi bir bağlaşıklığa karşı yolgösterici ilkeler tümden reddedilmemişti. Birçok komünist partisi Avrupa'nın tüm işçi sınıfının antifaşist cepheye güçlü katılımını sağlamak için çok çalışmış olsa da, bu amaca erişilemedi. *İkincisi*, hareket gerçekte, yığınlar edilgen kalırken ince bir aydınlar tabakasını kapsadı. *Üçüncüsü*, sosyalizm imajını çarpıtan ve öteki ülkelerdeki aydınları dehşete düşüren SSCB'deki geniş çaplı temizleme hareketleri, birliğe ciddi bir engel oluşturdular.

Üstelik kuramcı Stalin, "soyut insancıllığı ve barışçılığı" mahkûm etmişti ve bu Batı Avrupa'nın savaş karşıtı güçlerinin birliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmadı. Barışçı hareketin kendisi bölünmüştü, kimi barışçılar yatıştırma politikasını desteklerken, ötekiler politikaya ilgisiz kalıyordu. Son olarak, İspanya Cumhuriyeti ile dayanışma deneyimi, geniş bir antifaşist bağlaşıklık için etkili bir örneğe dönüştürülemedi.

Bu arada, İtalya ile sıkı işbirliği içindeki Nazi Almanya'sı şaşmaksızın saldırgan programını uyguluyordu. Bugün, 50 yıl kadar sonra, 1930'lu yılların son yarısında uluslararası durumun kritik bir döneme girdiği daha berrak görülmektedir. Faşizm insan uygarlığının başarılarına onarılamaz bir darbe indirmek ve milyonlarca insanı yok etmekle tehdit eden uğursuz ve yıkıcı bir güçtü. O yalnızca, yok edilmeleri Nazi programında başlıca bir amaç olarak ilan edilen, sosyalist bir devlet olarak SSCB'ye ve tüm Slav uluslarına yönelmiş bir tehlike değildi. O aynı zamanda düzinelerce devletin varlığına son vermek ve halklarını köleleştirmek istemesiyle Batı demokrasilerine de bir meydan okumaydı. 1930'lu yılların sonuna doğru Almanya kolayca Avusturya'yı yutmuş, İspanya Cumhuriyeti'nin yıkılmasına yardım etmiş ve iki harekette (Ekim 1938 ve Mart 1939'da) Çekoslovakya'yı işgal etmişti. Faşizm artık kesin bir saldırıya hazırlanıyordu.

1939'da Avrupa'daki durum buydu. Hitler o zaman hazırlıkları tüm hızıyla süren savaşın son amacını formüle etti: "(a) Avrupa içinde egemenlik ve (b) yüzyıllarca sürecek dünya egemenliği."

Sayısız belgelerden görebileceğimiz gibi, Polonya'nın işgaline hazırlık kararı Hitler'in karargahında Nisan'da alındı. Klaipeda'yı işgal ettikten sonra Naziler Baltık Cumhuriyetlerine doğrudan bir tehdit oluşturmaya başladılar.

İngiliz ve Fransız liderler Alman politikasının giderek öngörülemez bir duruma geldiğini ve Avrupa'da kendi çıkarlarının da zarar görebileceğini sezdiler. Bundan dolayı, 1939 baharında Sovyetler Birliği ile politik ve askersel görüşmelere başlamaya karar verdiler. Ancak, İngiliz politikacılar aynı zamanda hâlâ uygun koşullarda bir anlaşmaya varma umuduyla Hitler'le aktif bir temas içindeydiler.

Sovyet politikasında da Almanya ile ekonomik ve politik temaslar hızlanırken bir değişme meydana geliyordu. Mayıs ayında Dış İşleri Halk Komiserliği üst görevlileri değiştirilerek, Sovyet dış politikasında bir değişikliğin işareti veriliyordu. İngiltere ve Fransa ile bir anlaşmaya varmak için çok çalışmış olan Maksim Litvinov uzaklaştırılmış, yerini Stalin'in uysal hizmetçisi Vyacheslav Molotov almıştı. Pek çok seçkin diplomatın tutuklandığı yeni bir temizlik hareketi başladı. Bu, dinamizm ve girişkenlikten yoksun bırakarak, Halk Komiserliği'ni önemli ölçüde güçten düşürdü.

1939 yazından itibaren Moskova'da İngiliz, Fransız ve Sovyet temsilcilerinin ka-

tıldığı üç yanlı görüşmelerin yanısıra, ayrı ayrı İngiliz-Alman ve Sovyet-Alman görüşmeleri de farklı doğrultularda gelişti.

Nazi karşıtı birleşik bir cephe kurulması üstüne politik ve askersel anlaşma, savaşın önlenmesi olanağını açabilirdi. Sovyetler Birliği Batı'ya böyle bir öneride bulundu, fakat hiçbir sonuç elde edilemedi. Londra ve Paris, Moskova'ya gerekli, açık yetkilere sahip olmayan üçüncü dereceden temsilciler göndererek, görüşmeleri ciddi ve geniş çaplı bir anlaşmayla sonuçlandırmada isteksizliklerini gösterdiler.(2)

Özünde, İngiltere ve Fransa, *Sovyetler Birliği'ne yönelik karşıtlıklarına politik gerekliliklere gösterdikleri dikkatten* ve ulusal çıkarlarına verdikleri önemden daha fazla bir yer veriyorlardı. Hareketsizlikleri bir yatıştırma politikası izlemelerine ve açıktır ki, nazizmin onların kendi ulusal yaşamlarına doğrudan bir tehdit oluşturduğu gerçeğini görmezlikten gelmelerine ya da bilincine varamamalarına yol açtı.

Polonya hükümeti de, düzinelerce Alman tümeni Polonya sınırına yığılmış olduğu halde, Sovyetlerin Kızıl Ordu askerlerine Polonya toprağından geçiş izni verilmesi istemini reddederek çekingen bir tavırdaydı.

Sovyet tarafı da geniş uzlaşmalara hazır değildi. Örneğin, hiç de mantıksız olmayan, Sovyet askerlerinin Polonya ve Romanya topraklarından gönderilmesi izni isteği çok zorbaca bir biçimde sunulmuştu.

Stalin ve yardımcıları Alman tehlikesini küçümsediler; fakat aynı zamanda (özellikle Münih görüşmelerinden sonra) İngiltere ve Fransa'ya güvenmemeleri için nedenleri de vardı: Bu ülkelerin SSCB ile bağlaşmaya isteksizliklerinin çokça kanıtı vardı ki, bu, onlarla Almanya arasında yeni anlaşmalar korkusu demekti.

Genel izlenim, Moskova görüşmelerine katılanların *faşizmin tehlikeli doğasını ve durumun son haddine varmış ciddiliğini* açıkça küçümsedikleri yolundadır. Doğal olarak, sonradan kavrayarak durumu çözümlemek ve sonuçlar çıkarmak çok daha kolaydır. Fakat o zamanlar bile, Nazilerin ancak karşılıklı ödünleri ve uzlaşmayı içeren ortak bir çabayla durdurabileceği açıktı.

Moskova'daki görüşmeler çıkmazla sonuçlandı ve Sovyetler Birliği, bir pakt için daha çok bastıran Almanya karşısında çok zor bir seçimle yüz yüze geldi. Sonraları bulunan belgeler, o zamana kadar Hitler'in zaten SSCB ile bir anlaşma için çalışmaya ve buna varmaya, dünya egemenliği stratejisine önce Batı'ya saldırarak başlamaya karar verdiğini doğrulamaktadır. Ancak bu anlaşmadan sonra, ana stratejik görevini yerine getirme ve Sovyetler Birliği'ne karşı harekete geçmeyi planlamıştı.

Bugün tarih ve onun "boş noktaları" tartışılırken, dikkatler 23 Ağustos 1939 tarihli Sovyet-Alman saldırmazlık paktı üzerinde odaklaşmaktadır. Bilginler ve gazeteciler gerekli olup olmadığı, başka bir alternatifin bulunup bulunmadığını tartışıyor ve onun SSCB, Almanya ve öteki ülkeler için ne gibi sonuçlara yol açtığını ay-

(2) Son anda —19 Ağustos'ta- Paris'ten askersel bir anlaşmanın imzalanması görüşünü paylaşan kısa bir telgraf geldiği doğrudur. Fakat, en genel sözlerle ifade edilmişti ve İngilizlerin reddetmesiyle sonuç getirmeyen bir hareket oldu.

dınlığa kavuşturmaya çalışıyorlar. Karşılıklı olarak birbirini dışlayan görüşlerin, sık sık oldukça kategorik olarak açıklandığı görülebilir.

Bana öyle geliyor ki, paktın kendisi ve sonuçları, egemen uluslararası durumun karmaşıklığından, çelişkili eğilimlerinden, iç ve dış politikaların ayırdedici karşılıklı bağımlılığından büyük ölçüde etkilenmiştir.

Hatırlanması gereken şey, paktın *zorunlu* bir hareket olduğudur: Sözünü etmiş olduğum gibi, İngiliz-Fransız-Sovyet görüşmeleri sonuçsuz kalmıştı; Sovyetler Birliği kısa ve uzun dönemde yalıtlanma olasılığıyla karşı karşıyaydı ve Kremlin açık ki, İngiltere ve Almanya arasında SSCB aleyhine bir tür yeni anlaşma olasılığını dışlayamazdı. Uzak Doğu'daki Sovyet-Japon çatışması, iki cephede bir savaşın hayli olası olduğunu gösteriyordu.

Batı (çoğunlukla Alman) belgeleri değerlendirildiğinde, Moskova son kararı almadan önce duraksamış, fakat sonunda Stalin ileri komutunu vermiş ve Almanya ile saldırmazlık paktı 23 Ağustos 1939'da imzalanmıştır.

O zamanlar, bu türden bir pakt kendi içinde, uluslararası ilişkilerde alışılmadık değildi. İngiltere ve Fransa da gerçekte 1938'da Almanya ile benzer anlaşmalar bağlamışlardı.

Pek çok Batılı tarihçi paktın imzalanmasının, Almanya'ya Polonya'ya saldırmak için tam bir yetki verdiğini iddia eder. Fakat bunlar temelsiz iddialardır: Bugün ayrıntılarıyla biliyoruz ki, Polonya'ya saldırı kararı Berlin'de Nisan 1939'da alınmıştır. Aynı zamanda, Moskova'daki üç yanlı görüşmeler sırasında, 26 Ağustos, olası bir Nazi saldırısının tarihi olarak belirtilmiştir. Polonya ve öteki ülkelerden belgeler, Hitler'in yalnızca Moskova'daki görüşmelerin sonucunu ve İtalya'nın konumunun aydınlığa kavuşmasını beklemesi nedeniyle kararında birkaç gün geciktiğini doğrulamaktadır.

Alman belgelerine ve dönemin geniş diplomatik haberleşmesine göre, pakta ek olarak yapılan ve SSCB ile Almanya arasında "çıkar alanlarını saptayan" gizli bir protokol olması gerçek neden sayılmasaydı, paktın kendisi, ne o zaman ne de bugün dünya çapında öylesine fırtınalı bir tepki doğurmazdı. Aslının bulunamamış olması gerçeğiyle tersi ileri sürülse de, paktın imzalanmasını izleyen gelişmeler Narev, Vistula ve San ırmakları boyunca çıkar alanlarıyla ilgili bir tür anlaşmaya gerçekten de varılmış olduğunu gösteriyor. Alman askerleri Sovyet yörüngesi içinde görülen Batı Ukrayna, Batı Belorusya ya da Baltık devletlerini işgal etmeyeceklerdi.

Ne var ki, sosyalist bir ülkeyle faşist bir rejim arasında böylesi bir anlaşmanın var olması bile (eğer var olduysa) *Leninist ilkelerden açık bir sapma* ve ahlaksızca bir harekettir. Pakt uluslararası komünist ve demokratik hareketi olumsuz yönde etkiledi; Komintern'de ve Sovyetler Birliği'ni faşizme karşı savaşımın ana dayanağı olarak gören halk yığınları arasında kafa karışıklığına yol açtı.

Çok geçmeden Sovyet basınında faşizmi eleştiren yazılar gözükmez oldu. İngiltere ve Fransa saldırganlar olarak açıklanırken, gazetelerde Sovyet-Alman ilişkilerinde yeni ve dostça bir döneme ilişkin makaleler doluydu. İzlenim odur ki, Stalin ve yardımcıları yalnızca savaştan kurtulmuş olmayı değil, fakat aynı zamanda, Almanya

ile uzun dönemli işbirliği ve dünya politikasının pek çok sorununu Alman yardımıyla çözme olanağını da düşünüyorlardı. Bu süreç 28 Eylül 1939 tarihli Sovyet Alman dostluk ve sınırlar üstüne bir antlaşmayla sonuçlandı.

O dramatik aylarda olayların gelişimi böylesine çelişkiliydi. 23 Ağustos paktı bir yanıyla açıkça Münih'ten sonra Avrupa'da gelişen uluslararası durumun bir sonucuydu. Aynı zamanda, Stalin'in duruma yaklaşımının izini taşıyordu. Ülkeyi bir saldırıya karşı hazırlamak için zaman kazandıktan sonra, Sovyet yönetimi bu soluklanma dönemini uygun biçimde kullanmayı başaramadı. SSCB saldırmazlık paktını imzaladı ve daha sonra onu bir dostluk antlaşmasına dönüştürdü. Sovyet hükümeti ve kamuoyu, beş yıldan fazla bir zamandır faşizmi ve Nazi ideolojisi ile pratiğini mahkûm etmişti. Sonra, birden bire ters dönülüyor ve Nazi Almanya'sıyla işbirliği olasılığı ortaya çıkıyordu.

Sovyet-Alman saldırmazlık paktının imzalanmasından sonra, Nazi karşıtı bir koalisyonda SSCB'nin ortakları olması beklenen ülkelerle yapılan görüşmeler kesiliyordu. Onlar hangi yönde hareket ediyorlardı?

3 Eylül 1939'da Alman ordusunun Polonya'yı işgalinden sonra onunla bağlaşıklık antlaşmaları olan İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ettiler. Aynı gün onlara Avusturalya ve Yeni Zelanda da katıldı ve 10 Eylül'de Kanada savaşa girdi. Fakat daha sonra, tarihte "yapmacık savaş" olarak bilinen savaş başladı. Polonya askerleri Nazi saldırısına karşı yiğitce ama boşuna direnirken, İngiliz ve Fransız temsilcileri 12 Eylül'de Abbeville'deki bir konferansta, Polonya'ya askersel yardımda bulanmama kararı aldılar, böylece hiçbir etkili yardımda bulunmayarak bağlaşıklarını kendi yazgısına terkettiler.

1940 baharına kadar yürütülen bu politika kimi düşünürlerin ve politikacıların düşmanlıkların ilk dönemini, İngiltere ve Fransa açısından bir kurtuluş savaşı olarak görmemelerine yol açtı. Marksist araştırmacılar bu çelişkili durumu hâlâ tartışıyorlar. Ancak tek bir şey açıktır: *Daha en başından, Polonya haklı bir kurtuluş savaş sürdürdü. Ve aynı şey Almanya'nın saldırısına uğrayan öteki ülkeler için de doğrudur.*

Pek çok tarihçi, savaşın ilk aşamasını emperyalistler arasında bir çarpışma ve savaşın kendisini de her iki taraf için de eşit ölçüde haksız sayan önceki yaygın konsepti reddetmek zorunda kalıyor.

Faşizm ve onun arkasındaki Alman tekelci sermayesi, global çatışmanın ana sorumlularıydı. Bu gerçek, II. Dünya Savaşı'nın başlamasından Chamberlein ya da Daladier değil de Hitler ve onun kliğinin büyük ölçüde sorumlu olduğunu gizlemeye çalışan yatıştırma politikasının haklı bir eleştirisini yapmak için vurgulanmalıdır.

Ne var ki, Batı ülkelerinin Almanya'ya karşı savaşımının özgürlük yönelimi, bu savaşın *farklı aşamalarını*, özellikle özgürlük yönelimli eğilimlerin İngiliz ve Fransız politikasında gözükmediği "yapmacık savaş" döneminin ayırdedilmesi gereğini geçersizleştirmiyor.

50 yıl öncesinin olaylarından çıkarmamız gereken en önemli ders, tarihin kritik anlarında, insanlık yokolma tehlikesiyle karşılaştığında, ulusların, politik partilerin ve yöneticilerinin *kısa dönemli ve kendini gözeten çıkarların üstüne çıkabilme poli-*

tik istenç ve kararlılığını gösterebilmeleridir. Bir araya gelmek ve herhangi bir tehlikeyi savuşturmak için uzlaşmaya hazır olmalarıdır.

Politik yöneticiler ulusal çıkarları yüksekte tutarken, *insanlığın evrensel çıkarlarını* hiçbir zaman gözden kaçırmamalıdır. Bu, evrensel değerlerin ve önceliklerin ve global yaşam için savaşımın, felsefe ve toplumsal sistemleri temelden farklı ulusların ortak eylemini gerektirdiği bugün, özellikle önemlidir. Bu tarihsel görevi yerine getirirken, 1939 olaylarını, insanlığın unutamayacağı ve unutmaması gereken bir uyarı olarak görmeliyiz.

İşçi sınıfı hareketindeki parçalanmanın ve her iki tarafın da sorumlu olduğu, komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki cepheleşmenin bu trajediye katkıda bulunduğu eklenmeye değer(3). O yılların gerçekleri, *toplumsal ilerleme, sosyalizm ve demokratik değerlerin korunması için savaşımın, ancak insan yaşamının, evrensel insani değerlerin ve uygarlığın kazanımlarının korunmasıyla organik biçimde bağlandığı zaman geçerli olduğunu gösterir. Bunlar çok çeşitli politik ve toplumsal güçleri birleştirebilecek amaçlardır.*

Başka bir ders, politika ile ahlak arasındaki karşılıklı bağlılığın hiçbir zaman ihmal edilmemesi gereğidir. Uluslararası ilişkilerde yasal ve ahlaksal sorunlar gittikçe daha önemli duruma gelmektedir. Meşru ölçütlerin çiğnenmesi ve ahlaksal ilkelerin hor görülmesi, bunlar trajik bir biçimde savaşın patlamasına da neden olduklarından, bir daha geri gelmemek üzere ortadan kaldırılmalıdır.

Bu nedenle faşizmin insandışı özünü ve insanlığa getirdiği korkunç tehlikeyi derinliğine çözümlemek önemlidir. Batı demokrasilerinin savaş öncesi politikalarını kalıp ve klişelerden uzak bir biçimde inceleyen yeni araştırmaları hoşnutlukla karşılarız. Örneğin, İngiliz ve Fransız yaklaşımı yatıştırma politikasıyla sınırlanmış değildi, bu ülkelerdeki pek çok politik lider değişik güçlerle ortak antifaşist eylem öne sürdüler. 1938'de Winston Churchill İngiliz İmparatorluğu'na en büyük tehdidin komünizmden değil Alman Nazizminden geldiğini o gün için İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin aynı yolda olduklarını belirtti.

1930'lu yıllarda Nazi karşıtı bir koalisyonun olmaması Hitler'in 50 milyondan fazla insan yaşamına mal olan, bütün uluslara anlatılamaz acılar getiren ve eşi görülmedik yıkıma yol açan bir savaşı başlatmasına olanak sağladı. Fakat nükleer füzeler çağında, uluslararası alanda politik hatalar için ödenecek bedel büyük ölçüde artmıştır ve mutlak sınırına varmıştır. Geçmişin dersleri, bu hataların yinelenmesinden sakınmakta bize yardımcı olabilir, fakat yinelenmelerine ya da yeni hatalara karşı hiçbir kesin güvence yoktur.

İnsanlık bir uçurumun kenarındadır. Eğer uçuruma yuvarlanmayı önlemek istiyorsak, yeni politik düşüncenin pratik uygulaması ve uluslararası ilişkilerin köklü biçimde yeniden yapılandırılması zorunludur. Son gelişmeler, uluslararası ilişkilerde bir dönüm noktasına ulaşılmış olduğunu kanıtlar. Bugün en önemli şey, meydana gelen olumlu değişiklikleri pekiştirmek ve kapsamlı bir uluslararası güvenlik sisteminin yaratılmasını hızlandırmaktır. Öyle ki, çağımızın çetin meydan okumalarına ve zorunluklarına yanıtlarımız çok geç kalmış olmasın.

---

(3) Daha fazla ayrıntı için, bakınız Ulrich Perzinger, "Tarihsel Gerçeklere Çağdaş Bir Bakış", WMR, s. 6, 1989.

YENİLENMENİN İDEOLOJİK HEDEFLERİ

Fabio MUSSI
İtalyan Komünist Partisi (İKP)
Yönetim Kurulu Üyesi ve Sekreter

☐ İtalyan Komünist Partisi, 18. Kongresinde ilan ettiği üzere bir yenilenme başlattı. Kongrede onaylanan belgeler, değişim ruhu, geçmişin eleştirel bir yeniden değerlendirilmesi, global sorunlara ilgi ve İKP'nin konumunun diğer politik güçlerin konumlarıyla karşılaştırılmasının bu yenilenmede belirleyici olduğunu gösteriyor. Bu yenilenme kampanyasının ana hedefleri ve özü nedir?

☐ İKP'nin başında bulunan kişiler ve gruplar bakımından yenilenme, özellikle açıktır. Belirli zamanlarda yapılan yönetim değişikliklerinin her parti için gerekli olduğunu söyleyebilirim. Mart 1989'daki 18. Kongremiz, kuşak değişimiyle çakışan bir dönüm noktasıydı. Ancak, onun ardındaki süreç daha derinlere gider. Bunlar, ulusal, Avrupa ve dünya gerçeklikleriyle bağlıdır. Bunların değerlendirilmesi ve karşılaştırılması bizim görüşlerimizde ve tutumlarımızda *niteliksel bir değişime* yol açtı. Kongre, açık olarak ve herkesin duyacağı biçimde, eski politik hattımızdan ayrılmakta olduğumuzu ilan ettiğimiz bir forumdu.

Bir "tarihsel uzlaşma"ya yönelmenin artık kabul edilemez olduğu gerçeğinden sözediyorum. Hıristiyan Demokratlarla bir hükümet oluşturma olanağı üzerine parti içindeki uzun tartışma dönemi sona erdi. İKP'nin büyük bir seçmen desteğine sahip olduğu geçtiğimiz on yıl boyunca, bu olanağı kullanmaya çalıştık. Bu, bir koalisyon hükümetine katılmamızı gerçekten düşünmemize olanak sağladı. Ne var ki, bu olanak —daha tutucu güçlerin katı direnci ve ulusun en büyük iki partisi arasında bir diyaloğun yararlılığına inanan Hıristiyan Demokratların lideri Aldo Moro'nun suikasta uğraması gibi— bir dizi neden yüzünden kayboldu.

Enriko Berlinguer'in sözleriyle, bu diyaloğun "antifaşist demokratik devrimde yeni bir aşamanın başlangıcı" anlamına geleceğini düşünmüştük. İKP'ye karşı ayrımcılığa son vermeye ve yeni bir temelde oluşturulacak bir hükümete katılma hakkımızın tanınmasını sağlamaya çalışıyorduk. Bugün durum değişmiş ve bu sorun artık gündemde değildir. Hıristiyan Demokratlar daha sağa kaymıştır. Komünistler, Hıristiyan Demokratlara alternatif sunabilecek güçleri —sol, laik ve demok-

(*) Bir WMR üyesi tarafından Roma'da yapılan röportaj.

ratik örgütler ve hareketleri, Hıristiyan Demokratlar'a bağlı olmayan katolik grupları, vb.,— kapsayan bir koalisyon hükümeti yaratılması gereğini ve elverişliliğini anlamaya başladılar. Dahası, politik sistemde köktenci bir reform gereğini anlamaya başladık. Çünkü İtalya'nın demokratik kurumları Hıristiyan Demokratların çıkarlarına hizmet ediyorlar ve bunlar, giderek toplumun daha da demokratikleştirilmesi önünde bir engel durumuna geldiler. Bu nedenle, kongre tarafından onaylanmış bir düşünce olan "politik alternatif" kavramını ortaya attık. Bu, yeni bir hükümet, yeni bir çoğunluk, yeni bir güç birliği ve politik sistemin yeniden yapılandırılması üzerine öneriler içermektedir. Projenin özü, demokrasinin geleceğinin alternatiflerde olduğudur: Bunlar olmaksızın, demokratik kazanımlar aşınmaya uğratılabilir.

İç politika açısından bakıldığında, tüm bunlar, eski konumumuzda bir değişiklikten ibaret değil, tümüyle yeni bir gelişmedir. Ancak, başkaları da —özellikle, uluslararası bağlarımızın gelişimi de— var. Doğu, Batı, Kuzey ve Güney'in ilerici güçleriyle ilişkilerimizi yeni bir temel üzerine oturtuyoruz ve bu bizi emekçilerin kurtuluşunun tüm tarihini —Fransız ve Rus devrimlerinin tarihi, 19. yüzyıl burjuva devrimlerini ve 20. yüzyıl antisömürgeci devrimlerini— köklü bir biçimde yeniden değerlendirmeye özendiriyor.

Özgürlük, eşitlik, demokrasi ve sosyalizm ülkülerine de yeni bir gözle bakıyoruz.

Partimizin yenilenmesi derinlik kazanıyor ve bu düşünce tarihini de kapsıyor. Bu gerekiyor, çünkü kritik bir yol ayrımına ulaşmış bulunuyoruz ve büyük zorluklar yaşıyoruz. Parti milyonlarca oy ve yüzbinlerce üye kaybetmiştir. Toplumsal etkisi azalmıştır.

Eğer gelişimimiz bir dizi sıçramalar olarak görülürse, o zaman sürekli ilerlemeyi ve düşüncelerin sürekliliğini değerlendirmek son derece zordur. Bazıları yaygınlaşıyor ve ayakta kalıyorken, diğerleri "solup gidiyor" ve yenileriyle değiştirilmeleri zorunlu oluyor. Ancak, yeni şeyler her zaman eskiden beri gelen yerleşik geleneklerin çerçevesi içine oturmuyor. Yan yana savaş vermiş olduğumuz partilerde sürekliliğin egemenliği olduğu kadar, yeni düşüncelerin eksikliği var. Ancak, uygulanan süreklilik bile mirasımızın gözardı edilmesini önlemiyor. Bizim partimizin kuramsal düşünce tarihini ele alalım. Togliatti'nin birçok düşüncesi —ileri demokrasi, yığın partisi ve benzerine ilişkin— bugünkü durumla bağlanabilir olmasına karşın, Palmiro Togliatti'den çok, Antonio Gramsci'nin yapıtları üzerinde şimdi daha fazla duruluyor. Bu beni, köklü bir *ideolojik yenilenme*, düşünsel mirasımızın yeniden değerlendirilmesi ya da bağımsız araştırma olmaksızın *politik* yenilenmeye ivme vermenin ya da partimizin yığınlarla ilişkilerini etkileyen bunalımın üstesinden gelmenin olanaksız olduğunu vurgulamaya götürüyor.

☐ **Kongre tarafından onaylanan parti platformunun kuramsal yeniliğini nasıl buluyorsunuz?**

☐ Politik alternatif kavramımıza zaten değinmiş bulunuyorum. Yenilenmemizin bir diğer yönü; en azından eski yorumlarımızda bizim için bir kurgu durumuna gelmiş olan demokratik merkeziyetçilik ilkesinin terkedilmesi üzerinde durayım; Artan bir görüş çeşitliliğine sahip bulunduğumuza ve parti tüzüğümüz yalnızca tartışma sırasında değil, karar alındıktan sonra da, basında açıklamalara dek ve bu da içinde olmak üzere, farklı görüş savunma hakkını tanıdığına göre, bu ilkede ısrar etmenin anlamı yoktur. Her şey bir yana, demokratik merkeziyetçilik karar alınma-

dan önce anlatım özgürlüğüne olanak verir; bundan sonra, ona daha duyarlı biçimde karşı olanların bile çizilen yolu ardıcıllıkla izlemeleri beklenir. Gerçekçilikten uzak bularak bu ilkeyi kaldırdık. Doğal olarak, parti içindeki çalışmalarımızı yürütürken, onun ana hedeflerini ve hareket ilkelerini paylaşmak, temel stratejik yönelimleri izlemek ve politik davranışlarında ilkeli olmak gerekir.

Yeni tüzük aynı zamanda parti içerisinde örgütlü akımları yasaklıyor. Bu ilkenin uzun süre yürürlükte kalacağını umuyorum, ne var ki bu ilke sonsuz da değildir. Böylesi örgütlü akımların görüldüğü olmuştur: Örneğin Bolşevik parti tarihinde. Ve Lenin bile bazılarında başı çekmiştir. Benzer şeyler diğer komünist partilerde de olmuştur. Yine de, kulisçiliğin, partilerin gruplar ve fraksiyonlar halinde bölünmüşlüğünün politik yaşamda tipik olduğu İtalya'da, bu hastalıktan etkilenmemiş bir partinin halk için daha çekici olduğuna inanıyoruz.

Ayrıca, kuram ile ilgili olarak, partinin politik programındaki yeniliği vurgulayan beş yöne daha dikkat çekmek isterim.

Birincisi, evrensel bir değer olarak, demokrasinin organik ve kapsamlı bir tanımına vardık. Bize göre demokrasi, salt sosyalizme götüren bir yol ya da demokratik biçimlerin bile "üstesinden gelebilecek" bir rejime geçiş olarak görülmemelidir. O, sosyalizm kuruculuğu sürecinin bizzat kendisidir. İtalya'da toplumun tam demokratikleşmesi için savaşım, gerekli miktarda bir sıçrama yapmak için hazırlanmak demektir. Demokrasi, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen tüm iktidar merkezlerini kapsamalıdır. Çünkü, çağdaş toplumda var olan ilişkilerin doğasındaki karmaşıklık nedeniyle, bu kurumlar büyüme eğilimindedir. Tam demokrasi, toplumsal ve kültürel evrim, uygarlık düzeyi bakımlarından tarihsel olarak olgunlaşmış bir hedeftir. Tam demokrasi kavramı köklü bir biçimde sosyalisttir. Biz bu düşünceleri en azından on yıl önce ileri sürmeye başlamıştık. Bunlar kongrede kesin bir biçim kazandı.

İkincisi, tam demokrasi yönünde bir ilerleme olarak, sivil hak ve özgürlüklerin çapının genişletilmesi konusunu öne çıkarmada önemli bir kuramsal adım atıldı. Tanımlamalar, liberal demokratik düşüncenin kazanımlarına amaçlı dikkat gösterilerek çözümlendi. Geçerken belirtelim ki, marksist kuram defalarca liberal demokrasinin düşüncelerine ilgi göstermiştir: Marks'ın Alexis de Toqueville'e karşı ya da Gramsci'nin 1920'lerde önde gelen bir İtalyan liberal demokratı olan Pierro Gobetti'ye karşı tutumunu anımsamak yeterlidir. Bu eğilimin izlenmesine devam edilmesi, tam demokratik bir devlet için savaşım yolunda, hem eski hem de yeni sivil haklar ve toplumsal özgürlükler hakkında daha iyi fikir edinmeye olanak tanıyor.

Marks'ın ve ondan sonraki marksist düşüncenin insan yeteneklerinin gelişimini nasıl gördüğü sorununu yeniden öne çıkarmış olmamız kayda değerdir. Özellikle Marks, çağdaş toplumu eleştirirken insanın çalışma, eğitim, bilimsel bilgi ve tinsel yaşam kapasitesinin özgürleştirilmesi yollarını inceledi. Bu yeteneklerin nasıl geliştirilebileceğini ortaya çıkarmak istedi. Bu görüşler onun 20. yüzyıldaki izleyicileri tarafından zenginleştirildi. Örneğin, Gramsci bireyin "kapsamlı gelişimi"nden — bireyin kendi becerilerine sahip çıkma ve böylece, iş uzmanlığı, bağlı bulunduğu sınıf ya da toplumsal statüsü gözetilmeksizin, hak ve özgürlüklerini genişletme yeteneğinden— söz etti. Böylesi sonuçlar, marksizmle (uzaktan da olsa) ilintili akımlar

için temel oluşturdu ve liberal demokratik düşünce bütün bu marksist görüşleri yeniden değerlendirmeye ve tamamen farklı bir kuramsal bağlam içine yerleştirmeye çalıştı. Kongre, politik bir alternatif, kurumsal reformlar ve tam demokrasi kavramını geliştirdiğinde, bu düşüncenin dikkate alınmasının yararlı olduğu ortaya çıktı.

Demokrasinin, mekanizma olması bir yana, bir yapı da değil, fakat bir süreç olduğunu vurgulamak isterim. O, bir defada ve daima öyle kalacak biçimde kurulamaz. Çeşitlilik gösteren bir yurttaşlar yığınının gereksinmesidir. Bir süreç olarak demokrasi, onların yeni yeni çıkarlarının hukuksal planda tanınması uğrundaki savaşımdan başka bir şey değildir.

Üçüncüsü, bazı sorunlarda bizim görüşümüz Mihail Gorbaçov'un yeni düşünce tarzına yakın. Ek olarak, o, global önemi sahip sorunları —gelişim yolları ile askersel ve politik durum (bloklar, devletler ve bölgeler) arasındaki, zengin ülkelerin gelişimi ile yoksul olanların ilerleme olanakları arasındaki, Doğu Avrupa'da yeniden yapılanma ile Batı'da daha fazla demokrasi için savaşım arasındaki vb., karşılıklı bağları— inceleyen uluslararası düşünürler topluluğunun kabul ettiği yeni düşünce modellerine de yakın.

Dördüncüsü, ekonomik büyümeye bakışımızı, çevre bağlamında, neredeyse tamamen gözden geçirdik. Achille Ochetto kongredeki konuşmasına, insanlığın çıkarlarının ortaklığını, gezegenin çevre dengelerini koruma ve doğa ile toplum arasında bir denge kurma gereksinimini belirterek başladı. Dünyanın gelişimine ve bunun doğasında olan çatışmalara karşı dar sınıfsal yaklaşımın üstesinden gelmeye çalıştı. Yeni tip bir gelişimin örgütlenmesi için demokrasi, yetenek ve denetim gerekiyor.

Beşincisi, kuramımızın yenilenmesinde bir başka önemli adım daha atıldı. Şimdi cinsiyetler arasındaki farklılığın toplumsal anlamı konusunu ele almaktayız. Geleneksel görüş, önce kadınların kurtuluşu sonra özgürleşmesi için savaşmamız gerektiğiydi. Kurtuluş ve özgürleşme arasında fark var: Birincisi, ağırlıkla, işçiler olarak kadınların eşitliğiyle ilintiliyken, ikincisi, onların hukuksal statüleriyle ilgilidir. İtalya'da bu alanda önemli kazanımlar —çalışma hakkı, aile, hukuku, vb.— elde edilmiştir. Tümüyle yeni bazı yasama araçları yürürlüğe konmuştur.

Kadınların güvence altına alınmış bulunan hukuk karşısındaki eşitliğinden yola çıkarak, İKP, eşit ortaklar olarak erkekler ve kadınlardan oluşan bir toplum ve bu toplumda var olan farklılıklar kavramını yeniden değerlendirmeye başladı. Yeni ve çok ilginç bir toplum görüşü —soyut, cinsiyetsiz yurttaşların olmadığı bir topluluk biçiminde— oluşuyor. Gördüğümüz, "nötr" bir birey, yahut yurttaş değil, Kendi farklı tarihi, kültürü ve algılamasıyla, farklı cinsiyetlerin bireylerini görmekteyiz. Bunun, kuramda ve uygulamada büyük bir ilerleme olduğuna ve bizzat bunun kendisinin cesur ve yeni anlayışlar gerektirdiğine inanıyoruz.

□ Çevre korunmasını, yeni insan haklarını, devlet ile yurttaşlar ve partiler ile yurttaşlar arasında yeni ilişkileri, aynı zamanda, gençliğe ve gelecek kuşaklara karşı açık bir tutumu, Komünist Partinin ortaya atmış bulunduğu "gölge kabine" düşüncesiyle nasıl bağlıyorsunuz? Böylesi bir hükümet Hıristiyan Demokratlar'ın tekelini kıracak mıdır?

Bizim açımızdan oldukça yakıcı olan gençlik konularıyla başlayayım. Son seçimler sırasında, genç seçmenlerin İKP'ye olan güven eğrisi en alt düzeye indi. Aynı zamanda, İtalyan Komünist Gençlik Federasyonu'na (İKGF) birkaç bin yeni üye katıldı, hem de bu, onun yıllar süren bir bunalım geçirmesinin ardından oldu. İKGF

yeniden büyüyor ve sayısal gücü 50 bine ulaştı. Partinin (öğrencileri, aydınları, endüstri ve büro işçilerini kapsayan) gençlik hücreleri yüksek bir militanlık düzeyi, yeni bir kültür ve olgun politik düşünce tarzı sergiliyor. Fakat bu henüz gençliğimizin azınlık bir kesimi. Gençlerin çoğu ya politikadan uzak duruyor (boş oy kullanarak, seçimlere katılmayarak, v.s.), ya yeşiller gibi yeni politik hareketleri yeğliyor ya da iktidardaki çoğunluk partilerini destekleyenlere katılıyor.

Bundan, gençler arasındaki çalışmamızda daha bu zorlukların üstesinden gelmek zorunda olduğumuz ortaya çıkıyor. İKP'nin yeni hattının, genç kuşakla verimli bir biçimde işbirliği yapmamızı olanaklı kılacağını umuyorum. Bugün, *geleceğe yönelik*, henüz seçimlerde oy kullanmayan gençlere, 1990'larda ve daha sonra doğacak olanlara yönelik bir politika izlemekten kaçınılamayacağı düşüncesindeyiz. Hedef hiçbir zaman şimdi olduğu kadar ilgi konusu olmamıştı: İnsanlığın yaşamını sürdürebilmesi, çevreye yönelik tehlikeler, Amazon'u kurtarma gereği ve benzeri konularla uğraşıyoruz. Yüzünü geleceğe çevirme gerekliliği evrenselleşiyor. Açık ki gelecek kuşakların çıkarları günümüz politikasının önemli bir etmenidir.

Tutucu çevrelerden farklı olarak, sol —sosyalistler ve komünistler— geleceğe her zaman daha çok ilgi duymuşlardır. Nükleer bir felaket tehlikesine karşı savaşım yalnızca bugünün uğruna yürütülmüyor. Ancak yaşamsal önemde olan gelecek kuşaklar konusunun kuramsal bakımlardan ilk kez, çevreci düşüncenin kurucularından, termodinamik konusunda uzman, filozof, 20 yıl önce yazılmış düşünsel çalışmanın ekolojisi üzerine etkileyici bir incelemenin yazarı olan Gregory Bateson tarafından incelendiğini belirtmeliyim. Hatta bu kitap, yeşiller içerisindeki çeşitli akımlar için bir çeşit bilimsel el kitabı durumuna geldi. Başka bir deyişle, gelecek kuşakların gereksinmelerine olan bu açıklık, marksizmin çerçevesi dışında kuramsal olarak temellendirildi. Marksist araştırmacılar bu alanda net olmayan tahminlerde bulunabilirler. Ancak, kapsamlı incelemeler daha tamamlanmak durumundadır. Bu sorunlar ekoloji üzerine bir dizi çalışmada özellikle tam bir biçimde ele alınmıştır, fakat bir sonraki adımı atmak önemli, gelecek kuşaklar sorunu solun çalışmalarında büyük bir merkezi yere sahiptir.

Son olarak, "gölge kabine" sorunu. Bu düşünce, iki ana partinin —Tutucular ve İşçi Partisi— kurduğu hükümetlerin birbirini izlediği ve böylesi kabinelerin bulunduğu İngiltere'den "ithal edilmiştir". İKP, öteki politik çevrelerle birlikte, bu kurumu İtalya'da denemek ve komünistlerin açığa çıkmayan yaratıcı potansiyelini ortaya koymak istiyor. Muhalefetin *toplumu yönetme* ve onun sorunlarını *halkın yararına* bir çözüme kavuşturma *yeteneğini* halka gösterebilmeyi arzuluyoruz. Bu planlar İKP'nin politik alternatif kavramını somutlamaktadır. Düşüncelerimizi gerçeklere dönüştürmek ve pratik çalışmalarımızda sınamak istiyoruz.

☐ **İtalya komünistleri, artan oranda, Sosyalist Enternasyonal'in etkili partileriyle eylem birliğini vurguluyorlar. 1970'lerde geliştirilen Avrupa Komünizmi kavramını gerçekte terketmiş bulunuyorlar. İKP'nin Sosyalist Enternasyonal'e katılması olasılığından bile söz ediliyor. Bu değişimleri nasıl açıklıyorsunuz?**

☐ Deneysel bir düşünce olarak Avrupa Komünizminin belirli bir aşamada önemli sonuçlar verdiğine inanıyorum. Kapitalist Batı'daki birkaç büyük komünist parti, özellikle İtalyan, Fransız ve İspanyol partileri, karşılıklı ilişkiler kurdular. Fakat bu

deneyim kısa sürede potansiyelini tüketti. Son çözümlemede, deney başarısızlığa uğradı: Politik ve kuramsal olarak Avrupa Komünizmi düşüncesi etrafında birleşen partilerin yolları ayrıldı. Bugün biz, Fransız Komünist Partisi'nden, gerek politika gerekse kuram açısından oldukça farklıyız. İlişkilerimiz sıcak ve içten, fakat konumlarımız çakışmıyor. Portekiz Komünistleriyle dostça ilişkilerimiz var, fakat politik ve kuramsal görüşlerimiz oldukça farklı.

Daha önemlisi, komünist partilerin tüm dünyasının değişmiş bulunduğunun bilincindeyiz. Bugün İKP, uluslararası komünist hareketin varlığının uzun bir süredir son bulduğu inancındadır.[1] Komünist olarak tanınan tüm bu güçler arasında bir ortaklığa temel olabilecek herhangi bir tek örgütsel yapıya ya da herhangi asgari bir ortak zemine bile sahip olmanın olanaklı olmadığı kanısındayız. Bu güçlerin global yelpazesi tek bir pakta indirgenemez ve birkaç küçük komünist parti dışında, bunun olabileceğine hiç kimsenin inandığını sanmıyorum.

Bu durumda, izlememiz gereken hedefin Batı Avrupa ya da dünya çapında bir komünist birlik olmadığı düşüncesindeyiz. Bunun yerine, ana sorun (Gorbaçov ve Ochetto'nun Moskova'daki görüşmelerinde söyledikleri gibi) çağımızın en büyük sorunları üzerinde, dünyanın bütün ilerici, demokratik ve sol güçleri arasında ortak zemin bulmaktadır.

Avrupa'da —Batı Avrupa'dan ve özellikle AET Avrupa'sından söz ediyorum— 1992'de tek Avrupa pazarı yürürlüğe giriyor. Uzun erimli bir perspektif olarak, Avrupa politik topluluğunun yaratılması da öngörülüyor. Bu durumda, önümüzdeki birkaç yılda ya da hatta onyıllarda gerçek sorun, ekonomik bütünleşmenin ve politikleşmenin ılımlı ve sağcı tutucular tarafından mı yoksa ilerici, demokratik ve sol güçler tarafından mı yönlendirileceği sorunu olacaktır. Biz, sermayenin Avrupa'sı değil, ulusların Avrupa'sı için, Üçüncü Dünya'yı sömüren değil, onunla işbirliği yapan bir Avrupa için kampanya yürütmeye çalışıyoruz. Her şey, bu süreçleri kimin —sağcıların mı, solun mu— yöneteceğine bağlı olacak.

İKP, solun insiyatif ele geçirmesini olanaklı kılacak bir birliğe katkıda bulunmak için yeterli güce sahiptir. Bu amacı göz önünde tutarak, Batı Avrupa'daki en büyük sol partilerle ilişkiler kurmaya çalışıyoruz. Küçük partilerle de ikili ilişkilere ilgi gösteriyor ve bunların herbirinin kendi katkılarını yapabileceklerine inanıyoruz. Ancak, belirleyici önemde olan, ana sol güçlerin rolüdür: Bunlar, uluslarüstü bütünleşme sürecini yönetme hakkı iddia etmek için, *ortak bir perspektif* bulabilecek ve karşılıklı anlayışa sahip olabilecekler mi? Biz, bu sol, alternatif ve demokratik bloku yaratmak için yeni ilişkiler aramaktayız. İKP Sosyalist Enternasyonal'e katılma sorununu ortaya atmıyor: Ne ASDP yöneticileriyle ne de Fransız sosyalistleriyle görüşmelerde bu konu tartışılmadı. Ancak İtalya komünistlerinin sosyalist, sosyal demokrat ve işçi partileriyle ilişkilerin kapsamlı bir biçimde iyileştirilmesinde çıkarı vardır. Elbette, İKP programı ve kültürel platformunun Batı Alman Sosyal Demok-

(1) Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. "Batı Avrupa Komünistleri: Gerileme mi, Güç Toplama mı?" Sorun Hakkında İki Görüş, Grigoris Pharakos (Yunanistan), "İyimserlik İçin Her Türlü Neden Var". Ciani Servetti (İtalya), "Yenilenmenin Perspektifleri", **WMR** Sayı 10, 1988; **Dünyaya Bakış** Şubat 1989 sayı 10, Rane Urbany (Lüksemburg), "Geleceğe İyimser Bir Bakış", **WMR**, Sayı: 7, 1988. (**Derginin Notu**).

ratlarının konumuna oldukça yakın olduğunu kabul ediyoruz. Bunu gizlemiyoruz ve yakınlığın —hem bizim hem de, belirli bir ölçüde de onlar için— değerli olduğunu düşünüyoruz.

☐ Demokratikleşme birkaç sosyalist ülkede de yürürlükte. Açık ki bu, İKP'nin desteklediği "Ortak Avrupa Evi" kurma kampanyasında da yansımasını bulan ortak bir eğilim. Berlinguer'in "dünya hükümeti" düşüncesinin hangi yanları güncelliğini sürdürüyor, hangi yanlarının düzeltilmesi ve geliştirilmesi gerekiyor?

☐ Doğu Avrupa'da demokrasinin ilerleme kaydediyor olmasından son derece memnunuz. İKP kendisini, sosyalizm altında demokrasiye olan ivedi gereksinmenin bilincine 1956'dan biraz daha erken varan güçlerin bir parçası olarak görmektedir. Ancak, Macaristan'daki olaylardan sonradır ki, bu sorun üzerinde kafamız özellikle açık duruma geldi ve kapsamlı bir demokrasinin gerekli olduğuna inancımızı dile getirdik. Bir bakıma, İKP'nin politik ve tarihsel perspektifleri, bu sorunun nasıl ele alınmakta oluşuyla da bağlıydı. Ve şimdi, komünist partilerin erkte olduğu birkaç ülke, demokratik yenilenme olmaksızın düşünülmesi olanaksız köklü bir toplumsal yeniden yapılanma (bizim de yakınlaştırmaya çalışmış olduğumuz bir süreç) başlatmış bulunuyor.

SSCB'de, Polonya'da ve Macaristan'da olanlar, Çin'de ve "varolan sosyalizm"-in diğer ülkelerinde olabilecekler, bizim yanılmadığımızı gösteriyor. Elbette, herhangi bir değişim için neredeyse hiçbir umut kalmadığı yıllar oldu. Bu, Gorbaçov'un, "büyük durağanlık", ve benim "Brejnev yeni stalinizmi" olarak tanımladığım dönemdi. Bu bizim için de çok zordu: Bir umut ışıltısı bile görülmüyordu. Çünkü Sovyetler Birliği'ndeki iç durağanlığa, güç konumlarından yürütülen bir büyük-güç dış politikası eşlik ediyordu. Genel olarak, olumsuz yanlar egemen olmuşa benziyordu. Ancak, sonra bir "geri dönüş" başladı ve yönelimler köklü bir biçimde değiştirildi. Bu ülkelerin önünde demokratikleşme perspektifleri açıldı. Tüm dünya çapında demokrasinin geleceği için önemli olan bu gelinen noktanın özünü ben böyle anlıyorum.

Bize göre, Gorbaçov'un çabaları geçen birkaç yıl boyunca ortaya çıkan yeni olguları simgeleştiriyor. Bu girişimleri yalnızca hoşnutlukla karşılamıyoruz: onları geliştirmek için elimizden gelen her şeyi yapacağız. Bu, şunun için de önemlidir; çünkü biz yeni solun —yani, kendilerini ve kendi ulusal ve uluslararası koşullarını yeniden değerlendirmeyi başaran güçlerin— gelişimini *insanlığın geleceğinin* gerçek *umudu* olarak görüyoruz. İKP onlarla dayanışma içindedir: Bizim de aynı süreçlerin katılımcısı olduğumuzu hissediyoruz.

"Dünya hükümeti" düşüncesi, geçen on yılın pek alışılmadık ve sezgisel politik düşüncelerinden biridir. Berlinguer böyle bir hükümetten sözettiğinde (bu, sanırım, 1978'deki İKP 15. Kongresi'ndeydi) tepkiler, iğneleyiciden kuşkuya ve bundan öte alaycılığa dek değişiyordu. "Dünya hükümeti" düşüncesi partide, genel olarak İtalyan politik topluluğunda olduğu gibi, hesapsız bir buluş olarak yorumlandı. Doğrusunu isterseniz, silahlanma yarışı hız kazanırken, bölgesel çatışmalar büyürken, Doğu ve Batı birbirine karşı yeni füzelerle hedef alırken, liderimizin önerisi ütopik bir girişim gibi göründü. Yine de, onun, liderlere büyüklük kazandıran türden bir düşünsel sıçrama olduğunu sanıyorum. Berlinguer, o zamandan bu yana, İtalyan

Komünist Partisi'nin yeni hattında merkezi bir yer tutan bir dizi parlak düşünce ortaya atarak, çalışmalarıyla kalıcı bir etkide bulundu.

New York'ta Gorbaçov, BM'in, insanlığın kollektif aklını ve iradesini bir yerde toplamaya yetenekli evrensel bir örgüt olarak, yeni rolünden söz etti ve George Bush da konuşmalarında buna imada bulundu. Her şey bir yana, "dünya hükümeti" düşüncesi bağlantısız ve Üçüncü Dünya ülkelerinin yaptığı açıklamalarda ve BM'in çevre ve kalkınma konuları üzerindeki belgelerinde bulunmaktadır. Öyleyse, bu düşünce, yakın bir perspektif olarak değilse de, dünyanın geleceğine yönelik sorumlulukların bilincinde olan güçlerin gözlerini çevirdiği değişik bir olasılık olarak ortaya çıkmış bulunuyor. Kanımca, Berlinguer, bu perspektifin anlamını kavrayan —en azından politik kişiler arasındaki— ilk kişiydi.

□ **Yenilenme geçirmekte olan bir sol partinin kendisinden ne gibi istemlerde bulunması gerektiğini düşünüyorsunuz?**

□ En başta, yenilenme *gereğini* hissetmelidir. Yoksa parti kendisini bir bunalım içinde bulacaktır. Bunun bilincine varmak bir felaket sonucu değildir; bazen bu büyümenin bir sonucudur, bazen ise büyüme sona erdiğinde ortaya çıkar. Partide böylesi bir durum toplumun ve onun politik sisteminin bunalımıyla belli bir yere kadar açıklanabilir. Bir partinin iç işlerini, demokrasisini ve mekanizmalarını etkileyen işlevsel bunalımlar vardır. Bir de, partinin toplumun özel bir kesimini, özel bir takım düşünceleri ya da bireyleri temsil etme yeteneği artık bulunmadığı zaman doğan temsil bunalımları vardır. Bu gerçeğin bilincine varmak, bunun nedenlerini değerlendirmek ve bunalımın üstesinden gelmek arzusu, yenilenme doğrultusundaki ilk adımlardır.

Duruma başka bir açıdan —komünist olmayanların, toplumun konumundan— baktığınızda da aynı arzu fark edilebilebilir. İnsanlar toplumsal kurumlarda daha iyi ve olabildiğince geniş biçimde temsil edilmek istiyorlar. Daha fazla tercih, daha fazla alternatif istiyorlar. Partiler, "bu şöyle yapılmalı" ya da "bizim önerimiz şudur" diyebilme yetenekleriyle ölçülüyorlar. Ne var ki, biz de içinde, partiler sık sık kararsız oldukları ve zamanında net ve etkili kararlar almakta aciz oldukları izlenimi veriyorlar. Öyleyse, toplumun ve onun yurttaşlarının gereksinmelerini bulup ortaya çıkarmak ve yeni politik gereksinmelere yanıt vermek gerekiyor.

Bir zamanlar, partiler ağırlıkla ideolojik kaygılarla yönlendiriliyordu: Biri hıristiyanlık vaaz ediyordu, bir diğeri komünizmi savunuyordu, üçüncüsü de liberalizme bağlıydı. Politik tercih, büyük ölçüde bir kişinin büyük ve içine kapanık ideoloji kamplarından özel birine ait olmasıyla belirleniyordu. Bazı modern kuramcıların iddia ettiği gibi, bütün ideolojilerin öldüğünden emin değilim. Bunlar yaşıyor, fakat şimdi, eskiden olduklarından daha parçalanmış, daha karşılıklı bağlantılı ve daha az sıkı durumdalar; aynı zamanda çok-katlı ve çoğulcu niteliktelar. Çoğu kez farklı ideolojilerin unsurlarını, komünistler, katolikler, demokratlar, liberaller vb. tarafından sahip çıkılan değişik tarihsel ve kültürel değerleri kapsayan, yurttaşların bilincini, politika istemini ve gereksinmesini biçimlendiriyor. Durmaksızın yeni sorular ortaya atan ve bunların etkili bir biçimde yanıtlanmasını isteyen, *toplumun çıkarlarını daha tam olarak temsil etmesi* doğrultusunda partiyi yenileme gerekliliği bu yüzdendir.

Toplumun bizi kabul etmesini, bizim çağrılarımıza katılmasını, bize oy vermesini ve bizimle birlikte savaşmasını istiyorsak, onun istemlerine anında yanıt vermeliyiz. Parti ile toplum arasında diyalektik bir karşılıklı bağlantı vardır. Bu karşılıklı bağlantı çok yoğun ve eskisinden çok daha fazla karmaşıktır. Başka deyişle, bugünün sorunlarına ve gereksinmelerine çözümler bulma sorumluluğunu öncülerimize yükleyemeyiz: Bu bütünüyle kendisini yenileyen bir partinin alanıdır.

KOMÜNİSTLER VE SOSYAL DEMOKRATLAR: BİRLİKTE TAŞLARI KALDIRMA ZAMANI

1989'da uluslararası işçi sınıfı hareketi tarihinde üç önemli yıldönümü bulunuyor: Birinci Enternasyonal'in 125. yıldönümü, İkinci Enternasyonal'in 100. yıldönümü ve Üçüncü Enternasyonal'in 70. yıldönümü. Bu tarih, inişler ve çıkışlarla, ortak zemin bulma çabalarıyla ve işçi sınıfı hareketinin iki ana akımının temsilcileri olan komünistler ve sosyal demokratlar arasındaki ilişkilerde sert çatışma dönemleriyle belirlenmiştir.

Bugün karşılıklı suçlamalar ve taraflı değerlendirmeler yerini artan oranda görüşlerin açıkça dile getirildiği ve tarafların diğerinin sözlerine kulak verdiği uygar bir diyaloga bırakıyor. Bu tutum, çok uzun süren "sağırlar diyaloğu"ndan çok daha verimli oluyor. Bu eğilimin ortasında, Birinci Enternasyonal'in ve 1 Mayıs'ın 100. yıldönümünü anmak için 23-25 Mayıs'ta, "Emek Dünyası ve İnsanlığın Geleceği" üzerine Moskova'da uluslararası bir seminer düzenlendi. SBKP Merkez Komitesi Toplumsal Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü ve Tüm-Birlik Sendikaları Merkez Konseyi tarafından desteklenen bu seminere 20'den fazla ülkeden komünist, sosyalist ve sosyal demokrat partiler ile sendikaları temsil eden düşünce adamları ve politik aktivistler katıldı.

WMR'nin isteği üzerine seminere katılanlardan ikisi, komünistler ve sosyal demokratlar arasındaki işbirliğinin bugünkü durumu ve perspektifleri üzerine görüşlerini açıkladılar.

J. Ziegler: Cenevre Üniversitesi'nde ve Sorbonne'da profesör, birçok politik bilim kitabının yazarı, İsviçre ve uluslararası sosyal demokrat hareketin bir aktivisti ve parlamento üyesi.

A. Weber: Tarih Doktoru, toplumsal-ekonomik tarih uzmanı, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi Uluslararası İlişkiler Dairesi'nde görevli.

A. Weber: Konuşmamızın komünistler ile sosyal demokratlar arasında sürmekte olan diyaloğa bir katkı olacağını umarım -bu diyalog, komisyonumuzun gösterdiği gibi oldukça aktif.

Başlarken şunu belirtmek isterim ki, görüşlerimi dile getirirken elbette bana yol gösterici olan partimin konumudur. Komünist harekette ne bir "merkez", ne de

böyle bir şeyi yeniden oluşturma arzusu var. Tüm partiler, politika seçiminde ve sosyal demokratlar da içinde diğer güçlerle ilişkilerinde belirleyicidirler. Bu konuda komünist partiler arasında nüanslar ve görüş farklılıkları olduğunu herkes biliyor. Sosyal demokrat harekette ve Sosyalist Enternasyonal'de durumun benzer olduğu inancındayım.

J. Ziegler: Sizin umudunuzu paylaşıyorum, fakat benim diyaloga ilişkin tutumumun bir parça farklı olduğunu söyleyebilirim. Ben İsviçre Sosyal Demokrat Partisi ve Sosyalist Enternasyonal'in yönetici organlarında çalışmaktayım ve Moskova'ya yola çıkmadan önce, çalışma arkadaşlarımla ilişkiler sorununu tartışmama karşın, burada iki örgütten herhangi birinin resmi konumunu dile getirmeden yalnızca kendini adamış bir sosyalist olarak konuşuyorum.

Diğer yandan şunu vurgulayayım ki, yalnızca iki yıl önce, Moskova'da Oktyabrskaya Oteli'ndeki mükemmel yuvarlak masada oturup, böylesi geniş temsil yeteneğine sahip ve yetkili forumda günümüzün ana sorunlarını tartışacağıma asla inanmazdım. Komisyonumuzda birbirimize "Yoldaşlar" diye hitap ettik ve görüşlerimiz dolambaçsız fakat dostça bir biçimde dile getirdik. Varolmaya devam eden farklılıklara karşın daha fazla birlik uğrunda çalışma yönünde içten bir arzu hissedilebiliyordu.

Tarihin Dersleri

J.Ziegler: 1889'da kurulan İkinci Enternasyonal, çeyrek yüzyıl dünya devrimci işçi sınıfı hareketinin gerçek merkezi olarak kaldı. Bu, çeşitli ülkelerden sosyalistlerin birlikte savaşım yürüttüğü ve yaratıcı bir ruhla tartıştığı zamanlardı. Örneğin, sömürge sorunu, burjuva parlamentolarına karşı tutum ve benzeri konular üzerindeki çalışmalara Lenin'in enerjik katılımını anımsayalım. Bu arada belirteyim ki, o, Zürih kantonunda İsviçre'den ayrılıncaya dek, sosyal demokrat parti çalışmalarına katıldı ve burada büyük bir prestij kazandı.

Tarihin ayrıntılarına girmeksizin yalnızca şunu da söyleyeyim ki, işçi sınıfı hareketinin farklı kolları, o zaman olduğu gibi bugün de tek bir örgütte birleşmiş olsalardı, ivedi global konular üzerinde ortak bir strateji geliştirip izleselerdi, hareket evrensel ilerlemenin gerçekten belirleyici bir etmeni durumuna gelebilirdi. Bu olasılığı bir kenara atmayalım. 75. doğum gününü geçen yılın sonlarında kutladığımız Willy Brandt bir keresinde, 1919'da açılan çatlağın kapatıldığını ölmeden önce görebilmeyi ve komünistler ile sosyal demokratların tek bir Enternasyonal'de yeniden birleşmesine tanık olabilmeyi istediğini söylemişti.

Siz Weber yoldaş, komünist harekette artık tek bir merkez bulunmadığını söylediniz. Kanımca bunun nedeni geçmişin zararlı pratiğinde yatmaktadır. Bu bir önyargı kaynağı durumuna geldi ve hiç kimsenin bağımsızlığının kısıtlanmadığını herkes önünde sergileme yönünde bir tutkuya yol açtı. Sosyal demokratların böylesi olumsuz bir deneyimleri olmadı. Cenevre'deki 13. kongresinden sonra (1976), Sosyalist Enternasyonal gerçek bir rönesans aşamasına girmiş bulunuyor. Çeşitli kıtalardaki ülkelerden pek çok parti ona üye ve milyonlarca insan sosyal demokratlara oy veriyor. Sosyalist-Enternasyonal Kongreleri ve büro toplantıları düzenli aralıklarla toplanıyor ve Sosyalist-Enternasyonal Sekreterliği var. Silahsızlanma, Kuzey-Güney ilişkileri, işsizlik, vb., konularda ortak stratejik konumlar geliştiriliyor. Böylece, bizim bir merkezimiz var ve bu merkez iş görüyor.

A. Weber: Geçmişte komünist hareket tarafından izlenen politikanın bütünüyle zararlı olarak değerlendirilmesini kabul edemem. Hareketin zayıflıkları ve yanlışları iyi biliniyor. Kendi şaşkınlıklarını bu kadar sert bir biçimde mahkum eden başka bir politik hareket zor bulunur. Ancak, onun olaylarla dolu tarihinde birçok kahramanlık sayfaları da var.

Fakat, konumuza dönecek olursak, birkaç ilkesel konumun anahatlarını açık bir biçimde belirtmekle başlayalım.

Uluslararası işçi sınıfı hareketindeki iki bağımsız politik akımdan söz ediyoruz. Farklı olduğumuz varsayımından hareket etmek zorundayız. İdeolojik farklılıklarımız var ve belli politik konularda farklı görüşlere sahibiz. Bunun kendi başına, bir zamanlar düşünüldüğü gibi, kötü bir şey olduğunu sanmıyorum. Bana göre, bir bütün olarak uluslararası işçi sınıfı hareketi ve onun her bir akımı içinde varolan çeşitlilik, karşılıklı zenginleştirmeyi olanaklı ve gerekli kılıyor. Tıpkı ilk iki Enternasyonal yıllarında va hatta daha önceleri olduğu gibi, her bir akım toplumsal gerçekliğin, halkın çıkarlarının ve deneyiminin özgül (ve farklı) yanlarını yansıtmaktadır. Sorun ortak noktalarımızın olup olmadığıdır.

Ben olduğu kanısındayım. Öğretmenlerimize ilişkin ortak bir mirasımız var. İkimiz de nükleer tehlikenin ortadan kaldırılmasına ve insan yaşamının sürdürülebilmesinin bağlı olduğu diğer global sorunların çözümüne kendimizi adamışız. Tarih işçi sınıfı hareketinin iki akımını farklı yollara yönlendirdi. Ancak zaman değişti. Biz değiştik, siz değiştiniz ve koşullarda öyle. Kilise adamlarının sözcükleriyle, "taş atma zamanı ve birlikte taşları kaldırma zamanı" vardır.

J.Ziegler: Ancak, işçi sınıfı hareketindeki bölünmeyi olumlu bir şey olarak görürsek bunları nasıl kaldırabiliriz? Ben böylesi bölünmeyi gerçek bir trajedi olarak görüyorum. Sosyal demokratların sola karşı suçlar işlediği ve hatta, Karl Liebnecht ve Rosa Lüksemburg'u bir suikastle öldürttüğü Almanya'daki devrimci olaylara eşlik eden kardeş kavgasına bakın. Faşizm tehlikesine karşı birlikte savaşmak yerine, komünistler ve sosyal demokratlar Avrupa'nın her yerinde birbirlerinin boğazını sıkıyordu. Ya da Stalin'in emirleriyle hareket eden Sovyet gizli polis ajanlarının devrimci hareketin sosyalist liderlerini ortadan kaldırdığı, İspanya'daki İç Savaş sırasındaki sol-içi savaşı alalım: Bunlar trajedinin yalnızca birkaç görünümü.

Ancak, karşılıklı suçlamalar gerçekten yeter artık. Bu trajediyi, işçi sınıfı hareketi içinde çoğulculuğun olumlu olduğu düşüncesini reddettiğimi açıklamak için anımsattım yalnızca. Bununla birlikte, onun iki akımının nükleer tehlikeye ve çevrenin bozulmasına karşı ortak savaşımda ve işçi sınıfının çıkarları için savaşta, şimdi nesnel olarak birleştiğini söylemekte haklısınız. Ne yazık ki, açık olan bir başka şey daha var: Temel farklılıklar ortada duruyor ve işbirliği yolunu tıkıyor.

A. Weber: Bölünme gerçekten de bir trajediydi. Ancak o günkü tarihsel gelişmelerin akışıyla oluştu; bir kötü niyet sonucu değildi. Hem de, bu arada belirteyim, 1919'dan önce ortaya çıktı.

Son zamanlarda benim partim, sosyal demokrasiye ilişkin olanlar da içinde, pek çok geçmiş değerlendirmeyi oldukça köklü bir biçimde yeniden gözden geçirmektedir. Savaş ve devrim karşısındaki farklı tutumlardan kaynaklanan işçi sınıfı hareketi içerisindeki çatışma, nedenlerinin çerçevesini kuşkusuz çok aştı. Tarihsel kaynaklarından neredeyse tümden uzak bir biçimde, sert bir karşılıklı konumlanmaya dönüştü. Stalin ve kliğinin sosyal demokrasiye karşı düşmanlık kışkırtma çabaları ya-

şamsal bir rol oynadı. Sovyetler Birliği Komünist Partisi şimdi, geçmişi bu fazlalıklardan temizlemeye çalışıyor. Özünde yanlış olan; sosyal demokrasinin "sosyal faşizm", onun temsilcilerinin de "burjuvazinin ajanları" olarak tanımlanmasını vb. çoktandır reddetmiş bulunuyoruz.

Kim haklıydı, kim haksızdı diye tartışmanın anlamı yok. Başlangıçta, hatta yüzyılın sonlarında koşullar da başkaydı, insanlar da. Önce geçmişi açıklığa kavuşturup ortak sonuçlara varmamız gerektiğine ve ancak ondan sonra normal bir işbirliğinin kurulabileceğine inanıyor gibisiniz. Ben aynı düşüncede değilim. Tarih gerçekten "sonu olmayan bir tartışma". Geçmişe ilişkin değerlendirmelerimiz bazı bakımlardan farklı kalacağa benzer. Önemli olan, bütün artıklardan, yapay olan her şeyden kurtulmak ve işbirliğini engelleyen her şeyi fırlatıp atmaktır.

Çoğulculuğun değerini yadsımanızda bir paradoks görüyorum. Ancak, belki bu bir yanlış anlamadır, belki farklı şeylerden söz ediyoruz. Bildiğim kadarıyla sosyal demokratlar ona karşı değil, özünde çoğulculuktan yanalar. Ben birbirine karşı yakın hedef atışlarında bulunmaktan değil, çeşitlilikten ve farklı görüşlerden söz ediyorum. Tarihsel gerçeklerin duygusal biçimde bir değerlendirmesinin, nesnel ve bilimsel bir analiz ya da verimli bir diyalog için yararlı olduğunu sanmıyorum.

J.Ziegler: SBKP'nin sosyal demokrasiye karşı eski tutumunu gözden geçiriyor ve eski tanımlamalarından vazgeçiyor olmasından memnunluk duyuyorum. Bir sosyal demokrat olarak, 13. Sosyalist-Enternasyonal Kongresinden önce onlardan sözederken kullandığımız dilden ötürü komünistlerden özür dilememiz gerektiğini kabul etmeliyim. Değerlendirmelerimiz bazen incitici ve düpedüz budalacaydı.

Aynı zamanda, işçi sınıfı hareketi tarihinin daha derinlemesine incelenmesini, ideolojik olarak gerginliklerden arındırılmasını istiyorum. İlişkilerimizi nelerin gölgelediğine dair gerçeklerin dile getirilmesini arzuluyorum. Örneğin, Rus devrimci süreci sırasında tek sosyal demokrat deneyi olan ve Kızıl Ordu'nun ezdiği Gürcüstan'daki 1921 olaylarının yeniden değerlendirilmesinin bugüne dek hiç yapılmamış olmasından kaygı duyuyorum. Bir Sovyet profesör meslektaşıma, öğrencilerinin Kautsky hakkında ne bildiklerini sorduğumda, hâlâ bana yalnızca tek bir şey; onun bir "dönek" olduğunu bildiklerini söylenmesinden de endişe duyuyorum.

Geçmişin yeniden değerlendirilmesinin parti üst kademesinde ve akademik elit içerisinde sözkonusu olduğu, fakat genellikle Sovyet kamuoyunun, özellikle yerel düzeyde, eski görüşlere saplı kaldığı izlenimi var. Batı'da birçok komünist parti için, ne yazık ki aynı şey geçerli. Cenevre'de ortak seçim listesine sahip olduğumuz İsviçre Emek Partisi bir istisna. Ancak, öteki birçok ülkede komünistlerin sosyal demokratlar hakkında söylediklerini dinlerseniz, çözülmesi gereken bir sürü sorun olduğunu anlarsınız.

A. Weber: Yalnızca parti üst yönetiminin ve akademik elitin geçmişi yeniden değerlendirmekte olduğu izlenimi yanlış. Bizim geçmişe karşı tutumumuz, Sovyetler Birliği'nde duygusallıkla dolu bir açık tartışma konusu olarak ortaya çıktı. Batı'nın da bunun farkında olduğu inancındayım. Biz, işçi sınıfı hareketi tarihinin daha derinlemesine incelenmesinden ve ona yabancı olan her şeyi ortadan kaldırmaktan yanayız. Şimdi Sovyet tarihçileri bu doğrultuda yoğun olarak çalışıyor, kaynaklar için arşivlere dönüyor ve yeni incelemeler hazırlıyorlar ki, eminim bunlar pek çok geçmiş olaya daha fazla ışık tutacaktır.

Sovyet kamuoyunun SBKP'nin sosyal demokrasiye yeni tutumu hakkında az bilgisi olduğu konusunda da aynı düşüncede değilim. İnsanların bilgisi var. Sözkonu-

su konum, politik eğitim sistemi aracılığıyla, toplumbilimciler ve kitle iletişim araçları tarafından halka duyuruluyor. Herkesin bu yeni tutumu benimsemediği doğru. Eski düşünce tarzının ağırlığı hâlâ var. Bunun yığınların bilincindeki etkisinin üstesinden gelmek elbette zaman alacak. Ancak, bizim yeni değerlendirmelerimiz ve görüşlerimiz kısa erimli oportünist hesaplar üzerine kurulu değil, yalnızca iç tüketim için ise hiç değil.

Bunları ve diğer sorunları ikili ilişkilerimiz sırasında kardeş partilerimizle tartışıyoruz. Bazı komünist partilerde, çeşitli nedenlerle, sosyal demokrasi üzerine önyargılı görüşlerin sürdüğünü biliyoruz. Ancak, her ülkede işçi sınıfı hareketi içindeki durum kendi farklı özelliklerine sahip ve karşılık ve işbirliği unsurlarını içeren oldukça değişik bileşimler, sık sık ortaya çıkıyor.

Her şey bir yana, görüşlerimizi ne kimseye dayatabiliriz, ne de böyle bir niyetimiz var.

Demokrasi Olmaksızın İlerleme Olmaz

J. Ziegler: İşbirliği olanaklarına ilişkin olarak, yalnızca nükleer ya da çevreye yönelik tehlike nedeniyle değil, aynı zamanda hem Batılı hem de sosyalist ülkelerde emekçilerin toplumsal-ekonomik çıkarlarına duyulan ilgi dolayısıyla biraraya gelmemiz gerektiği açık. Bir sosyal demokrat olarak, üretim ve tüketimdeki artışa karşın, toplumumuzdaki büyük insan yığınlarının —gerçekte çalışabilir nüfusun üçte birinin— işsiz olması ve "oyun'da hiç yer almamasıyla uzlaşamam.

Toplumsal-ekonomik çarpıklıkların Doğu ve Batı'da tipik olduğuna inanıyorum. Bizde ulusal zenginliği bölüştürmede bozuk bir sistem var. Siz bu zenginliği yaratmakla, yani üretim artışıyla ilgilenmektesiniz. Son yıllardaki Sovyet ekonomik büyüme hızlarına ilişkin elde bulunan rakamlar, onu, hemen hemen Üçüncü Dünya ülkeleriyle aynı düzeye koyuyor. Öyleyse, diyebilirim ki talihsizliklerimiz iki karşıt kutupta bulunuyor.

A. Weber: Elbette, somut toplumsal ve diğer olgular farklı görünüyor, fakat kanımca, özellikle bilim ve teknolojideki devrimin niteliği ve sonuçlarına, yarattığı sorunlara ve çözüm arayışlarına ilişkin olarak ortak sorunlarımız da var.

SSCB'deki durağanlık sosyalizmin gelişimindeki çarpıklıklardan ve onun demokrasiden yalıtlanmasından doğdu. Stalin ile birlikte buyrukçu bir yönetim sistemi, aşırı bürokratikleşmiş ve aşırı merkezileşmiş bir işletme sistemi ortaya çıktı. Bunun yarattığı korkunç sonuçları hepimiz biliyoruz. Ancak, Batı'da, sosyal demokratların uzun süre erkte bulunduğu ülkelerde de, (kuşkusuz, farklı biçimlerde olmakla birlikte) benzer olgular ortaya çıktı. Daha fazla yönetim ve daha fazla bürokrasi doğrultusunda bir eğilim vardı. Bu, yeni tutucuların sömürdüğü devletçilik karşıtı duyguların yükselmesine yol açtı.

Anladığım kadarıyla, bu sorun sosyalistleri ve sosyal demokratları ekonomik süreçlerde devletin rolü ve yerini yeniden değerlendirmeye ve aşırı bürokratikleşmeye karşı koymanın yollarını bulmaya özendirdi.

J. Ziegler: Bütünüyle aynı düşüncede değilim. Sosyal demokratların en uzun süredir erkte bulunduğu ülke olan İsveç, ekonomik büyüme bakımından Avrupa'nın en önde gelenlerinden biridir. Kamu sektörüne dayalı dinamik bir politika sayesin-

de, onun ekonomik performansı oldukça göz doldurucudur. Özünde İngiltere'deki kamu sektörüne karşı yenitutucu saldırıları haklı gösteren, olaylara Thatcher'ci bir açıdan bakar gibisiniz.

Biz, yeni tutuculuğun geri püskürtülmesi gerektiğine, sosyal demokrat gelişim modelinin bürokratikleşmeye ya da durağanlığa yol açmadığına ve bu modele göre, tamamen özgür seçimleri sağlayan politik çoğulculuk ve parlamenter sistem sayesinde toplumun özgür ve demokratik bir işleyiş içinde olduğuna inanıyoruz. SSCB'de her şey farklı; durağanlık da bu yüzden. Örneğin, İspanya sosyalist bir hükümet altında öncekinden daha hızlı gelişiyor.

A. Weber: Yüksek bir işsizlik hızıyla birlikte.

J. Ziegler: Kesinlikle. Ben de oraya gelmek istiyorum. Sosyal demokratların dinamik ekonomik büyüme modeline bölüşümde büyük çarpıklıklar eşlik ediyor. Sizin durumunuzda, tam tersi geçerli: Ekonomi gerileme içerisinde, büyüme hızı çok küçük, fakat SSCB'de neredeyse hiç işsizlik yok. Doğu'nun ve Batı'nın yüz yüze bulunduğu sorunların ve güçlüklerin tümden farklı olduğunu yineliyorum.

A. Weber: Kısaca "Thatcherizm" üzerine bir yorumda bulunayım: "Toplumsal Darwinizm" üzerine kurulu yenitutucu argümanlarına arka çıkma gibi bir niyetim yok. Dahası, ben kendim, yenitutuculuğu 1986'da yayınladığım bir kitapta ve bir dizi makalede eleştirdim. Ancak, devletin ekonomik rolü söz konusu olduğunda, bu noktada sosyalistler ve sosyal demokratlar arasında da farklılıklar olduğunu duyuyorum.

Ancak, bu sorun üzerinde ayrıntılı bir tartışma açmamayı yeğliyorum, çünkü bu bizi tartışmamızın ana konusundan uzaklaştırabilir. Bizim sosyalist ve sizin kapitalist toplumda karşılaştığınız sorunların pek çok yönden farklı olduğu doğru, fakat ben hâlâ, kökleri belli ortak etmenlerde bilim ve teknolojideki devrim temeli üzerinde gelişmekte olan karmaşık bir modern toplumun eğilimlerinde yatan, bazı benzerliklerin var olduğunda ısrar ediyorum.

J. Ziegler: Yine de konumuzun bir yanına döneyim. Ben, neredeyse dogmatik bir biçimde tek parti sistemine karşıyım. Tarih bize, nerede tek bir parti egemen ise, —Franko'nun Flanj'ından daha saygın marksist-leninist rejimlere dek—, orada yaratıcı çabanın kısıtlandığını, üretim ve bölüşüm üzerinde halk denetiminin sınırlandığını, ekonomide ve diğer alanlarda durağanlık olduğunu gösteriyor. Tek parti rejimini sürdürdüğü sürece, Sovyetler Birliği'nde gerçek demokrasinin ve sonuç olarak, ekonomik ilerlemenin olanaklı olduğuna inanıyor musunuz? Toplumsal ilerleme için gerekli koşulları sağlamak amacıyla, çok partili sisteme geçmek daha iyi olmaz mı?

A. Weber: Sanırım siz, son yıllarda Sovyetler Birliği'nde hızla gelişmekte olan süreçler hakkında yeterince bilgi sahibi değilsiniz. Üç ya da dört yıl önce geçerli olabilecek, fakat artık gerçekliği yansıtmayan kalıpları yineliyorsunuz. Bugün Sovyetler Birliği'ndeki yaşam ve şimdi sürmekte olan tartışmalar hakkında daha fazla bilgi sahibi olsaydınız, sanırım partinin "diktatörlüğü"nden ya da SSCB'de demokrasinin olmadığından söz etmezdiniz. Bizim kapsamlı demokratikleşme politikamıza yol gösteren, bunun, durağanlığın üstesinden gelmek, ekonomik ve toplumsal gelişmeye dinamizm kazandırmak için tek yol olduğuna olan kesin inancımızdır. Bu noktada ve sistemleri ne olursa olsun bütün toplumlar için demokrasi konusunun güncel olduğu düşüncesinde sizinle anlaşıyorum. Ancak, bütün sorunun tek parti yöne-

timine gelip dayandığı konusunda anlaşamam.

Biz şimdi, çıkarların ve görüşlerin sosyalist çoğulculuğu diye adlandırdığımız, partimiz içerisinde var olan görüş çeşitliliğinde dile getirilen şeyi pratik bakımlardan ortaya koymaktayız. Perestroyka'nın başlatıcısı ve itici gücü olan SBKP'nin kendisi değişiyor, toplumdaki yerini ve rolünü yeniden değerlendiriyor, iç örgütlenmesini dönüştürüyor vb. Ulusal politik sisteminde reform yapıyoruz. Çoğulculuk çoktan yüzlerce, hatta belki de binlerce değişik gayri-resmi örgüt ve derneğin doğmasını sağlamış bulunuyor.

Bunun yanısıra, SSCB, İsviçre gibi çokuluslu bir ülke. 100'den fazla ulus ve milliyeti içeriyor. Bu koşullar altında çokparti sisteminin uygulamaya konması ne anlama gelir? Onyıllardır birikmiş olan toplumsal sorunların su üstüne çıkmaya başladığı, etnik ilişkilerin ciddi bir duruma geldiği, perestroyka'yı ilerletmek ve direnişin üstesinden gelmek amacıyla, tüm ilerici ve düşünsel bakımdan aktif güçleri pekiştirmeye gereksinmemiz olduğu bir sırada, bu şimdi toplumumuzu nasıl etkiler? Çokparti sisteminin bir yardımı olur mu? Zor. Zaten ağır olan yükümüze bir de bu sorunu eklemeye çalışsaydık, resmen geriye kayardık.

Bir başka argümana değineyim. Weimar Cumhuriyeti'nde çokparti sistemi demokrasiyi güvenceledi mi? Maalesef, bu sistem Nazizmin yükselişini ya da d iktatörlüğün kurulmasını durduramadı. Faşizmin dersleri işçi sınıfı hareketinin tümü için, bütün demokrasi güçleri için trajik oldu —Stalinizmin dersleri de.

Sovyetler Birliği'nde demokratikleşme kuşku götürmez biçimde, ve dikkate değer ölçüde yol aldı. Ancak, bütün hedeflerimize vardığımızı iddia etmiyoruz. Tersine, henüz yeni başladık. Doğal olarak, demokratikleşme henüz tam demokrasi değildir, ancak onu doğru yol alan bir süreçtir.

J. Zeigler: Üzgünüm, ama yanıtınız beni ikna edemedi. Bir merkezi ve bir çeperi bulunan, son derece geniş bir ülke olan Sovyetler Birliği'nde çokparti sistemine geçişin içerdiği büyük zorlukların bilincindeyim. Ne var ki, Sosyalist Enternasyonal, ilke olarak çokparti sistemini bir toplumun demokratik niteliğinin temel bir ölçütü olarak kabul eder. İnancım odur ki, gerçek demokrasi olacaksa, şu anda erkte olanlar yenilgi, barışçıl ve demokratik bir temelde eldeğiştirme olasılığını kabul etmek zorundadır. Tek başına bu, birkaç partinin olması anlamına gelir.

Gayri-resmi dernek ve örgütlerin mantar gibi ortaya çıkması üzerinde konuşurken, bunların yönetici partiyle yarışma yeteneğinden tümüyle yoksun olduklarından ve erke gelmek için hiçbir şansa sahip bulunmadıklarından söz etmiyorsunuz. Onların hiçbirinin erkin üst kademelerinde sandalyelerin çoğunluğunu kazanması ya da bir temsilcisinin devlet başkanı olarak seçilmesini sağlaması —başka bir deyişle, komünist partinin tekeline karşı koyması— düşünülemez.

Ya da bir başka sorunu alalım: Devletin yanısıra bir sivil toplum bulunmalı ve bu ikisi diyalektik bir tarzda birbiriyle bağlar içinde olmalı, aynı liderler tarafından yönetilmemeli. Kanımca, Sovyetler Birliği'nde parti her şeyi —devleti, sivil toplumu, üretim araçlarını ve kitle iletişim araçlarını— denetliyor. Aynı biçimde, partiye ilişkin olarak, devletin olası özerkliği hakkında herhangi bir yanılsamaya sahip olunabileceğinden kuşkuluyum: İşleyen bir parlamenter sisteme geçseniz bile, o hâlâ komünistlerin, tek yönetici parti aygıtının denetiminde olacak.

SSCB'deki perestroyka, hareketsiz ve sessiz bir buzul, on yıllardır değişmeyen bir

arazi üzerindeki volkanik patlamaya benzeyen müthiş bir süreç. Cesur girişimler, ateşli tartışmalar ve toplumsal etkinliğin patlak vermesi esinlendirici bir etki yaratıyor. Ancak, tehlikeli yani şu ki, perestroyka hareketi bir çeşit peygamber rolü oynayan küçük bir yönetici grup tarafından yönetilmekte. Kısa süre içerisinde elle tutulur toplumsal ve ekonomik sonuçlar elde edilmezse, hareket itici güçten yoksun kalabilir. Büyük zenginliklere sahip bir ülkeniz var, insanlarınız eğitimli ve çalışkan. Ancak hâlâ tahil ithal ediyorsunuz, paranız konvertibil değil, ekonomik büyüme hızınız anlatılamaz derecede düşük.

Halkın gerçekten perestroyka içerisinde yer alması için bir iç dürtü gerekir. Ancak, şimdiye dek önerilen reformlar yukarıdan aşağı indirilmiştir. Aynı yönetici grup girişimleri başlatmakta ve ön sırada yürümekte. Bu, tarihte eşi görülmedik bir durum! Bu arada, perestroyka, demokrasi arayışı içindeki, Sovyetler Birliği'nde tek parti yönetimi sürdükçe aşılamayacak olan bir dizi ciddi engellerle karşılaşıyor.

A.Weber: Her demokrasi özgül tarihsel koşullar altında gelişir ve özgül toplumsal süreçlerin bir sonucudur. Siz bizi, İngiltere'de, İsviçre'de ve diğer ülkelerde yüzyıllar süren bir politik gelişim sırasında ortaya çıkan bir biçimi model olarak kullanarak, Batılı demokrasi görüşü konumlarından eleştiriyorsunuz. Ancak, tartışmamızı salt bu açıdan yürütmenin verimli olacağını sanmıyorum. Söylediklerinize bakılırsa, özgül Batı deneyiminin, bir bütün halinde, tamamen farklı koşullara aktarılabileceğini düşünüyor gibisiniz.

Rusya farklı bir tarzda gelişti. Parlamenter demokrasinin tadını ilk kez ancak 1905 devriminden sonra tattı. Sonra dünya savaşı ve sosyalist devrim geldi. Belli demokrasi biçimlerinin farklı koşullara uydurulmak üzere mekanik olarak aktarılabileceğini ileri sürmek, politik olarak gerçekçilikten uzak ve yöntembilimsel olarak yanlış olur. Bunun hesaba katılması gerektiği kanısındayım. Demokrasiyi herhangi tek bir biçime indirgememeli ya da başkalarının hiç de daha az demokratik değil, belki de daha demokratik olabileceğini yadsımamalıyız.

SBKP'nin "topyekün tekel" sahibi olduğu, her şeyi denetlediği ve belirlediği savları artık hiçbir temele sahip bulunmuyor. Sovyet basınını izleme zahmetinde bulunan hiç kimse, partiyi kitle iletişim araçlarını tekelleştirmekle asla suçlayamaz. Şimdi son derece çeşitli düşünce ve görüşlerin geniş bir yelpazesi var. Halk vekilleri seçimleri sırasında, adaylar tarafından sunulan platformların yelpazesine bakınız.

Perestroyka ile bağlantılı olan politik sistemin reformunda önemli bir ödev, bağımsız bir demokratik denetim mekanizmasının yaratılmasıdır. Bunun içinde, glastnost, kitle iletişim araçlarının görüş çoğulluğuna açık olması, yarışmaya dayalı yeni seçim işlemleri, toplumsal örgütlere daha çok hak ve sorumluluklar vb., bulunuyor. Hukuk egemenliğine, hükümet üzerinde hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet hedefimizdir.

Perestroyka'nın sözünü ettiğiniz sorunları ve güçlükleri biliniyor. Ancak, sosyal demokrat partilerin çalıştığı ülkelerin sorunları da. Yıllardır onlarla başa çıkmaya çalışılmasına karşın, kronik bir biçimde Batı'da salgın halini alan —işsizlik, evsizlik, vb.,— olumsuz olguların (ancak farklı nitelikte) uzun bir listesi çıkarılabilir. Burada onları sıralamaya girişmeyeceğim. Onu bir parça farklı görüyor olsak da, sosyalizmin sorunları hakkında konuşmak daha yararlı olacak.

Tarihsel olarak sosyal demokrasi, gerçekten Batı toplumunun altında yatan demokratik temelin gelişimine, faşizme karşı savaşıma ve toplumsal hakların sağlanılmasına büyük bir katkıda bulundu. Fakat o, sosyalizm doğrultusunda pek az yol aldı. Tersine, 1917'den sonraki bir aşamada ondan daha uzak bile kaldı. Bu noktada, sosyal demokrasinin kapitalizm ile yanyana *(symbiosis)* yaşadığı yolundaki Olof Palme'nin ünlü deyişini anımsamak yerinde olacaktır.

SSCB için tersi doğrudur. Devrimden sonra, biz tam hızla sosyalizm doğru koştuk, fakat stalinist çarpıklıklar bizi, temelleri Lenin zamanında atılmış olan sosyalist demokrasiden uzaklara götürdü. Sonunda, sosyalizm demokrasiden kopmuş oldu. Ancak Lenin sosyalizm ve demokrasinin birbirinden öz olarak ayrılmaz olduğunu söylemişti. Gerçek sosyalizm demokrasi demektir ve gerçek demokrasi sosyalizme doğru ilerlenmesini gerektirir.

Sanki tek bir olgunun iki yarısı ayrı ayrı ortaya çıkmışlardı. Sizde demokrasi var fakat sosyalizm yok. Bizim durumuzda, sosyalist toplumun biçimlendirilmesine, buyrukçu yönetim sistemine dönüşen bürokratik çarpıklıklar eşlik etti. Perestroyka bu sistemi ortadan kaldırmaya ve sosyalizme demokratik, insancıl yüzünü yeniden kazandırmaya yöneliktir. Perestroyka sırasında yanlışlar yapıldığını kabul ediyoruz, fakat hâlâ başlangıç aşamasında bulunuyoruz. Önemli olan ileriye gitmekte olduğumuzdur. Pek çok şeyin değiştirilmek ve gözden geçirilmek zorunda kalacağı olasıdır. Her şey bir yana, sosyalizmi gerçek durumuna getirmek ve görünümünü yenilemek için daha çok demokrasiye gereksinmemiz olduğu inancımız sarsılmaz. Öyle görülüyor ki, demokrasinizi daha köklü hale getirmek için sizin sosyalizme gereksinmeniz var. Bu tartışabileceğimiz bir sorun sanırım.

Yeni Bir Avrupa'yı Birlikte Kurmak

J. Ziegler: Böylesi bir tartışma ilginç olurdu, ancak bunu başka bir fırsat için erteleyelim. Bugün, üzerinde belli bir ölçüde anlaşmanın sağlanmış olduğu işbirliği konuları hakkında görüş alışverişinde bulunmayı öneriyorum. En başta, aramızdaki farklılıklar ne olursa olsun, hepimiz —güçlü sosyal demokrat ve güçlü komünist partiler— ağırlıkla, dünyanın geri kalan bölümü üzerinde politik ve ekonomik olarak egemen olan, zengin ve gelişmiş bölümündeyiz. Ancak, yanımızda, her gün 43 bin kişinin açlıktan öldüğü farklı bir Üçüncü Dünya var.

Tarihe toplumsal açıdan bakan ve kendilerini hümanizm geleneklerinin mirasçıları olarak gören herkes, var olan dünya düzeninin değişimine yardımcı olmak için ortak harekete geçmelidir. Sorunun özüne ilişkin açıklamalarımı kısa kesmek için, yalnızca bir kaç rakam aktarayım. 1987'de, Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinin toplam dış borcu 1,100 milyar dolar tutarken, endüstriyel bakımdan gelişmiş ülkeler silahlanmaya 1 trilyon dolar harcadılar. Silahsızlanma kesin bir zorunluluktur. Başka şeylerle birlikte, bu, yalnızca ileri ulusların ekonomik sorunlarıyla başa çıkmak için değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelere, gerikalmışlıklarının üstesinden gelmede yardımcı olmak için de gerekli kaynakları sağlayacaktır.

INF antlaşmasının bütün önemine karşın, o, askersel harcamaların azaltılmasında gerçek bir hamle gerçekleştirmek bakımından yeterli değildir. Bu hedef, harca-

maların büyük bir bölümünü yutan geleneksel silahlar üzerine ciddi görüşmeler gerektiriyor. Mart'ta Viyana'da başlayan bu konu üzerindeki diyaloğu desteklemeliyiz. Kanımca, sosyal demokratlar ve komünistler, kamuoyunu harekete geçirerek, parlamentolar ve hükümetler üzerinde baskı kurarak, savaş alanı nükleer silahlarını modernleştirme yönündeki NATO planlarını önlemeye çalışmalıdır. Nükleer silahlardan arındırılmış bölgelerin ve koridorların yaratılması da yol almamızda yardımcı olabilir.

Kuşkusuz tüm kılıçlarımızı pulluklara dönüştürmek isterdik, fakat gerçekçi olalım. Bugün, Egon Bahr'in "Saldırgan-olmayan savunma" olarak tanımladığına evrensel bir geçiş, işçi sınıfı hareketinin her iki akımı için de büyük bir utku olur. Bu, her iki taraf için de silahlı saldırıyı dışlalayan yapılara geçiş demektir.

İkinci sorun, Sovyetler Birliği olmaksızın çevre sorunlarıyla gerçekten başa çıkmak olanaksız olacaktır. Brundtland Komisyonu'nun vardığı sonuç buydu (Gro Harlem Brundtland, Norveç Başbakanı. —**Derginin Notu**). Ancak, burada belli güçlükler var: Sosyalist Enternasyonal partilerinin çoğu nükleer enerji üretimine son verilmesini isterken, Fransız sosyalistleri ve Sovyetler Birliği ne yazık ki farklı görüşe sahip. Ancak, özgül konularda verimli bir diyalog her zaman için olanaklı. Farklılıklar aşılabilir nitelikte.

Ele almak istediğim son nokta; 1992'ye dek, AET temelinde birleşik bir Avrupa yaratılmasıyla ilgili. Avrupa'nın çoğu sorumlu sosyal demokrat liderlerinin o zamana dek Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği ile belli bir işbirliği sistemine ulaşma gereğinin tümüyle bilincinde olduklarını söylemem için her türlü neden var.

Haklı olarak bunun sosyalizmde gerilemeye neden olacağına inandıklarından, Amerikalılar SSCB'nin AET'ye katılmasına son derece sevinirlerdi. Sağduyulu politikacılar bu yaklaşımı benimseyemezler. Kişisel olarak İsveç, Finlandiya, İsviçre ve Avusturya'yı (AET'ye üye olamayan ulusları) içeren, şimdiki Avrupa Serbest Ticaret Birliği (ASTB) mekanizmasını kullanmanın yararlı olacağını düşünüyorum. ASTB ve AET, para ve yatırım politikaları, eşya ve malların belgelendirilmesi üzerine antlaşmalar yapmış bulunuyorlar. Sovyetler Birliği ve bazı Doğu Avrupa ülkeleri, niçin ASTB'ne katılarak Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerini güçlendirmiyorlar?

A.Weber: Değindiğiniz en önemli noktada, tüm kalbimle aynı düşüncedeyim: Silahsızlanmayı geliştirmek ortak ödevimizdir. Geliştirilmesine sosyal demokrasinin yardımcı olduğu bir düşünce olan; silahlı kuvvetleri "yapısal olarak bir saldırı başlatma yeteneğinden yoksun" duruma getirme düşüncesi büyük bir dürtü işlevi gördü ve SSCB'de büyük ilgiyle karşılandı. Biz de, makul savunma yeterliliği ilkesini ortaya attık. Askersel doktrinimiz onu kesinlikle savunmaya dayalı duruma getirecek biçimde değiştirildi. Bağlaşıklarıyla ilişki içinde, Sovyetler Birliği, silahlı kuvvetlerin yapısını yeniden örgütlemek ve onlara saldırgan-olmayan bir nitelik kazandırmak için pratik adımlar atıyor.

Silahsızlanmanın ve böylece serbest kalan fonların bir kısmının gelişmekte olan ülkelere devredilmesinin Üçüncü Dünya'ya büyük ölçüde yardımcı olacağı konusunda kuşkusuz haklısınız. Bu görüşü paylaşıyoruz. Bu tekrar tekrar belirtildi ve

bunun üstüne Alman Sosyal Demokrat Partisi'yle birlikte çalışma yaptık. Ortak bir çalışma grubu birkaç yıl bu sorunu ele aldı ve askersel bütçe indirimlerinden finanse edilen bir kalkınma fonu için öneriler BM'e verildi.

Genellikle, çevre sorunlarında da ortak bir konumuz var. Ancak, gerçekten de nükleer enerji santralleri sorunu var. Bunun üzerinde tam görüş birliği yok, çünkü farklı ülkeler farklı ölçülerde nükleer enerjiye bağımlılar. Bunun yanısıra, hangi enerji kaynaklarının çevreye yönelik daha büyük tehlike oluşturduğu hakkında bir tartışma sürüyor ve alternatif enerji kaynakları hakkında görüş alışverişinde bulunuluyor. Bu noktada şunu belirteyim ki, Çernobil'den sonra, nükleer enerji santrallerimizin güvenlik standartlarını son derece arttırdık. Ermenistan'daki nükleer enerji santralı kapatıldı ve kamuoyunun baskısı altındaki Kırım nükleer enerji santralinin çalışıp çalışmayacağı yeniden inceleniyor.

Mihail Gorbaçov'un birkaç yıl önce ortaya attığı bir şey olan Ortak Avrupa Evine değindiniz. Bir çok sorun kıta ölçeğinde ele alınmak zorunda olacağından, 1992'de tek bir Batı Avrupa pazarının yaratılmasının Avrupa'da ekonomik işbirliğini güçlendirmekten çok, zayıflatabilir olması nedeniyle, bu konu daha da bir güncellik taşıyor. Doğal olarak,i ki bütünsel yapı arasında karşılıklı etkileşim üzerinde daha fazla tartışmayı hoşnutlukla karşılarız. SSCB'nin AET ya da ASTB'ye katılmasına gelince; bu sorun bugünkü gündemimizin bir konusu değil (ve olamaz). Ancak, AET ile ve diğer Batı Avrupa ülkeleriyle geniş bir ekonomik işbirliğinden yanayız.

Tartışmamızın bu bölümünü özetlerken, ortaya atmak istediğim bir soru var: Bizi birleştiren şeylerin bizi ayıranlardan daha ağırlıklı ve daha önemli olduğu sonucuna varabilir miyiz?

J.Ziegler: Yerel çatışmaların, kazayla uluslararası çatışmalara tırmanmasını önlemek ve silahlanma yarışında kaynakların israf edilmesine son vermek için birbirimize gereksinmemiz olduğu açık. Bunun yanısıra, ortak bir düşmanımız — uluslarötesi tekelci burjuvazi— var. Her taraf kendi yöntemiyle (siz perestroykanın yardımıyla, biz parlamenter savaşım ve kamuoyunun harekete geçirilmesi aracılığıyla) işçi sınıflarının konumunu iyileştirmek için çalışırken, burjuvazi gücünü arttırıyor, uluslarötesi şirketleşmeyi çoktan yaratmış bulunuyor. Dünya Bankası'na göre, 1987'de bunların 20'si, kapitalist dünyanın mal ve hizmetlerinin yüzde 18'ini denetliyordu.

Bu güce birlikte nasıl karşı koyabiliriz? Batı Avrupa söz konusu olduğunda, sosyal demokratların komünistlerle bir bağlaşıklık oluşturma ve 1992'ye dek Avrupa Parlamentosu'nda sağcıları geriletme, böylece 320 milyon nüfusa ve dünyanın en büyük endüstriyel potansiyeline sahip bu en yeni süper güç üzerinde bir ölçüde mali, bütçesel ve politik denetim elde etme şansı var.

Biri komünistlerin etkisi altında olan, diğerinin de yakında sosyal demokratların belirleyici etkisi altında olacağını umduğumuz, Avrupa'nın iki parçası arasında aktif işbirliği doğrultusunda çalışmalıyız. Sorunun ekonomik yanını ele almış bulunuyoruz. Ancak ayrıca ortak Avrupa kültürümüz var: Zola ve Tolstoy, Fellini ve Tarkovsky, her iki tarafın okul çocuklarının tanışık olduğu isimler. Emekçi halk tarafından işletilecek ortak bir kültürel vakıf kurmak zorundayız. Bu, onları daha da birbirine yaklaştırmaya yarayacaktır.

Son olarak; insan hakları konusu. Daha ne kadar, karşılıklı suçlamalara kendimizi kaptırıp, bir tarafı toplumsal hakları göz ardı edip evsizlere kayıtsız kalmakla, diğer tarafı politik hakları ve kişisel özgürlükleri ihlal etmekle suçlayacağız? Bütün insan haklarının komünist ve sosyal demokrat ahlaksal mirasının bütünleyici parçası olduğunu kabul edelim ve büyük sermayeye karşı ortak bir anlayış oluşturalım.

Bu perspektiflerin düpedüz ütopik olmadıklarına eminim. Ancak, bunları gerçekliğe dönüştürmek kolay olmayacak. Bu hedeflere ulaşmak için, sosyal demokratların erke gelmesi gereklidir ki, bu da en azından dört AET ülkesinde —İtalya, Fransa, Portekiz ve Yunanistan'da— seçmenlerin büyük bir kesimi tarafından desteklenen komünistlerden yardım almazsak olanaksızdır. Her iki tarafta önyargıların sürdüğü doğru. Ancak, her bir ülke özelinde birlikte hareket etmeyi sağlayamazsak, sağcıları işbaşından uzaklaştırmayı zor başarabileceğiz. Eğer bu gerçekleşmezse, birleşik bir Batı Avrupa, ülkedeki seçimlerde hoşlandıkları ya da hoşlanmadıkları ne olursa olsun, emekçi halk için yol açacağı bütün feci sonuçlarla birlikte, uluslarötesi sermayenin basit bir eklentisine dönüşecektir.

Diyaloğu Derinleştirme

A.Weber: Öyleyse, ilke olarak yakınlaşma için bir temel olduğunda anlaşıyoruz. Son çözümlemede, Avrupa'da sol güçlerin hem ortak sorunları hem de ortak hedefleri olduğu görüşünüzün çok ilginç ve çok önemli olduğu kanısındayım. Hepimizi ilgilendiren bir soru var: Yeni ekonomik ve teknolojik gelişme istemleri ile nesnel olarak gerekli yeniden yapılanma, emekçi halka ve çevreye zararlı olmaktan çok yararlı olacak biçimde nasıl demokratik bir alternatife dönüştürülebilir?

Tüm bunlar, açıktır ki, yalnızca Avrupa'da değil, aynı zamanda global ölçekte ekonomik ve toplumsal ilerlemeye yönelik, işbirliği, eylem birliği ve ortak bir politik program arayışını gerekli kılıyor. İşbirliği için herhangi yeni bir perspektiften söz edebilir miyiz?

J.Ziegler: Beni kaygılandıran bu. SBKP ile Sosyalist Enternasyonal arasındaki ilişkiler daha sık bir duruma gelmiş olmasına karşın, bunlar yeterince düzenli aralıklarla olmuyor ve sağlam bir örgütsel temelden yoksun bulunuyor. Bir sosyal demokrat olarak, SBKP'nin Sosyalist Enternasyonal yapılarında temsil edildiğini görmek isterim ve bir çoğumuz bu görüşü paylaşıyor. Ancak, bu gerçekleşinceye dek, en azından geçici geçiş yapıları yaratmalıyız.

SBKP ve Sosyalist Enternasyonal düzeyinde, diyaloğumuzun ilkeleri ve teknikleri üzerinde, onun sürekli olması gereken alanlar üzerinde niçin anlaşmıyoruz? Niçin, başında Kalevi Sorsa'nın bulunduğu Sosyalist Enternasyonal Silahsızlanma Danışma Komisyonu'na ve sonra çevre, para/ekonomi ve diğer komisyonlara katılmıyorsunuz? Gerek SBKP, gerekse Sosyalist Enternasyonal organları tarafından ortaya atılan yeni düşünceleri ve girişimleri incelemek ve tartışmak için uluslararası bir komisyon, diyelim ki, iki yılda bir, Paris ve Moskova arasında dönüşümlü olarak toplanabilir.

Sürekli bir diyalog için örgütsel bir temele çok gereksinmemiz olduğu kanısında-

yım. İyi geliştirilmiş ilişkilerin bulunmaması gereksiz kaygılara neden olur. İşbirliğimizi çağımızın istemlerine uygun düşen bir düzeye yükseltelim.

A.Weber: Düşüncelerinizin hareket kaynağı benim için çekici. Sosyalist işçi sınıfı hareketi içindeki çatlağın sonunun ufukta olduğunu ummak isterim. Artık birbirimizden uzaklaşmıyoruz, tam tersine, birbirimize yakınlaşıyoruz. Ancak, örgütsel etmene öncelik vermemiz gerektiği kanısında değilim. Oldukça gerçekçi olmak gerekirse, daha önceki birlik biçimlerini yeniden oluşturma yönünde herhangi bir girişimin geniş destek kazanması olası değildir. Seminerde ne komünistler ne de sosyal demokratlar buna arka çıkmadılar.

Kanımca işbirliği alanında, şimdiki durumda elde etmiş olduklarımızın üzerine yenilerini eklemek daha önemli. Gerçekte, diyalog için bir mekanizma zaten var. SBKP ve ASDP askersel harcamalarda indirimler üzerine ve Avrupa güvenliği konuları üzerine ortak çalışma grupları kurdu. ASBP ve ASDP bu anlamda iyi bir örnek oluşturuyorlar. Çok taraflı görüşmeler de yapılıyor —örneğin, üç Batı ve üç Doğu Avrupa ülkesini temsil eden altı parti arasındaki düzenli ilişkiler. Sosyalist Enternasyonal Silahsızlanma Danışma Komisyonu ile işbirliğimizi sürdürüyoruz. Akademik kuruluşlar arasında da ilişkiler gelişiyor. Aynı zamanda, yeni ortak grupların ya da komisyonlar —diyelim ki, çevre ya da başka konularda— hakkındaki görüşünüze katılıyorum.

İşbirliğinin mekaniği giderek gelişiyor. Ancak, çabalarımızın biçimsel yanına herhangi bir özel önem vermekte yarar yok, çünkü bu bazı çevreleri yabancılaştırabilir ve diyaloğumuzda daha fazla ilerleme sağlanmasına yardımcı olmaktan çok, karışıklaştırabilir. İkili ve çok taraflı ilişkilerimizi genişleterek, çatlağın kapatılması doğrultusunda daha hızlı hareket edeceğiz.

Var olan ideolojik ve politik farklılıklar karşısında ağır basacak ve eylem birliğine yeterince güçlü bir ivme kazandıracak ölçüde bir anlayışa ulaşabileceğimizi umuyorum. Doğal olarak, her bir parti kimliğini koruyacaktır. Çünkü herbirinin kendi farklı deneyimi, her birinin kendi sonuçlarını çıkardığı, kendi başarılarının ve yanlışlarının bir bilançosu var. Bütün bunları şimdi tek bir örgüt kapsamına almanın olanaklı olduğunu sanmıyorum. Ancak, çağdaş toplumsal gelişimin ana konularına ilişkin, daha fazla karşılıklı anlayış doğrultusunda ilerleme son derece gerçekçidir. Bunun geleceği var ve belki de bizi kökten yeni bir şeye ulaştıracak.

Okuyucu Tartışmaya Katılıyor

GÜNÜMÜZDE ENTERNASYONALİZM: TARTIŞMA SÜRÜYOR

WMR'nin Nisan 1989 sayısında yayınlanan ve İtalyan Komünist Partisi yönetiminin bir üyesi olan Antonio RUBBI ile Profesör Grigori VODOLAZOV arasındaki bir diyaloğa dayandırılan Yeni Enternasyonalizm: Oyun Mutlu Sonla Bitecek başlıklı makale iki okuyucumuzdan aşağıdaki tepkileri aldı.

YALNIZ GEÇMİŞ DEĞİL!

WMR'nin Nisan sayısındaki Vodolazov ve Rubbi yoldaşlar arasındaki tartışmayı büyük hoşnutlukla karşılıyorum. Gerek görüşlerin çarpışmasına gerekse böyle derinlemesine tartışmaların yürütülmesine olan gereksinmeyi parlak bir biçimde özetleyen Vodolazov yoldaşın sunuşuna özellikle değer biçtim. Bu durumda, bu "mutlu sonla biten dram"ın sonucundan duyduğum düş kırıklığı daha da arttı. Son daha da mutlu olabilirdi. Görüşüme göre, izleyicilere —bu durumda WMR okuyucularına— geriplan tablosu ve tüm senaryo sunulsaydı son çok daha mutlu olacaktı.

Tartışma, "proleter enternasyonalizmi" savunucularıyla "yeni enternasyonalizm" savunucuları arasında bir kapışma gibi sunuluyor. Oysa konuya "ya o, ya bu" diye bakmayan partiler vardı. Benimki de içinde, bir dizi komünist parti "proleter enternasyonalizmi" sloganını kullanmayı 1976 Berlin Konferansı'ndan önce bıraktı. Böyle davrandılar, çünkü onun doğasındaki uluslararası işçi sınıfı dayanışması, zaman içerisinde ilk anlamından arındırılmış ve bazı komünist partiler için (belki SBKP'nin teşviki olmaksızın) SSCB ve diğer sosyalist ülkeler tarafından izlenen tüm iç ve dış politika çizgilerine koşulsuz destekle eşanlamlı ve bunu ima eden bir terim durumuna gelmişti. Sonuç olarak o, kısıtlayıcı, sekter bir slogan ve dünya ölçeğinde işçi sınıfı dayanışmasına engel duruma geldi.

Yaşamın korunmasına yönelik nükleer ve çevresel tehditlerin hız kazanması, Kuzey-Güney ayrımının derinleşmesi ve karşılıklı bağımlılığın hızlı büyümesi, bütün bunlar işçi sınıfı ve geleneksel bağlaşıkların dayanışma ve desteğinin üstünde ve ötesinde bir dayanışma ile destek gerektiren önemli etmenler. Ne ulusal ne de sınıfsal sınır

tanımayan bu sorunlar, sivil toplumun tüm katmanlarını ve kurumlarını kapsayan, çok daha geniş bir tepki bekliyor.

İtalyan yoldaşlarımız tarafından, nükleer ya da ekolojik felaketin önlenmesine yardımcı olmak amacıyla geliştirilen ve işlenen "yeni enternasyonalizm" kavramı, marksist kuramın geliştirilmesine önemli bir katkıydı. Oysa tartışma, "yeni enternasyonalizm"in niçin işçi sınıfının uluslararası dayanışmasına karşı bir *alternatif* ve onun *yerine geçen bir şey* olarak sunulduğunu açıklayamadı.

Gerçekte, 1980'de WMR ve Bulgar Komünist Partisi tarafından ortaklaşa düzenlenen Sofya'daki uluslararası seminerde, bu tartışma pek fazla öne çıkmıştı. Bu seminerdeki konuşmamda, gerekli olmaktan çıkmak bir yana, daha da gerekli duruma gelmekte olan uluslararası işçi sınıfı dayanışmasına bir alternatif değil, ek olan çağdaş global konularda geniş bağlaşıklıklar gereksinmesine karşı çıkmadım. Nükleer silahlanma yarışı, ekolojik tehlike, Kuzey-Güney ayrımı ve dünya ölçeğindeki borçluluk, yalnızca işçi sınıfını ve onun bağlaşığı olan katmanları etkileyen konular değil, Rubbi yoldaşın kuvvetle ileri sürdüğü gibi, daha geniş ya da "yeni enternasyonalizm"i gerektiriyor.

Ne yazık ki, global değişimlerin listesinde işçi sınıfı üzerinde en fazla etkide bulunanı, yani bir ülkenin işçilerini bir diğer ülkenin işçilerine karşı kullanma yeteneğine sahip olan uluslarötesi şirketlerin kapitalist dünya ekonomisine artan oranda egemen olması gözden kaçırılmış. Ve tam da burada, uluslararası işçi sınıfı dayanışmasını koruma ve güçlendirme gereksinmesi o kadar yaşamsaldır.

"Proleter enternasyonalizmi" sloganını kullanmanın ortak davamıza yararlı olmadığına inanmayışımın iki nedeni var: Birincisi, bu sloganın Sovyet olan bütün şeylere eleştirisiz destek için, bir şifre terimi olarak kötüye kullanılmasıyla ilgili. İkincisi, üretici güçlerdeki değişimler —birçok nasırlı elli proleterin yerini yeni, daha az el emeği kullanan yoğun becerilere sahip erkek ve kadın işçilerin alması, üretim endüstrilerinden çok, hizmetlerin oranının büyümesi— klasik anlamıyla proleter sözcüğünün eskide kalmış gözüktüğü ve de eskide kaldığı anlamına gelmektedir. Ancak, onun özündeki kavram —uluslararası sermayeye karşı uluslararası işçi sınıf dayanışmasını geliştirme gereksinmesi— her zaman olduğundan daha fazla gereklidir. Dahası, böyle bir savaşım ve dayanışma bizim son hedefimize —*sosyalizme*— ulaşmada önemsiz değildir.

Bu nedenle, Rubbi yoldaşın argümanındaki, şimdi komünistlerin gündeminde sosyalizm savaşımının alt sıralarda bulunduğu ve bu yüzden de işçi sınıfının birliğinin ve komünistlerin daha yakın işbirliğinin de ikincil önemde ve daha az güncel olduğu yolundaki imadan hoşnut olduğumu söyleyemem. Komünistler ile sosyalistler arasında olduğu kadar, komünistler arasında uluslararası ilişkiler alanında marksist kuramsal gelişimi dondurmada, "proleter enternasyonalizmi"nin yanlış kullanımının yol açtığı kötülük, çarpıklık ve zararı eleştirmek ayrı bir şeydir. Ancak, onun özünü —günlük savaşım karşısında ve sonunda toplumun dönüşümüne katkıda bulunurken, işçi sınıfının birlik ve dayanışmasının önemini— reddetmek, kirli banyo suyuyla birlikte bebeği de atmak demektir.

Bütün komünist partiler, tarihlerinde sekter dönemler yaşadılar ve ortak sosyalizm amacının en iyi gerçekleştirilmesi konusunda farklılıkları olan diğer partiler, hareketler ve bireylerle aralarında yapay engeller yarattılar. Pek çok komünist parti sekterizmi yendi ya da yenme sürecinde. Hepimiz ne kadar kısa sürede bunu gerçekleştirirsek, o kadar iyi olacak.

Yıllar boyunca, birçok komünist parti, bazıları diğerlerinden daha başarılı bir biçimde, çok çeşitli örgüt ve hareketlerle ve aynı zamanda sosyal demokrat partilerle ortak ilgi konuları üzerinde daha yakın ilişkiler geliştirmeyi denedi. Benim kavrayamadığım şey; Rubbi yoldaşın niçin daha geniş ilişkileri komünistler arasında yakın işbirliğiyle bağdaşmaz kabul ettiğidir. Ben sorunu, burada da "ya o, ya bu" olarak görmüyorum.

Öyleyse, bu uluslarötesi şirketler çağında, uluslararası işçi sınıfı dayanışması her zaman olduğundan daha yaşamsaldır. Bu ve diğer konulara ilişkin olarak, daha geniş bir kavram olan "yeni enternasyonalizm"de öyle.

Ortaya çıkan dramatik değişimlerin her iki karşılığı da —bazı alanlarda bir süreç üzerinde vurgu, başka alanlarda (uygun ve olanaklı olduğu zaman) her ikisini— gerektirdiğini kabul edebilirsek, o zaman bu dram gerçekten "mutlu bir son"la bitecek.

Bert RAMELSON
(Büyük Britanya)

"YAŞLI ASKER"E DİNLENME HAKKI VERİN!

"Yeni enternasyonalizm" düşüncesinin yazgısı üzerine yapılan diyaloğu okuduğumda, ilk tepkim bu yayın için on iki yıllık bir beklemenin değip değmediğini merak oldu. Ancak, "içten gelen bir ses" beni susturdu: Şunun şurası yalnızca on iki yıl... Bu durumda (ilke olarak mutlu sonlara karşı olsam da) onun, evet bitmeyen, fakat yine de mutlu bir sonu olan bir dram olduğunu düşünmek eğilimindeyim.

Hemen belirteyim ki, Rubbi'nin düşüncelerinin tümüne katılmıyorum. "Yeni enternasyonalizm"in bazı eleştiricileri gibi, ben de proleter enternasyonalizmi ile sosyalizmin ivedi ödev olması, ya da "yeni enternasyonalizm" ile toplumsal ilerleme ve yaşamın korunması savaşımı arasındaki bağlantıları kabul edemem. Gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyalizm için şaşmaksızın savaşan ya da erki ele geçirmeyi hedefleyen bir komünist parti olmadığı için, proleter enternasyonalizminin zamanını doldurmuş olduğu düşüncesi bana hiç inandırıcı görünmüyor.

Ayrıca, "yeni enternasyonalizm" taraftarlarının sosyalizm kavramını bir süreç olarak, "evrensel değerler" uğrunda savaşım kavramını da bunun itici gücü olarak uyarlama girişimini benimsemek bana zor geliyor. Karl Marks ve Frederik Engels'in **Alman İdeolojisi**'nde şöyle vurgu yaptıkları iyi bilinir: "Bize göre komünizm kurulması gereken bir *olaylar durumu* (state of affairs), gerçekliğin kendisini uyarlamak zorunda olduğu bir *ideal* değildir. Bugünkü şeylerin durumunu ortadan kaldıran *gerçek* hareketi komünizm olarak adlandırıyoruz."[1] (Hemen hemen unutul-

---

(1) Karl Marks, Frederik Engels, **Toplu Yapıtlar**, cs.5 s.49, Progress Yayınları, Moskova.

muş bu tezin, 18. İKP Kongresi'nin Politik belgesinde neredeyse sözcük sözcük yazılmış olduğunu görmek beni hoş bir biçimde şaşırttı.) Proleter enternasyonalizmi eşittir "genel ortak özellikler", "yeni enternasyonalizm" eşittir "evrensel değerler" biçimindeki diğer iki yapay bağlantıyı kurmak da —"önce kim" üzerinde önemsiz bir tartışma bakımından— pek ölçülü değil.

Ancak, bu düşüncelere karşın, ben "yeni enternasyonalizm"den yanayım.. Benim argümanların şöyle: İşçi sınıfı giderek "klasik" özelliklerini yitiriyor. Savaş sonrası dönemi belirleyen, tarım proleteryasındaki hızlı bir azalmaya, ticaret ve hizmet alanındaki istihdamın artmasına yeni eğilimler eklenmiş bulunuyor. Üretimin desantralizasyonunu, nitelik olarak yeni emekçi katmanların, yeni düşünce tarzının —ekonomik, toplumsal, politik— ve işçilerin çoğunluğu için daha yüksek yaşam standartlarının doğmasını kasdediyorum. Bu bizi, "zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmayan" bir sınıf algılamasından daha da uzaklaştırmaktadır. İnancım şudur ki; "yeni enternasyonalizm" düşüncesi toplumsal kaymalara ve değişimlere, bunlar üzerinde gelişmekte olan uluslararası emekçi dayanışmasına daha tam olarak uygun düşmektedir.

Biz istesek de istemesek de, bir diğer etmen tanınmalıdır: Yüzyılımızın ikinci yarısı parlamenter demokrasinin "altın çağı"na dönüşmüştür. Batı'da nüfusun ezici çoğunluğu onu yeğliyor. Örneğin, Portekiz, Yunanistan ve İspanya'yı alın. Bu üç ülkeden hiçbirinde, diktatörlüklerin devrilmesi proleter demokrasiye ya da sosyalist tipte bir demokrasiye yol açmamıştır. Nedenler karmaşık, fakat her iki —burjuva ve sosyalist demokrasili— politik sistemlerin ciddi sınavlardan geçmek zorunda kaldığı 1950'lerin ve 1960'ların "mirası" da sözkonusu olmalı. Birincisi sorunları barışçıl yollarla çözmeye çalışmada kapasitesinin sınırına dayandı. İkincisi zor kullanmayı gerekli buldu ve bunu sosyalist enternasyonalizm —proleter enternasyonalizmi ilkesinin "en üst derecesi" ya da "yeni koşullarda gerçekleştirilme" biçimi— ile haklı gösterdi. Ezici çoğunluğu içişlerine karışmama, egemenlik, hukuk devleti vb., yana olan, sosyalist olmayan dünya insanlarının gözünde, bu bir kötü tanıtımdı. Bu tür bir "proleter enternasyonalizmi"nin Batı dünyasının ortalama yurttaşından, evrensel insancıl değerler "banka"sından "bedava kredi" alması beklenemez.

Proleter enternasyonalizmi altında, bilindiği üzere, sınıf evrensel üzerinde ve uluslararası ulusal üzerinde egemendir. Birincisi, bu, bir ülkedeki proleter savaşımının çıkarlarının işçi sınıfının dünya ölçeğindeki savaşımının çıkarlarına bağımlı olması demektir; ikincisi, bu, burjuvaziyi alaşağı etmiş olan ulusun, uluslararası sermayeye karşı ideali uğrunda en büyük özverilerde bulunmaya yetenekli ve hazır olmasını varsayar. II. Dünya Savaşı ardından, proleter enternasyonalizmi, yalnızca bir sınıfın değil, bir devletin bile değil, büyük askersel güçlere sahip olan tüm bir dünya sisteminin ilkesi durumuna geldi.

Dünya gerçeklikleri önemli oranda değişti ve insanlığın bizzat varlığını tehdit eden bir dizi global sorun ortaya çıktı. Kanımca, bu, eski kuramsal varsayımlarda *belli düzeltimler* uygulamaya sokulmasını gerektiriyor. Yeryüzünde yaşamı korumak için, yeni düşünce tarzı dışında başka hiçbir yol yoktur. "Yeni enternasyonalizm" düşüncesinin buna benzer olduğuna kesinlikle inanıyorum. Her iki kavram da *sınıfsal çıkarın en yüksek ifadesi olarak insancıl değerler* üzerine vurgu yapmaktadır. Bunla-

rın her ikisi de, "sınıf", *"ulusal", "uluslararası"* ve **"ortak insancıl"** nosyonlarını evrensel değerler ölçeğinde yeniden düzenlemekte ve çağdaşlaştırmaktadır. Üstelik, "yeni enternasyonalizm" yeni politik düşünce tarzının unsurlarından birisidir ya da Rubbi'nin deyimini kullanırsak, onun kavramı içine girmektedir.

Kendimi, kısmen duygusal olan şu argümanı belirtmekten alıkoyamayacağım: Ben bir de şu nedenle "yeni enternasyonalizm" taraftarıyım; çünkü bu düşünce komünist hareket içerisinde, Lenin'in 1920'lerin başlarında ağır bir saldırıda bulunduğu, fakat 1970'lerde bile "küçük toprağını" terketmeyi reddeden sekterizmin üstesinden gelmek için bir başka girişimdi.

"Yeni" düşünce tarzının ve eski alışkanlıkların kayda değer bir bileşiminin neredeyse yaşanmış bir fıkra niteliğindeki örneğini aktarmak istiyorum: 1977'de, Sofya'da, çiçeği burnunda bir İKP tarihi araştırmacısı olarak, bu partinin, eskiden Direniş Hareketi'nde aktif yer almış bir yöneticisiyle karşılaştım. Tam o sırada, bu partinin yöneticilerinin BKP yönetimiyle Yaptıkları görüşmeleri üzerine bir açıklama yayınlanmıştı. Ben sorularım üzerinde düşünürken, o önce, iki parti arasında ilişkilerin hangi temel üzerinde gelişmekte olduğunu açıklamadan "tercüme etmemi" isteyerek, beni şaşırttı. Tercüme ettim: "...uluslararası dayanışma temeli üzerinde". "Orada proleter enternasyonalizmi bulunmadığına emin misin?" Ancak bu soruya olumlu yanıt vermemden sonradır ki, konuşmaya başladık. Bu bakımdan, sekterlik gösterenler, yalnızca "dogmatikler" değil.

Ben, "proleter enternasyonalizmi"nin kaçınılmaz olarak sekterizme yol açtığını varsaymaktan uzağım. Tam tersine, ilk başlarda bunun tersi doğruydu. Proleterlerin ellerinin devlet ve ulus sınırlarının ötesine uzanmasından daha özverili ve dolayısıyla daha güzel ne olabilir? Bu anlamda proleter enternasyonalizmi zamanını doldurmuş mudur? Bir simge olarak; kesinlikle değil! Bu arada belirtelim, 1989 simgeler yılı: Birinci Enternasyonal'in 125. yıldönümü, İkincisinin yaratılmasının 100. yıldönümü, 1 Mayıs'ı uluslararası emekçi bayramı olarak kutlama kararının 100. yıldönümü, Komüntern'in 70. yıldönümü. Bunların hepsine -saygı ve sevgiyle- tarihte, işçi sınıfı ve komünist hareketin kronolojisinde yer ayrıldı.

Proleter enternasyonalizmin —şanlı savaşlardan sonra, kayda değer bayramlardan sonra dürüst, anlamlı ve yürekli bir yaşamdan sonra— ömrünü doldurmuş olduğu doğru. Yirminci yüzyıl son bulurken, o, yaşlı bir asker gibi, sakin bir emeklilik hakkediyor. Bu açık gerçeğe niçin gözlerimizi kapatalım?

Proleter enternasyonalizmi düşüncesi dünyayı sardığında, hiç kimse, en akıllı ve en kıvrak zekalı olanlar bile yüz yıl sonra ne olacağını düşleyemezdi. Doktrinin kurucuları arasında hiçbirinin bu düşünce için sonsuz bir yaşam hazırlamaya çalıştığı söylenemez. Bize en önemli şeyi *—yöntemlerini—* miras bırakmış olmaları yeterli. Onun ilk kuralı, yöntemin kendisinin ve ondan kaynaklanan her şeyin bir doğma değil, eyleme yol gösterici olduğudur.

Dragomir DRAGANOV
(Bulgaristan)

Bilgisayar Çağında Emek Dünyası

BOLLUK BOYNUZU MU, PANDORA'NIN KUTUSU MU?

Prag'da Düzenlenen Yuvarlak Masa Toplantısı

WMR Sanayileşmiş Kapitalist Ülkeler Komisyonu, bilimsel teknolojik devrimin işgücü üzerindeki etkisini değerlendirmek üzere Prag'da bir yuvarlak masa toplantısı düzenledi. Toplantıda Marksist İncelemeler Enstitüsü (FAC) müdür yardımcısı Dr. André LEISEWİTZ, "Günümüzde İşçi Sınıfı ve Bilimsel Teknolojik Devrim" başlıklı bir bildiri sundu. Yunanistan Komünist Partisi MK araştırma bölümünden Haralam ANGURAKİS; Güney Kıyısı Politeknik Koleji'nden araştırmacı Stephan GOURLAY (İngiltere Komünist Partisi); merkezi Moskova'da bulunan Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü eski araştırma görevlilerinden Viktor KUVALDİN; Madrid Üniversitesi'nden Adolfo MANSİLLA (İspanya Komünist Partisi); Kanada Komünist Partisi'nin WMR'deki temsilcisi Gerry Van HOUTEN; ve Motala Yüksek Halk Okulu Başkanı Herman SCHMİD (Sol Parti - İsveç Komünistleri) tartışmada yer alanlar arasındaydı.

Aşağıda, komisyonun tartışmayla ilgili olarak hazırladığı kısa bir özeti sunuyoruz.

Marksist İncelemeler Enstitüsü'nün 1980'li yıllardaki bir raporunda şöyle denmektedir: Mikro elektronik aletlerin yaygın bir biçimde kullanılmasıyla bilimsel teknolojik devrimde yeni bir evreye geçilmiştir. Bu durum, yeniden yapılanan başlıca kapitalist ülke ekonomilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Otomatik üretim ve araştırma —geliştirmeye dayanan ileri teknolojilere geçilmesi, esnek üretim sistemlerinin kurulması ve yönetimde bilgisayar kullanılmasıyla birlikte emek üretkenliği gözle görülür ölçüde artmıştır.

Bilgi akışında eşi görülmedik büyüme ve bunun başlıca üretici güç konumuna ulaşması, veri işlem ve depolanmasında bilgi bankaları, telekomünikasyon ve bilgisayar merkezlerinden oluşan altyapıların gelişmesine yol açmıştır. Kapitalist yeniden üretim büyük ölçüde bilgi teknolojisine bağlı olmaya başlamıştır. *Leisewitz*'in deyişiyle, "süregiden teknolojik devrimin ayırıcı özelliği, teknolojinin insanın pek çok entellektüel ve düşünsel işlevlerinin yerini almasıdır."

Bioteknoloji, alternatif enerji kaynakları, kaynak tasarruf teknolojileri ve yeni maddeler gibi bilimsel teknolojik ilerlemenin diğer alanları da üretici güçlerin gelişmesine geniş olanaklar sunuyor.

O halde, bilimsel teknolojik devrimin günümüz kapitalist sanayi toplumunun ücretli emekçisine muştuladığı nedir? Kimin hizmetinde; iyinin mi, kötünün mü? Bolluk ve refaha mı yol açacak, yoksa bugüne kadar bilmediğimiz, duymadığımız tehlikelere mi? İşçiye ne olmaktadır? Kendini maddesel, entellektüel değerlerin usta bir yaratıcısı olarak mı duyumsuyor, yoksa elektronik labirentte kaybolmuş küçücük bir parça olarak mı? Sırtındaki bitip tükenmeyen iş yükü hafifliyor mu, yoksa çalışma hakkıyla olanağı elinden alınıyor mu?

Konuşmacılar bu soruları ele alarak, işçi sınıfı hareketi, sendikalar ve emekçilerin politik örgütlerinin karşılaştığı yeni sorunlara ağırlık verdiler.

Hepsi, bu gibi sorunlara *alternatif* çözümlerin var olduğu, bilim ve teknolojideki başarı ve kazanımların istenildiği gibi kullanılabileceği görüşünde birleşiyordu. Bunların bolluk boynuzuna mı, yoksa Pandora'nın kutusuna mı dönüşeceği, bilimsel teknolojik ilerleme ile toplumsal ilerleme yollarının nasıl çakışacağına bağlıydı.

Yeni İşçi

Konuşmacılar, bilimsel teknolojik ilerlemenin, bunun sonucunda ortaya çıkan temel ekonomik değişikliklerin geniş toplumsal grup ve katmanların yaşam ve çalışma koşullarını, bileşimlerini, dünyaya bakışlarını köklü bir biçimde değiştirdiğini belirttiler. Bunlar, işçi sınıfı sorunsalına, işçi sınıfının üretimdeki ve bir bütün olarak toplumdaki yeri ve rolüne yeni bir boyut kazandırmaktadır. **Kuvaldin,** " 'işçi sınıfı' konsepti marksizmin temel konseptidir" şeklinde bir gözlemde bulundu. "Bu konuda dağlar kadar kitap ve sayısız makale yazıldı. Toplumsal gelişmenin her yeni sarmalı, bizi bu konsepte geri dönüp, yeni deneyimin ışığında yeniden incelemeye zorluyor. Fakat, bilimsel teknolojik devrimin günümüz evresi, işçi sınıfının sanayi devrimiyle biçimlenen somut varlığını sorgular duruma gelmiştir."

Fransız toplumbilimci André Gorz'un ünlü kitabının başlığı, **Elveda Proletarya: Sosyalizm Ölüyor,** toplumsal bir varlık olarak işçi sınıfının tümüyle ortadan kalkmasını ima ediyor. Fakat, var olan değişiklikler bu sonuç için bir temel oluşturuyor mu? Bu değişiklikler ne kadar köklüdür ve toplumsal sınıflar için içerdikleri nelerdir?

Konuşmacılar, işçi sınıfı konseptinin özlü biçimde yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini belirttiler. Onyıllarca proletaryanın geleneksel özelliklerinin bir yansıması olmuş işçi imajı artık gerçeğe uymamaktadır. Artık işçi sınıfı, yalnızca kapitaliste kol gücünü el emeği şeklinde satanlardan oluşmamakta; çağdaş üretim, entellektüel ve düşünsel katılımı giderek daha fazla gerekli kılmakta, beceriden çok bilgiye önem vermektedir. Bu nedenle, sanayileşmiş ülkelerde mühendis, teknisyen ve diğer uzmanların sayısı hızla artarken, "klasik" işçilerin sayısı azalmaktadır.

Leisewitz şu örneği verdi: Batı Almanya'daki Siemens firmasında 1962 ile 1986 yılları arasında istihdam edilen fabrika işçilerinin oranı, düşük ve orta niteliklier ağırlıklı olmak üzere yüzde 67'den yüzde 47'ye düşmüştür. Buna karşılık sayıları şimdi nitelikli işçilere eşit olan teknisyen ve lise çıkışlı uzmanların oranı artmıştır. Daha genel istatistikler de bu eğilimi kanıtlamaktadır: 1950 ile 1980 yılları arasında geçen 30 yıllık dönemde, "mavi yakalılar"ın Amerikan işgücü ordusundaki oranı yüzde 40'dan yüzde 32'ye düşmüş, bu süreç 1980'lerde hız kazanmıştır.

İşçi sınıfının konumu, yalnızca fabrika kısmındaki üretimin niteliğini değiştiren değişiklikler tarafından etkilenmiş değildir: Günümüzde "üretim alanı" da farklı bir konsept durumuna gelmiştir; çünkü bu kavram bugün, araştırma-geliştirme, teknolojik planlama, tasarı ve hazırlık işlemlerini kapsamaktadır. Donanım, pazarlama, finansman, ulaştırma ve haberleşme de artık tek bir zincirin yaşamsal halkaları durumuna gelmektedir. Eskiden üretime "hizmet" diye bilinen şey, şimdi üretimin temel bir unsuru olmakta, bu sektörlerde istihdam edilen işgücü payı hızla artmaktadır.

İşgücünün yeniden üretimi büyük değişikliklere uğramaktadır. İşgücünün niteliği ve yüksek teknolojiyi kullanma yeteneği korunmaya çalışılırken genel eğitim, mesleki eğitim ve sağlık bakımının rolü ölçülemez biçimde büyümektedir. Hizmet sanayileri bundan dolayı hızla genişlemektedir.

Marksist toplumbilimciler, günümüz işçi sınıfını, giderek geçimini işgücünü satarak sağlayan, her türden üretimin değişik aşamalarında yer alan, artıdeğer oluşumuna katkıda bulunan büyük bir ücretli emek ordusu olarak görme eğilimi taşıyor. Yalnızca kapitalist mülk sahibine sıkı sıkıya bağlı ücretli yönetici azınlığı bu değerlendirmenin dışında tutuyorlar. **Gourlay**'e göre, İngiliz komünistleri sanayi işçilerini, "beyaz yakalı" işçileri ve hizmet sanayindekilerin büyük bir bölümünü kapsayan geniş bir işçi sınıfı konsepti önermektedirler; önemli olan, bu farklı grupların ortak çıkarlarının ve birbirleriyle çakıştıkları noktaların belirlenmesidir.

Üretim araçlarının mülkiyetiyle ilişkisi bakımından, işçi sınıfı eskiden olduğu gibi bugün de toplumsal olarak türdeş ve birleşiktir. Ne var ki, beceri, meslek, iş, ücret, yaşam tarzı ve dolayısıyla dünya bakışı açısından her zamankinden daha çok ayrımlaşmıştır. Tablo, üretim, bilimsel teknolojik ilerleme ve ekonomik yapıların her dönüşünde, sık sık ters eğilimler de ortaya çıkararak kaleydeskop gibi değişmektedir.

Bir yanda nitelikli işçi ve büro çalışanlarının yaşam ve çalışma koşulları gitgide benzeşirken, öte yanda nitelikli işçilerle niteliksizler; işi sağlam olanlarla işsizler; yükselen sanayi merkezlerinde yaşayanlarla ömürlerini eski, gerileyen yerleşim merkezlerinde tüketenler arasındaki uçurum büyümektedir. **Houten**, bir programcının eğitim, iş eğitimi ve çalışma koşulları açısından üretim hattındaki işçiyle hiçbir ortak yanının olmadığını vurguladı: "İşçi sınıfı içinde hayli nitelikli, iyi eğitim görmüş, görece daha iyi kazanan ve şirketler açısından büyük önemi olan, sendikalarda ve sınıf savaşımında deneyimsiz yeni bir kesimin ortaya çıkmasıyla eşzamanlı olarak, sanayideki işçi sınıfının geleneksel savaşkan çekirdeği aşınmıştır."

"Düğmeye Basma" mı, Yoksa "Kafa İşi" mi?

Tartışmada yeni teknolojinin çalışanın becerileri üzerindeki oldukça tartışmalı etkisine de değinildi.

Kuşkusuz, ileri teknoloji işgücünün geniş bir bölümünden daha büyük bir yetenek gerektirmektedir. İşçiler pahalı ve yüksek kapasiteli makineleri çalıştırabilmeleri için daha iyi eğitilmelidir. Makinelerin arızalanması, işletilememesi veya yanlış işletilmesi önemli kayıplara yol açmakta, büyük kimya tesislerinde, atom enerjisi istasyonlarında yaşanan felaketlerin trajik sonunun da gösterdiği gibi, gerek tek tek

üreticilere, gerekse bir bütün olarak topluma çok pahalıya mal olabilmektedir. Üretimde insan faktörünün büyüyen rolü, bilimsel teknolojik devrimin bugünkü aşamasına özgüdür.

Konuşmacılar yeni teknolojinin uygulanmasıyla mesleki becerilerin kapsamlı gelişmesi arasında doğrudan bir bağ kurmanın çok basit olacağı gözleminde bulundular. Teknolojik ilerlemenin tam ters yönde bir etkisi de sık sık söz konusu olmaktadır: Artık işbaşında yüksek beceri ve uzmanlık gerekmediğinden, bu özellikler ortadan kaybolmaktadır. Makineler her zamankinden daha karmaşık görevleri üstlediği için, insan işlevleri hiçbir uzmanlık bilgisi gerektirmeyen basit el hareketlerine indirgenmektedir. Düşük nitelikli bir işçi bile, kısa bir eğitimle düğmelere basıp üretim sürecini yönlendirebilir ve önceden belirlenmiş göstergelere göre denetleyebilir. Ancak, eski teknolojide yer alan "geleneksel" işçi henüz devreden çıkmış değildir. **Leisewitz'**in de belirttiği üzere, Batı Alman otomotiv sanayinde yüksek teknolojili üretim sistemlerinde her 1000 operatöre karşılık 100 bin "geleneksel" işçi çalışmaktadır. Yapılan kimi tahminlere göre, 2000 yılında sanayileşmiş ülkelerde her on meslekten yalnızca biri uzmanlık bilgisi, her yirmi işten de ancak biri yüksek teknoloji kullanımını gerektirecektir.

Teknolojik yenilikler işyükü ve emek yoğunluğu bakımından çalışma koşullarını iki yönde etkilemektedir: Yeni teknoloji bir yanda yorucu, yıpratıcı ve tehlikeli işlemleri ortadan kaldırır, milyonlarca insanın işini hafifletir ve düşünsel çalışma alanını genişletirken, aynı zamanda kimi çalışanların sinirsel ve ruhsal gerilimini artırmakta, iş akışı ve hızını daha da yükseltmektedir.

Kadınların işgücü içerisindeki payı yeni üretim koşullarında önemli ölçüde artmıştır. Kadınların artan sayılarda istihdam edilmeleri, kol gücüne olan gereksinimin azalmasından, hizmet sanayilerinin yani "üçüncül", "dördüncül" ekonomik sektörlerin hızla yayılmasından ileri gelmektedir. Bütün bunlar, aile ilişkileriyle demografik süreçlere zarar vermiş, istihdam olanaklarını daraltmıştır.

Küçük ve orta ölçekli işyeri ve şirketlerde bilim adamlarının hiç beklemediği büyümenin de işçi sınıfının yapısı ve bileşimi üzerinde dramatik bir etkisi olmuştur. Yeni teknoloji küçük ekonomik birimleri büyüklere oranla çok daha esnek kılmış, piyasa ve tüketici talebine daha iyi karşılık vermelerini sağlamıştır. Kapitalizme özgü sermaye yoğunlaşması ve büyük tekellerin yükselmesi daha dolambaçlı yollarda ilerlemekte ve işletmelerin mutlak genişlemesi anlamına gelmemektedir. Küçük ölçekli üretimle küçük burjuvazinin hızlı büyümesine dikkat çeken **Van Houten**'e göre, 1970'li yılların başında, Kanada'da her birinin sermayesi 120 milyon Kanada Dolarının altında 130 bin dolayında firma varken, 1980'li yılların başında bu rakam 400 bin olmuş, bu büyümenin temelini ise yeni teknoloji hazırlamıştır.

Ücretli işgücünün büyük bir bölümünü küçük ve orta ölçekli işletmeler istihdam etmektedir. Bu işçilerin konumu, çalışma ve yaşam koşulları, örgütlülüğü, dünyaya bakışları ve tutumları da bu yönde biçimlenmekte, bu ise işçi sınıfının birliğinin bozulmasına katkıda bulunmaktadır.

Gourlay'ın gözlemine göre, çalışan insanlar arasındaki tek tek gruplar, büyüyen fark-

lılaşmadan ötürü, artık ortak sınıf çıkarları yerine, dar grup çıkarlarının ağırlık kazandığı farklı, hatta çelişen özlemlere sahipler. Söz gelişi, işlerinden emin yüksek ücretli uzmanlar, düşük nitelikli işçi veya işsizlerden farklı olarak, yeni teknolojinin uygulanmaya sokulması türünden üretim sorunlarıyla uğraşmaktadır. Tek tek gruplar kendi istemlerinde üstelemekle, işçi sınıfının öteki bölümleriyle çatışmaya sürüklenmektedir. Çeşitli toplumsal ve mesleki grupların değişik koşullarının bir yansıması olan bu çok çeşitli çıkarlar, işçi sınıfı hareketindeki düşüşün ve kimi ülkelerde sendikaların gerilemesinin ardında yatan nedenlerden biridir.

Aynı zamanda, işçinin karar alma sürecine katılımı, daha iyi çalışma koşulları, çalışma saatlerinin düşürülmesi, iş eğitimi vb., pek çok yeni gereksinim, ortak toplumsal statüyü öne çıkardığından ücretli işgücünün kimi kategorileri arasındaki farklılıkları bir kenara itmektedir.

"İnsansız" Fabrikalar ve Yeri Doldurulamayan Temizlikçiler

Tartışmanın odak noktasını, bilimsel teknolojik devrimin ücretli işgücünün çoğu kategorisi açısından özellikle keskin ve önemli bir sonuç durumunda olan *istihdam sorunu* oluşturmuştur.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyesi sanayileşmiş kapitalist ülkelerde işsizlik rakamı 20 milyonun üstünde olup, bu da ekonomik olarak aktif nüfusun yüzde 8'den fazlasını oluşturmaktadır. (Ancak durum, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir: İspanya'da çalışabilir nüfusun yüzde 20'si, 16 ile 24 yaş arası gençlerin üçte birden fazlası işsizken, bu oran İsveç'te yüzde 2'nin altındadır.)

O halde "teknotronik çağ" nasıl bir gelecek vaad etmektedir?

Bu, sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki halk çoğunluğunun, sendikaların, politikacıların, devlet adamlarının, ekonomi uzmanlarının ve toplumbilimcilerin dikkatlerinin üzerinde toplandığı bir sorudur. İşgücünün geleceği, geniş toplumsal grup ve katmanların yazgısı gelip bu soruya dayanmaktadır. Yeni, otomatik teknoloji insani işgücünü fazlalık durumuna mı getirecek? İnsani yetenek ve becerilerin yerini bilgisayarlar mı alacak? Makineler milyonlarca işçiyi toplumun sırtından geçinen aylak lumpenlere mi dönüştürecek, yoksa işçinin sırtındaki yükü hafifletecek, toplumsal refahın artmasına yardımcı olacak, boş zamanları artıracak, bireyin kapsamlı gelişmesini mi ilerletecek?

Toplumbilim ve işçi sınıfı hareketi temsilcileri, bu süreçlerin alan ve niteliği, kısa ve uzun dönemli etkilerine ilişkin farklı görüşlere sahipler. Kimileri, pek çok sanayide günbegün daha fazla işçinin yerini, yakın zamanda daha ucuz ve giderek karmaşıklaşan makinelere terkedeceğini ileri sürmektedir. Ötekilerse, görülebilir gelecekte bunun olamayacağını tartışmaktadır. Örneğin, "Gelecek Dünya Toplumu", 1988 sonunda Waşington'da yayınladığı bir bültende, fabrika robotlarının sayısının hızla artmasına karşın, ABD'de 1997 yılında, her robota karşılık 400'den fazla fabrika ve büro işçisi olacağını belirtmektedir. Açıktır ki, böylesi bir oranla, makinelerin insanların yerine geçmesinden söz etmek için zaman daha çok erkendir.

Aynı zamanda, başta mühendislik olmak üzere, üretimin belirli alanlarında robot kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. "İnsansız" sanayiler hemen köşebaşında olmasa da, robotların, esnek üretim sistemleri ve modüllerin sayısı sürekli artmaktadır. (1987 yılı sonu itibariyle, Amerika'daki program denetimli robotların sayısı 30 bini bulmuş ve bunlar özellikle son birkaç yıl içinde hızlı bir artış göstermiştir).

Toplantıda açıklanan bilgiler, işverenlerin canlı emekten tasarruf etmek, elektronik aletler ve otomatik teknoloji uygulayarak üretim maliyetlerini azaltmak çabalarının sonucu olarak, işlerin yokolmasına yönelik eğilimi doğrulamıştır. Bu durumda üretimin genişlemesi ve ekonomik iyileşme istihdamı artırmamaktadır. **Leisewitz,** "günümüz teknolojik gelişiminin eğilimleri koşullarında, FAC'nda 1980 ile 2000 yılları arasında maddi üretimin büyüme oranı görece yüksek olsa da (yılda yüzde 2) 2.2 milyon işin yok olacağını" söyledi. "Gelecek 15 yılda bugünkü ortalama düzeyiyle yığınsal kronik işsizliğin sürmesi beklenmelidir. 2000 yılına doğru, ekonomik yönden aktif nüfus, iş sayısını 3.5 milyon aşacaktır" dedi.

İşsizliğin nedenlerini tartışırken, birçok konuşmacı, sanayileşmiş kapitalist ülkelerde bilimsel ve teknolojik ilerlemenin istihdam üzerindeki etkisinin kestirme biçimde olumsuz görülmesine karşı uyarıda bulundu. **Kuvaldin,** "ne olayların bugünkü durumu ne de görünür gelecek için ciddi tahminler, bilimsel ve teknolojik devrimin istihdam için hemen hemen bir felaket olduğu yolundaki marksist gazetelerde bile karşılaşılan o yaygın görüşü doğrulamamaktadır" diye belirtti. Ona göre 1980'lerin ilk yıllarındaki artan işsizliğe, yalnızca canlı emeğin yerini makinelerin alması değil, devresel bunalımlar, üretimin uluslararasılaşması ve ekonomik yeniden yapılanma da içinde olmak üzere çeşitli süreçler neden olmuştur.

Yeni teknolojinin uygulanması üretimde yalnızca canlı emekten tasarruf sağlamak ve işgücünü düzene sokmakla kalmaz, fakat yeni buluşların uygulandığı elektronik, elektrik mühendisliği, biokimya ve ötekiler gibi gelişen sanayilerde iş yaratılmasına da yardımcı olabilir. Bundan başka, yapısal ekonomik değişiklikler, "dördüncül" sektör olarak bilinen hizmet sanayilerinde işgücü talebini artırmaktadır.

Bu gelişmeler, paradoksal biçimde hem işsizliği ve hem de istihdamı artırabilir. Örneğin, ABD'de, 1970'le 1986 arasında, işsizlik 4 milyondan 8 milyona ikiye katlanırken, istihdam da 80'den 111 milyona yükseldi. Son birkaç yılda işsizlik hem görece ve hem de mutlak olarak azalmıştır ve uzmanların tahminlerine göre, 1990'lı yıllarda ABD'de gençlerin işgücü pazarına girişinde keskin bir düşüş dolayısıyla işgücü fazlası değil de, sıkıntısı olacaktır.

Gerçekte daha gelişmiş kimi kapitalist ülkelerde bugün hiçbir yeni iş sorunu yoktur. **Schmid** "İsveç'te hiçbir işsizlik yoktur" dedi: "Üstelik işçi sıkıntısı çekiyoruz ve bugün yaygın biçimde tartışılan sorular şunlardır: İşgücü ithal etmeli miyiz? Ya da emeklileri yeniden işe almalı ve emeklilik yaşını 65'ten 70'e çıkarmalı mıyız? Ya da başka bir çıkış yolu mu bulunmalı?" İşgücü talebi, büyük ölçüde devletin işletmeciliğinde olan sağlık bakımı ve eğitim de içinde, özellikle hizmet sektörlerinde duyulmaktadır.

Bilimsel ve teknolojik devrimin istihdamda yol açtığı değişiklikler, ortaya karma-

şık bir tablo çıkarmaktadır. Yeni işler belirirken işçilerin statüleri yeniden üretilmemekte ve istihdamın "niteliği" dramatik bir biçimde değişmektedir. Bir yanda yeni yaratılan işlerin bazıları; karmaşık cihazların işletilmesi, ayarlanması ve onarımı, programlama ve öteki uzmanlık gerektiren mühendislik ve teknik işlevler gibi, daha yüksek beceri ve daha iyi ücreti içermektedir. Öte yanda, düşük nitelikli işçilerin geniş grubu yeni doğmuş sanayilerde bile ücretlerinden kaybetmektedir. İşgücünün ezici kısmının bugün akmakta olduğu hizmet sektöründe de durum budur. Düşük ücretli işler bu sektörde egemendir.

ABD'de son on yılda, çoğu düşük ücretli olan toplam 13 milyon yeni iş yaratılmıştır. Örneğin 53 bin programcıya karşılık 800 bin yardımcı işçi, çöp toplayıcısı ve belediye işçisi vardır. ABD'li toplumbilimciler 1986'da yayınlanan bir monografda, **İş ve Sağlığın Geleceği**'nde, ABD'de, 1982 ile 1995 yılları arasında yaratılacak işlerin çoğunun temizlikçilik, kasiyerlik, sekreterlik ve tezgâhtarlık olacağına dikkat çektiler.

Yuvarlak masa toplantısıa katılanlar, sanayi ve hizmet sektörlerinde yeni yaratılan işlerin çoğunun yalnızca geçici ve kısmi bir istihdam sağladığından güvenilmez olduklarına işaret ettiler. Üretimin örgütlenmesindeki artan esneklik, artan bir biçimde "esnek" işgücü ilişkilerini de içermektedir.

Tartışmada bu sorun, emekçi halkın durumunu gittikçe daha çok etkileyen yeni bir ekonomik etken olarak seçkin bir yer tuttu.

Konuşmacılar "esnekliğin" çok yönlü bir konsept olduğunu söylediler. Her şeyden önce, üretim pazar taleplerine ve tüketici gereksinimlerine uygun biçimde yanıt verebilme gücünde olmalıdır. Yeni teknoloji elektronik denetim araçları gibi, bunun için de olanaklar sunmaktadır. **Gourlay**, "esnek uzmanlaşmanın gelecekte sanayi örgütlenmesinin karakteristik biçimi olacağı düşüncesinin yöneticileri işgücünü iki ana kategoriye —çekirdek ve çevre— ayırma tartışmasıyla koşut olduğunu" belirtti. " 'Çekirdek' işçiler herhangi bir firmanın çalışmaları için zorunlu işçilerken, 'çevresel' işçiler daha az gereklidir. 'Çekirdek' işçiler işverene işlevsel esneklik sağlarlar, bunun için de hayli usta olacak ve üretimde birden çok türde iş yapma becerilerine sahip olacaktır. Dolayısıyla gerektiğinde üretim çalışmasının farklı türleri arasında hareket etme yeteneğinde olacaklar. Öte yandan 'çevre'deki işçilerse, genel olarak daha az usta olacak ve işverenlere sayısal esneklik sağlayacaktır. Firmanın işgücü gereksinimine bağlı olarak, istendiği zaman işe alınacak, istendiğinde atılacaktır."

Çocuklarına bakmak, part-time görmek vb., için serbest zamanı olmaktan mutlu olan kimi işçiler, üretim esnekliğine karşı çıkmıyorlar. Kimi işçiler ve onların örgütleri, esnekliği kendilerine bir tehdit olarak değil de, işleri korumanın bir biçimi olarak görüyor. Üstelik esneklik, bant sisteminin ve çeşitli diğer katı, fordçu üretim örgütlenmesi yöntemlerinin sonu anlamına geliyor ve bunun yerine fabrika içerisinde bir dereceye kadar özerklik getiriyor.

Aynı zamanda esnek işgücü ilişkileri ve bunun sonucu geçici ve kısmi istihdam, kapitalistlerin emekçi halkın kazandığı toplumsal güvenceleri bir kenara atmalarını ve sosyal güvenlik sistemini zayıflatmalarını olanaklı kılmaktadır. Pek çok durum-

da istihdam koşulları kötüleşmekte ve iş güvenliği azalmaktadır. Yukarıda adı geçen André Gorz, **Futuribles** dergisinde yayınlanan "Çalışmayan Hep Aynı Şeyi Yiyecektir" makalesinde; yüzyılın sonuna doğru işinden güven duymayan ya da işini kaybetmek üzere olan işçilerin, işgücü pazarının dörtte üçüne varabileceğini yazıyor.

Yanıt Nerede?

İşçi sınıfı hareketi, üretimdeki ve genel olarak toplumsal yaşamdaki tüm bu yeni gerçekliklere nasıl bir yanıt veriyor? Hem Marksist İncelemeler Enstitüsü'nden gelen bildiri ve hem de yuvarlak masa toplantısındaki konuşmacılar, işçi sınıfının karşısında bulunduğu büyük ve ivedi sorunların kimileriyle ilgili kendi yaklaşımlarını ortaya koydular.

Son birkaç on yılda, yeni üretici güçler ve çok daha karmaşıklaşan teknoloji, aynı zamanda kendisinin de yeni gereksinimleri ortaya çıkan işçiden yeni istemlerde bulunmuştur. Ne var ki, çeşitli çıkarlarıyla birlikte ücretli işgücünün çeşitli grup ve kategorileri arasında ayrımlaşma büyürken, bu istemler çelişkili biçimlerde gelişmektedir: Kimileri için öncelik istihdamdır, kimileri içinse yüksek ücret, daha başkaları içinse ilerleme olanakları ve yeni teknolojilerin uygulanması ve öteki yönetsel kararlarda daha fazla söz hakkıdır.

Konuşmacılar, kapitalist ülkelerde işçilerin pek çok sendikasının ve politik örgütünün, işçi sınıfının bileşim ve yapısındaki değişikliklere yeterince uygun yanıt vermeyi başaramadığını ve faaliyetlerini geleneksel ekonomik sektörlerdeki sanayi proletaryasına yöneltmeyi sürdürdüklerini belirttiler. 1987'de ABD, ülkenin işgücünün yüzde 72'sini istihdam ediyordu, fakat bunların ancak yüzde 7'si sendika üyesiydi. Elektronik gibi yüksek teknolojiye sahip bir sanayide işgücünün ancak yüzde 2'si sendikalaşmıştır! Bu yeni işçi gruplarının toplumsal yönden daha az aktif olduğu anlamına gelmiyor. Sendikaların dışında savaş karşıtı, çevreci ve antiırkçı hareketler gibi başka demokratik hareketlere ve sivil girişimlere katılıyorlar.

Geleneksel belgilere yapışan sendikalar, zamanın meydan okumasına yenilmek tehlikesini taşıyorlar. Fakat yuvarlak masa toplantısına katılanlar, sendikaların pek çoğunun bunun bilincine varmış olduklarına ve emekçi halkın yeni istemlerini daha iyi dikkate almak için programlarını düzeltmekte olduklarına inandıklarını belirttiler.

Sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki komünist partilerinin, çalışma ve yaşama koşulları gittikçe daha çok farklılaşan ücretli işçilerin ortak çıkarlarını belirleme de önemli bir rolleri vardır. Bu görev, bilimsel ve teknolojik devrimin neden olduğu nükleer savaş tehlikesi ve çevresel bir felaketin, yaşam için ortak insani önceliği değerlere kaydırdığı toplumsal ilişkiler ve politikada gittikçe daha açık seçiktir. **Angurakis,** "nükleer savaşı önlemenin ve çevreyi korumanın sonraki kuşaklar için büyük önem taşıdığını" değerlendirerek, "komünistlerin zamanın gerektirdiklerini yerine getirdiklerini" söyledi. Örneğin Alman Komünist Partisi'nin programı "BRD-2000", yeni teknolojinin uygulanması ve kullanımı da içinde olmak üzere, global sorunlar ve çağdaş üretici güçleri denetleme üzerinde odaklaşıyor.

Katılanlara göre; teknik ve bilimsel alandaki aydınların, yani üretimde ilerlemenin sürükleyici gücünün gelecek için ortak bir yol arayışına çekilmesi, işçi sınıfı ha-

reketi için başlıca bir amaçtır. Onlar işçilerin safına kazanılmaksızın, yeni teknolojinin ve üretim örgütlenmesinin uygulanması için alternatif programlar ortaya çıkarmak ve uygulamaya sokmak hemen hemen olanaksız olacaktır. Bilimsel ve teknolojik devrim koşullarında ücretli işgücünün evrimindeki yeni eğilimler kendilerini, özellikle bu grubun yaşamında güçlü bir biçimde duyumsatmaktadır. Örneğin, işçilerin eğitsel ve kültürel düzeyleri yükseldikçe, maddi çıkarların yanısıra, geniş mesleki, toplumsal ve kültürel gelişmeye, daha anlamlı ve cesaret isteyen işlere ve boş zamanların daha farklı biçimde kullanmasına ilgileri de artmaktadır. Üretimin yönetilmesine katılma isteği yeni bir boyut kazanmakta ve kapsamlı bir fabrika demokrasisi isteme eğilimi göstermektedirler.

Ekonomik yeniden yapılanmayla yüz yüze olan sendikalar ve işçi sınıfı partileri, üretici güçlerin gelişmesi bakımından alternatif politikalar için baskıda bulunuyorlar. Ruhr bölgesindeki çelik ve metal sanayilerindeki bunalım öncesinde, sendikalar, umut verici üretim türlerinin geliştirilmesi için bölge ekonomisinin yeniden biçimlendirilmesi isteminde bulundular. Sendikaların eylem programları ve işçi sınıfı partilerinin belgeleri yalnızca istihdamı güvence altına alacak seçenekleri değil, fakat aynı zamanda çevreyi koruyacak, işçilerin yaşamının niteliğinde gerçek bir ilerlemeye yol açacak ve iş saatlerini azaltacak seçenekler önermektedir. Ücretlerde bir kesinti olmaksızın 35 saatlik bir iş haftası istemi, Batı Almanya, Danimarka ve İsveç daha şimdiden bu hedefe doğru ilerlerken, Batı Avrupa'da artan bir yankı bulmaktadır.

Konuşmacılar, bilim ve teknolojinin *işçilerin mi yoksa işverenlerin çıkarlarına mı* hizmet edeceğinin daha kışa iş saatleri sorununa bağlı olduğunu belirttiler. Bu amaca ulaşılabilirse, ek personel istihdam edileceğinden işsizlik de azalacaktır. Daha fazla boş zaman, daha fazla dinlenmeyi olanaklı kılacak ve daha ileri eğitim ve yetişme için geniş olanaklar sunacaktır.

Kuvaldin, "bugün işçi sınıfının merkezi sorunlarından biri, üretime bütün boyutlarıyla katılmaya hazırlık olduğunu" söyledi. Bugün yaşama başlayan kuşağın, büyük olasılıkla işlerini altı ya da yedi kez değiştirmek zorunda kalacaklarını söyleyen ABD'li toplumbilimcilerden örnekler verdi. Bundan dolayı, sendikalar, mesleki eğitim ve yeniden eğitimin devlet ve işverenler tarafından güvence altına alınıp, parasal yönden karşılanması hakkını istemekte haklıdırlar. Kişinin değişen koşullara kendini çabukça uyarlaması ve yeni bilgiyi özümsemesi büyük ölçüde genel eğitim düzeyine bağlıdır. Bu, gereksinimler açısından fazlalık gibi görülebilir, ancak gerçekte mesleki ve uzmanlık eğitimi, gelişmiş eğitim ve yeniden eğitim için bir zemin oluşturur. **Angurakis,** Yunanistan Komünist Partisi'nin "eğitimin dostu" olmakla ünlendiğini, eğitim sisteminin geliştirilmesi ve demokratikleştirilmesi ve herkesin yararlanabilmesinin olanaklı kılınması istemlerinin gençleri saflarına kazanmasına yardım ettiğini söyledi.

Yuvarlak masa toplantısına katılanlar, aynı zamanda daha iyi bir yaşam niteliği için eylemlerin gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sendikaların ve işçi sınıfı partilerinin çalışmasının yeni bir yönünü oluşturduğunu belirttiler. Yaşamın niteliği, daha iyi çalışma koşullarını, toplumsal ve ekonomik güvenliği ve çeşitli toplumsal gruplar için dinlenme ve boş zamanların örgütlenmesini de içine alan geniş bir konsepttir. Pek çok işçi sınıfı örgütünün programı konut inşası, sağlık bakımı ve dinlenme alt-

yapısının genişletilmesi, yeni gençlik ve spor merkezlerinin açılması gibi yerinde maddi ön gerekliliklere yer vermektedir. **Mansilla,** genç insanların haklarının gerçekleştirilmesi ana hedefine ulaşmaya yardımcı olacağı ve gençlik suçlarını, uyuşturucu kullanımını, alkolikliği vb., azaltacağından dolayı, işçi sınıfı hareketinin eğitim, kültür, iş ve boş zamanları anlamlı kullanmanın genç insanlara ulaşılabilir kılmak bakımından özellikle duyarlılık göstermekte olduğunu belirtti.

Yaşamın niteliği, çevredeki gelişmelere kopmaz bir biçimde bağlıdır. Bundan dolayı sendikaların ve işçi sınıfı partilerinin istemleri, üretici güçlerin gelişmesinin alternatif türlerinden (yani, enerji, daha güvenlikli üretim ve çevre koruması), kamu denetimi altında biyolojik yönden temiz gıdaların üretimine kadar uzanmaktadır.

Yuvarlak masa toplantısına katılanlar, sonuç olarak, sanayileşmiş kapitalist ülkelerdeki komünist ve işçi sınıfı partilerinin bilimsel ve teknolojik devrimin etkisi altında, işgücü dünyasında esaslı değişikliklerle karşı karşıya olduklarını belirttiler. Bunun sonucu ortaya çıkan görevler, çalışma ve yaşama koşullarının değişmesinin bir sonucu olan işçi sınıfının yeni istemlerinin kapsamlı bir çözümlemesini gerektirmektedir. Emekçi halkın politik örgütleri ve sendikalar, bugünün gerçekliklerine ve yarının eğilimlerine köklü bir biçimde eğilirlerse, başarı için, toplumsal ilerlemenin itici gücü olma rolü için umut besleyebilirler.

ÜÇÜNCÜ DÜNYA SORUNLARININ GLOBAL KARAKTERİ

Dr.Kadhim HABİB

Irak Komünist Partisi'nin WMR'deki temsilcisi

Son yıllarda Üçüncü Dünya'nın ekonomik sorunlarını çözmek için bir program ortaya çıkarma çabalarında bulunulmuş ve büyüyen zorlukların üstesinden gelme yolları arayışı içine girilmiştir. Örneğin, 77'ler Grubu ve Bağlantısızlar Hareketi içinde bağımsızlığına yeni kavuşmuş devletlerin akla durgunluk veren dış borçları sorunu üstüne tartışmalar olmuştur. Uluslararası Para Fonu ve Uluslararası Yeniden İmar ve Kalkınma Bankası'nın toplantıları da tekrar tekrar aynı konuyu ele almışlardır. Ne yazık ki, geri kalmışlığa son vermek için gerçekten etkili hiçbir somut öneri ortaya çıkmamıştır[1].

Bu bağlamda, hükümetler ve halklar, *Üçüncü Dünya sorunlarının global karakterde ve evrensel barış ile uluslararası güvenliğe ulaşma süreçleriyle organik biçimde bağlı olduğuna* gittikçe daha fazla inanmaya başlıyorlar. Özellikle Fidel Kastro'nun öne sürdüğü konsept yaygın bir yanıt bulmuştur: O, varolan durumu ortadan kaldırmanın yolu olarak, tümüyle *bu grup ülkelerin ekonomik ve toplumsal yapılarının başlıbaşına yeniden gözden geçirilmesini görüyor.*[2]

"Barış sorununun yanısıra, dünyanın başka herhangi bir yerinden daha çok, Asya ve Afrika'da gelişme sorunları büyük önem kazanmaktadır. Bu kıtalarda çok geniş açlık, yoksulluk, bilgisizlik ve hastalık bölgeleri vardır. Herkesin bildiği gibi, milyonlarca insanın trajik kötü durumuna sömürgecilik ve yeni sömürgecilik neden olmuştur ve bugün gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında geniş bir uçu-

(*) Çağdaş dünyada azgelişmişliğin üstesinden nasıl gelinebilir tartışmamızı sürdürüyoruz. Bkz. Amath Dansokho, "Kapitalizmin Yazgısı ve Gelişmekte Olan Dünyanın önündeki Çevren", **WMR**, No. 1, 1987; Vital Balla, "Yaşam Dogmaya Karşıdır"; Benecio Costa, "Ekonominin Liberalleştirilmesine Nasıl Bakıyoruz", **Agy.**, No. 8, 1987; Georgi Kim, "Sosyalist Yönelim: Kuram ve Uygulama", **Agy.**, No. 6, 1988; Samir Amin, "Sosyalizm ve Gelişmenin İstemleri", **Agy.**, No. 5, 1989; ve Christian Mahrdel, "Üçüncü Dünya'da Reform ve Devrim", Agy., No. 7, 1989. **(Derginin Notu)**

(1) Bkz. **AIB Dritte Welt Zeitschhrift**, No. 11, 1988, s.5-15.

(2) Bkz. Fidel Kastro, **Dünya Ekonomik ve Toplumsal Bunalımı, Bağlantısız Ülkeler Yedinci Zirve Konferansı'na Rapor** Havana, 1983.

rum, bugüne kadar harcanan tüm çabalara karşın büyük ölçüde borçlu ülkelerin boğazını sıkan bir halka olan olağanüstü borç yüzünden genişlemeye devam ediyor"[3] Michail Gorbaçov Çin'i ziyareti sırasında böyle diyordu.

Sözü geçen ülkeler BM'de çoğunluğu oluşturuyor. Bağlantısız ülkelerin nüfusu 2.8 milyar, yani dünya toplam nüfusunun yarıdan fazlasıdır[4].

Bu bölgelerdeki ana ekonomik eğilimler, keskin olumsuz sonuçlar doğuran aşağıdaki etkenlerle niteleniyor:

Olağanüstü bir denetimsiz nüfus artışı. Yıllık oranı yüzde 2'den 3.5'e uzanıyor. 1950 ile 1980 arasında nüfus artış rakamları; Afrika'da yüzde 213.6, Latin Amerika'da yüzde 222, Uzak Asya'da yüzde 174.6 ve Güney Asya'da yüzde 191.1 olmuştur. 1981'le 2000 yılları arasında bu bölgelerde sırasıyla, yüzde 181.5; yüzde 155.5; yüzde 125.5 ve yüzde 147.8'lik bir artış bekleniyor[5]. Ekonomik potansiyelin bugünkü düşük düzeyiyle nüfustaki böylesi bir sıçrama işsizlik, açlık, gıda sıkıntısı, halkın maddi ve manevi gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik tüketici mal ve hizmet sorunlarının daha da kötüleşmesi anlamını taşıyor. GSMH artışı yavaşlarken, çoğu durumda nüfus artış oranının gerisinde kalmaktadır.

Üstelik yeni bir eğilim kendisini artan bir biçimde duyumsatıyor. 20 ya da 30 yıl önce tarım ürünlerinin başlıca üreticisi ve uluslararası pazara sunucusu olan gelişmekte olan dünyadaki genç devletler, bugün yine kendileri ithalatçı olarak bu gibi maddelerin gereksinimi içindeler. Başka sözlerle, *kendi yiyeceklerinin karşılanmasının güvenliği bugün tehlike altındadır.*

Bu ülkelerin kapitalist dünyanın toplam çıktısındaki payı da yavaş bir hızla artmaktadır. 1985 için mamul, ürün ihracatları yalnızca 150 milyar ABD doları düzeyindeydi. İmalat alanında bütün dünya ihracatındaki payları ancak yüzde 10.9'dur. Bu da eşitsiz gelişim düzeyini yansıtıyor. Güney ve Güney Doğu Asya yüzde 8.2, Latin Amerika yüzde 1.5, Batı Asya yüzde 0.9 ve Afrika yüzde 0.3 oranına karşılık düşüyor[6]. Bu bölgelerin uluslararası ticaretteki payı da 1980'de yüzde 30.6'dan 1986'da yüzde 23.2'ye düşerek azalmaktadır[7].

Üçüncü Dünya, bir yanda sanayi ürünleri, modern teknoloji, uzmanlık bilgileri (knowhow) için fiyatların sürekli yukarı tırmanmasından zarar görmekte ve temel mal fiyatlarının sürekli düşmesinden (1980'den 1986'ya petrolün fiyatı yüzde 45, öteki hammaddelerin fiyatı yüzde 37 düşmüştür) kayıplara uğramaktadır[8]. Öte yandan nüfusunun temel gereksinimlere ihtiyacı sürekli artmaktadır. Yerel sanayi ve tarımı donatma ve makineleştirme sorunu oldukça keskindir. Bundan dolayı hükümetler, ucuz ihracatlarının hacmini artırmaya ve yeni borç arayışına zorlanmaktadır.

Genç ülkeler (yatırımları ve olağan) bütçe açıklarını karşılamak için uluslararası bankalardan, özel ve devlet mali kurumlarından geniş borçlar almışlardır. Fakat kre-

(3) **Pravda**, 18 Mayıs 1989.
(4) **Studien-und Seminarhinweise, Leninsche Theorie über den Imperialismus**, Berlin, 1988, s.129.
(5) **Handbuch Entwicklungsländer**, Berlin, 1987, ss.72, 74.
(6) **Agy.**, s.127-129.
(7) **Studien-und Seminarhinweise**, s.127.
(8) **Agy.**,

diler büyürken, borç boyunduruğu da büyümüştür.

On yılda (1977-1987) gelişmekte olan ülkelerin borcu yüzde 347.1 artmıştır. 1977'de ihracat gelirlerinin yüzde 15 kadarı borçların karşılanmasına gitmiştir; bu rakam 1986'da yüzde 26 olmuştur ve yüzde 50'ye yol alıyor gözükmektedir. 1977'de Üçüncü Dünya, yalnız faiz olarak kredi veren ülkelere 15 milyar dolar ödedi; 1986'da bu, 70 milyar dolara vardı[9].

Öznel ve nesnel (ekonomik ve politik) etkenlerin etkisinin bir sonucu olarak az gelişmiş ülkelerle önde gelen kapitalist devletler arasındaki uçurum genişlemeye devam etmiştir. Bugün gelişmekte olan dünyada yaklaşık 700 milyon insan açlık çekmektedir. 1.5 milyarı sağlık bakımından yoksundur ve 1 milyarı ise dayanılmaz bir yoksulluk içindedir[10].

Hükümetler arasında bir güven mekanizması hâlâ gelişmemiştir. Emperyalist ülkelerin ulusal kurtuluş hareketlerine ve yurtsever rejimlere sahip ülkelere karşı kışkırtıcı faaliyeti bir son bulmamıştır; Afrika, Asya ve Latin Amerika'da silah satınalımları artmakta, daha modern türden konvansiyonel silahlar üretilmekte ve ordular büyümektedir. Bazı ülkeler orta ve uzun menzilli füzeler ve hatta nükleer silahlar üretme niyetini taşımaktadır. Bu emperyalist ülkelerdeki askersel sanayi kompleksleri tarafından büyük ölçüde cesaretlendirilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin silah alımlarına harcadığı para 1970'li yılların başlarında dünya toplamının yüzde 7.5'iydi;bu rakam 1980'li yılların ortalarına doğru yüzde 16'ya ulaştı. 1960'lı yıllarda askersel harcamalar yıllık yüzde 7 arttı; 1980'li yıllardaysa yaklaşık yüzde 15. Gelişmekte olan ülkelerin orduları bugün 15 milyon insana, yani dünyadaki tüm asker sayısının yarıdan fazlasını gösteren bir sayıya ulaşıyor. Yirmi yıl kadar önce bu devletlerin pek azı silah üretiyordu; bugün Brezilya, Hindistan, Güney Kore, Singapur, İsrail, Güney Afrika, Mısır, Türkiye, Arjantin, Irak ve ötekiler de içinde, pek çoğu üretiyor. Bu ülkelerin çoğunun geniş borçları vardır ve askersel borçlar dış borçların yüzde 15'ini oluşturmaktadır[11].

Çokuluslu şirketler silah işinden, 1970'lerde bir yılda 200 milyar dolarken, 1980'li yıllarda yıllık 400 milyar dolara varan inanılmaz kârlar elde etmektedir[12].

Emperyalist devletler Üçüncü Dünya'ya büyük çapta yardımlarda bulundukları savındalar. Gerçekte, örneğin, 1986'da gerçek tutar yaklaşık 36 milyar dolardı. Ancak aynı yıl gelişmekte olan ülkeler bu ülkelere, yalnız yeni teknoloji alınması için yılda yaklaşık 50 milyar dolar ödedi[13]. Böylelikle, yeni yaratılmış zenginliğin önemli bir bölümü, ulusal gelirin en önemli bir parçası olarak dış değişim yoluyla geri alındı; ekonomik büyüme için gerekli sermaye birikiminin potansiyel bir kaynağı azaltıldı.

---

(9) Klaus Scröder, "Der Weg in die Verschuldungskrise. Aus Politik und Zeitgeschichte", **Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament**, C. 33-34/88, Bonn, 12 Ağustos 1988, s.1-6.

(10) Bknz. Wladimir Gurewitsch, **Abrüstung und Entwicklung**, Moskova, 1987 s.17-21.

(11) **Agy.**, s.17-18.

(12) **Studien-und Seminerhinweise...**, s.124.

(13) **Agy.**, s.125.

Bu uygulama, özgürlüğüne yeni kavuşmuş devletlerin hükümetlerini yeni kredilere başvurmaya zorlamaktadır. Ulusal gelirin büyük bir bölümünü kontrol eden yönetici çevrelerin bu kredileri sık sık Avrupa ve ABD'deki hesaplarına aktararak kişisel zenginleşme için kullanmaları gerçeğiyle başka bir karışık durum ortaya çıkmaktadır. Böyle yaparak zaten zor olan durumu daha da kötüleştirmekte ve bütçe açıklarını artırmaktadırlar.

Bu trajik gerçekliğin bir yanı daha vardır: Sömürgeci sistemin çözülmesinden ve yenisömürgeciliğin yükselmesinden sonra, emperyalist kampla Üçüncü Dünya arasında yeni ekonomik, mali, ticari ve öteki ilişki biçimleri ortaya çıktı. Bu ilişkilere yenisömürgeci çizgilerde hız verme süreci devam etmektedir. Emperyalizm, çokuluslu şirketlerin ve uluslararası tekelci kuruluşların hem bir bütün olarak dünya kapitalist ekonomisindeki ve hem de Üçüncü Dünya'nın yaşamının bütün alanlarında büyüyen rolüyle nitelenen bir ve aynı geçici aşama içinde başka bir gelişme evresine girmiştir.

Kapitalist dünya, özgürlüğüne yeni kavuşmuş devletlerin ekonomilerini bağımlı duruma getirmiştir. Bazı düşünürler bu olguya "karşılıklı bağımlılık" diyor. *Bağımlılık ve adaletsiz bağlar, kapitalist sistemdeki* (birbirini izleyen ve kısmen birbirine geçen) *bunalımların, bağımsızlığına yeni kavuşmuş devletlerin ekonomileri ve uluslararası pazardaki konumu üstündeki olumsuz etkisini keskin biçimde artırmıştır.* Bu da çelişkileri daha da ağırlaştırmaktadır.

"Karşılıklı bağımlılık" etkeninin dünya ekonomisine etkisi genç devletlerin maddi üretim yapılarını daha da karmaşıklaştırarak, üretim ve dağılım alanlarını kaplamaktadır. Sanayileşmiş ülkeler, çokuluslu şirketler ve uluslararası kuruluşlar bütünleşme yoluyla faaliyetlerini eşgüdümlendirme, daha sık uzlaşma, (etki alanlarını paylaşma) yoluyla *kollektif sömürgecilik uyglamasına hız verme* ve pazardaki denetimlerini sıkılaştırma eğilimindeler. Onlar aynı zamanda *ulusal hareketlere, demokratik rejimlere ve sosyalist topluluk ülkelerine karşı ortak bir taktik de geliştirmektedir.*

Bu sürecin gelişiminde, dünya kapitalizmi, genel bunalımının yıkıcı sonuçlarını hafifletmek için bilim ve teknolojideki ilerlemeleri etkili biçimde kullanmakta ve aynı zamanda merkeziyle "çevresi" arasındaki uçurumu genişletme hedefiyle kapitalizmin eşitsiz gelişim yasasının işleyişine amaçlı bir biçimde etkide bulunmaya çalışmaktadır. Sonuç olarak, ekonomik bağımlılığın çeşitli biçimleri pekiştirilmekte ve halkların sömürüsü arttırılmaktadır. Evrensel güvenliği ve istikrarı zayıflatma eğilimi olan yeni ve çok zor uluslararası sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Buradan çıkan sonuç; *Üçüncü Dünya devletlerinin sosyoekonomik sorunlarının uluslararasılaşmasının, çözüm arayışında bütün dünya topluluğunun çabalarını gerektirdiğidir.*

Gerici ve diktatörcü Üçüncü Dünya rejimlerinde yaşam ölçütleri açık nedenlerle düşerken, benzer gelişimlerin yurtsever hükümetlere sahip ülkelerde de meydana gelmesi özel bir çözümleme gerektirir. Eklektiklik ve sosyoekonomik programlara bilimsel bir yaklaşımdan yoksunluk gibi bilinen durumların yanısıra, sorunun kökeninde yatan neden, onların yığınların ekonomik, politik ve toplumsal yaşamdaki rolünü yadsıyan bir çizgi izlemeleri gerçeğidir. Bunun sonucu olarak, (bürokrasi de

içinde) yönetici çevrelerle emekçi yığınlar arasındaki çelişki büyümektedir. Bu, 1960'lı yılların başından bu yana ilan edilen belgilerin terkedilmesinin ve Afrika, Asya ve Latin Amerika'da birçok ulusal ilerici rejimin düşmesinin ardındaki ana nedenlerden biri olmuştur.

Bugün, önemli olarak, emperyalist güçlerin olayların bugünkü durumundan yalnız maddi değil, aynı zamanda *moral* bir sorumluluk taşıdıkları düşüncesi güç kazanıyor. Her şeyden önce, sömürgecilik çağında bu halkları vicdansızca sömüren ve bağımsız toplumsal, ekonomik ve politik gelişimlerini yıllarca ciddi biçimde geciktiren onlar oldu. Bu ülkelerde ulusal zenginliği ve insan kaynaklarını sömürmeyi sürdürenler de yine onlardır. Gelişmekte olan ülkelerin zararına (ve kendi işçi sınıflarını da sömürerek) güçlü ekonomiler kuran da yine onlardır.

Uluslararası topluluğun eylemlerinin kilit alanlarda yoğunlaşması gerektiğini düşünüyorum. Bu, genç devletlerin ulusal zenginliğinin yağmalanması politikasına engeller konulmasını; uluslararası kuruluşlar yoluyla sanayileşmiş ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerinin ulusal programlarının finanse edilmesine geniş ve kapsamlı katılımının örgütlenmesini; yeni uluslararası ekonomik ilişkiler ilkelerine geçerlilik kazandırılmasını, yani halklara dünya topluluğunun ekonomik, ticari ve öteki yaşam alanlarına daha aktif katılma olanağının sağlanmasını; ve elbette, gelişmeyi hızlandırmak için özel girişimlerin yürütülmesine bütün devletlerin katılımının sağlanmasını içeriyor. BM bu süreci örgütleme ve yönlendirme görevini üzerine alabilir.

Bu nedenle iki temel öneri uygulanmalıdır: Birincisi, gelişmekte olan ülkeler hükümetleri sosyoekonomik gelişimleri için BM'nin eşgüdümlendireceği programlara kesin uymayı ve tahsis edilmiş parayı başka amaçlar için kullanmamayı sağlamak zorunda olacaklardır (sanayileşmiş devletlerin Üçüncü Dünya'ya daha büyük maddi ve teknik yardımda bulunması için gerekli). İkincisi, gerekli kaynak sağlamayı düzenlemek için uygun yasal ilkeler ortaya çıkarılmalıdır. (BM bu bölgelerde ana önceliğe sahip olanlar için uzun dönemli bir program -örneğin 30 yıllık- hazırlamak için bir komite oluşturabilir.)

Böylesi bir yol, sanayinin büyümesi için ve tarımın modernizasyonu için, planların toplumsal hedef ve görevlerle organik biçimde bağlanması demektir. Doğal olarak, ekonomik ilişkilerde nitelikçe yeni yapılar, bilimsel ve teknolojik başarılar ve çevre, uluslararası işbölümü ve bütünleşme dikkate alınacaktır.

Üçüncü Dünya'da uzun dönemli gelişme programlarını yürütmek için aşağıdaki adımların gerekli olduğuna inanıyorum:

-Genç devletler için borç ödemelerinin bu yüzyılın sonuna kadar ertelenmesi.

-Borçların büyük bölümünün, asıl borçların hepsi olmasa da büyük kısmı zaten faiz ödemeleriyle karşılanmış olduğundan silinmesi.

-Geri kalan miktarın faizsiz 50 ya da daha fazla yıl için verilmiş uzun dönemli borçlar olarak ele alınması.

-Kaynakların kilit alanlarda kullanılmasını güvence altına almak ve finansmanın toplumsal ve ekonomik rolünü sağlamak için bu grup bölgelere devlet ve özel kredi verilmesinde yeni ilkelerin işlenmesine başlanması.

-BM gelişme fonuna kaynak sağlamak için nükleer silahlara bugün yapılan har-

camanın yüzde 10 ile yüzde 15 arasında düşürülmesi.

Silah satınalma borçları sorunu ayrı olarak incelenmelidir. Çoğu gelişmekte olan ülkenin savunmasının gereğinden fazla silahlanmış olduğu bilinir. BM yardımı bekleyen devletler, her şeyden önce, silah satınalmaya ya da üretmeye son vermelidirler.

Bu aynı zamanda, Üçüncü Dünya'nın ABD ve Batı Avrupa'ya ihracatı üzerine gümrük tarifelerinin kaldırılması ve ihraç edilen hammaddeler ile ithal edilen mamul mallar fiyatlarında dengeli bir artışın sağlanması için, uluslararası ticaret ilkelerin gözden geçirilmesini de gerektirir.

Doğaldır ki, bu, "azgelişmişliğin" üstesinden gelmek için önlemlerin tam bir listesi olmaktan uzaktır. *Uluslararası topluluğun, gelişmekte olan uluslara yönelik* biriken deneyimi çözümleme, yeni önerileri toplama ve inceleme ve en iyi çözümleri uygulama gibi bir görevi vardır.

OTORİTEYİ KİM DENETLEYEBİLİR?

SSCB'de Yeni Bir Politik Kültürün Gerekliliği Üzerine

Nikolai POPOV
Tarih Doktoru

Otoritenin, kartopunun çığa dönüşmesi gibi büyümeye eğilimli olduğu ve erkin hangi yollarla sınırlandırılabileceği uzun zamandır biliniyor. Otoritenin gereğinden fazla güçlenmesini önleyen panzehir, erkin yasama, yürütme ve yargılama olmak üzere üç kategoriye ayrılmasıdır. Güçlerin ayrıştırılması ilkesi Avrupa Rönesansı ve hatta Yunan kültüründe yatmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin politik ilke ve alışkanlıklarının çoğu, 1917 devrimini izleyen Lenin yönetimindeki beş kısa yıl içinde şekillenmişti. Rusya iç savaşının koşulları cumhuriyetin korunması için ivedi ya da başka deyişle, geçici önlemler alınmasını gerektiriyordu. Ancak, Menşeviklerin ve Sol Sosyalist Devrimcilerin örgütlü parti muhalefeti siyasal yelpazeden men edilince, parti yönetimi ile ülke tek bir bütün haline gelmişti.

Lenin'in prestiji sarsılamazdı ve demokratik yasalar ile Anayasal standartlardan geçici sapmalar, Lenin'in "konuya hakim olduğu" ve "durumun kontrol altında bulunduğu" gerekçeleriyle geçiştirilmişti. Gerçekten de, bir yasama organı olan Halk Komiserleri Konseyi, çoğu zaman 1918 Anayasası ile çelişen yasalar kabul etmiştir. Ne var ki, bu konseyin başkanı Lenin'di. Öyleyse böyle bir davranış ne gibi bir sorun doğurabilirdi ki?

Lenin aynı zamanda partinin saygı duyulan lideriydi. Çevresindekilerden hiç kimse onun elinde fazla güç topladığını söylemeyi akıl edememişti. Bu yıllarda en yüksek idari kurumların işlevlerinin birbirlerine karıştığını ve erkin bir elde toplanmasını engelleyecek bir denetim mekanizmasının olmadığını vurgulamak da düşünülememişti. Ne de olsa önemli olan, erkin, devrimci halk erki olmasıydı.

Öte yandan, gelecekte geçici güvenlik önlemlerine değil de, işlerliği olan yasalara dayalı, daha düzenli bir yönetim öngörülmüştü. Hatta, bu vazgeçilmez bir şey olarak görülüyordu. Peki öyleyse, önceleri burjuvazinin muhalefetini kırmak için tasarlanmış olan proletarya diktatörlüğü nasıl oldu da barış döneminde, kabaca ifade edecek olursak, üst düzey yöneticilerin diktatörlüğüne dönüştü? 1917 yılında ya-

yınlanan **Devlet ve İhtilal** adlı yapıtında Lenin şöyle diyordu: "Marksizm, işçi sınıfı partisi aracılığıyla proletaryanın öncülerini eğiterek onlara, erki ele geçirerek *tüm halkı sosyalizme yöneltecek*, yeni sistemi örgütleyecek ve yönetecek, tüm çalışan ve ezilen insanlara önderlik, liderlik ve öğretmenlik yapacak nitelikleri kazandırır."

Bir "önder" ve bir "öğretmen" olmanın yolu nedir? Bu, komünistlerin bütün devlet kurumlarının başına geçmeleri gerektiği anlamına mı gelmelidir? Parti yönetimi öteki yönetici kurumların üstünde özerk bir güç odağı mı olmalıdır? Eğer Merkez Komitesi bütün öteki kurumlardan daha "yukarda" duruyorsa, kim tarafından ve nasıl denetlenecektir? MK'nın kararları Anayasa'ya aykırı bulunabilir mi? Alınan bir kararın başarısızlığa uğraması durumunda sorumlu kim olacaktır? Eğer bu en yüksek organ tüm ülkeyi yönetiyorsa, o ülkenin insanlarının bu kurumu seçim ile belirlemeleri gerekmez mi?

Ne 1918 Anayasası, ne de daha sonraki Anayasa değişiklikleri bu gibi sorulara yanıt getirmemiş, ülkemizde erki oluşturan kurumların işlevlerinin tanımları, ülke çapında tartışmalarla belirlenememiştir.

Yaşamının son yıllarında Lenin, parti ve devlet kurumlarının denetimsiz bir yetki ile donatılmasının doğuracağı sorunlara giderek daha fazla dikkati çekmiştir. Tüm halkın ve emekçilerin denetleme olanakları sorununa sürekli olarak değinmesi bir rastlantı değildir. Lenin bu konuda şunları yazmıştı: "Kitleler kendi önderlerini kendileri seçme hakkına sahip olmalıdırlar; gerektiğinde onları değiştirebilme, attıkları en ufak adımları dahi bilme ve denetleyebilme haklarına sahip olmalıdırlar."

1922 yılında 11. Parti Kongresi'nden az önce de Lenin şunları yazdı: "Son olarak, Parti'nin (ve Merkez Komitesi'nin) işlevlerini Sovyet hükümetinin işlevlerinden çok daha kesin bir biçimde ayırmak, Sovyet görevlilerinin ve Sovyet hükümet kurumlarının sorumluluğunu ve bağımsızlığını arttırmak ve Parti'ye şimdi olduğu gibi fazlasıyla sık, düzensiz ve çoğu zaman gereksiz müdahaleler yapılmaksızın tüm devlet organlarının faaliyetlerinde genel bir yol gösterici işlevini bırakmak gereklidir."

Başka deyişle, Lenin su götürmez biçimde üst düzey yönetim birimlerinin güçlerinin ayrıştırılması gerektiğini söylüyordu. Bugün artık, Lenin'in endişesi bizler için çok açıktır.

Lenin, erkin denetimsiz biçimde belli ellerde yoğunlaşması tehlikesiyle ilgili son uyarılarını "Kongre'ye Mektup" adlı yazısında yapmıştı. Bu metinde yeni Parti Genel Sekreteri Stalin'in elinde sınırsız bir yetki topladığını belirtmişti. Sorun şu ki, Rusya'da o zaman var olan politik yapılardan hiçbiri bunu engelleyemezdi. Merkez Komitesi sekreterliklerinin sorumluluklarını düzenleyen kimsenin bulunmadığı bir ortamda Stalin, Lenin'in yoğun bir çalışma içinde olmasından ve daha sonra da hastalığından yararlanarak, parti üzerinde artan bir etki elde etti. Başlangıçta bu etki yalnızca parti üzerindeydi.

Lenin fazla erken öldü. Eğer ülkemizin önderliğini iki yıl daha sürdürebilseydi, yeni yasaların oluşturulması sorunu hemen gündeme gelecekti. Merkez Komitesi, yapısında işçileri de barındırabilecekti (bu, doğrudan mütalaa edilerek tasarlanmış bir adımdı). İşçi ve Köylü Müfettişliği özgül bir statü kazanabilecekti (bu, halkın bağımsız bir denetim organıydı). Glasnost gelişecek, toplumun siyasal yapısı kamu-

oyunda tartışılacak ve Sovyetler (Konseyler) demokrasisi oluşacak, belirli bir temele oturacaktı.

Ancak, bunların hiçbiri gerçekleşmedi. Dar zamanlara sığdırılmış çalışma koşullarında oluşturulmuş olan yoğunlaşmış iktidar yapısı; Lenin'le ne bir kuramcı, ne bir örgütçü, ne de yüksek bir kültür düzeyine ve kişisel bir demokratlığa sahip bir devlet adamı olarak karşılaştırılamayacak kişiler tarafından devralınmıştı.

Partinin ve proletaryanın meşru liderinin konumu, demokrasiye oldukça dar bir açıdan bakan bir adamın eline geçmişti. Daha da ötesi, o sırada parti ile devletin yönetimi hiçbir şekilde bir bütünlük ifade etmiyordu. Politik ve kişisel çelişkiler sonucunda bölünmüştü. Geçmişte, politik entrikalar üstüne ustalaşmış olan Stalin bu çelişkileri ustaca sömürdü. Bazılarıyla birleşerek diğerlerini dışladı ve böylece, yine başkalarını kullanarak eski yoldaşlarını yok etmeye çalıştı.

Esas olarak Stalin, sosyalist ekonomik yapının gelişme koşullarında kendi kişisel diktatörlüğüne dayanan bir politik sistem yarattı. "Düşman"larına karşı yoğun bir av başlatarak geniş çaplı bir "temizleme" harekatına girişti. İnsanlar zorla bazı suçları kabullenmeye zorlanıyor, masum insanlar suçlamalar altında kalıyordu. Çoğu zaman insanlar şu iki seçenekle karşı karşıya kalıyorlardı: Ya yargıç olacaklardı, ya da kurban. Ve bu sistemin "baş örgütleyicisi" sanki jurnalcilikle, göstermelik mahkemelerle ve "halk düşmanları"nın idamları ile hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünüyordu.

Stalin, milyonlarca girişimci, yetenekli, değerli insanı öldürttü. O zaman kaybettiklerimizin gerçek sayısı hâlâ belirlenmeyi bekliyor. Stalin'in denetimsiz, kaprisli kişisel iktidarı ekonomiye ve bilime, edebiyata ve sanata kadar her alana yayıldı.

Lenin yönetimi altındaki kısa süren barışçı gelişme dönemi içinde, yarı-feodal ülkemizde, toplumsal yaşamın demokratik standartları geliştirilerek güçlendirilemedi. Daha sonra ise, Stalin tarafından kurulan rejim, aslında monarşiye özgü şeyler olan otoriteye tapınmayı, "üst düzeydekilere" koşulsuz boyun eğmeyi ve temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesini hortlattı. Hiç kimse bağımsız bir yasama organından söz dahi edemiyordu. Çarlık Rusyası'ndaki ilerici ve devrimci güçlerin uygulamayı başarmış oldukları normlar dahi toprağa gömülmüştü.

Stalin'in yöntemleri toplumda hem yatay hem de dikey olarak katlanarak yayıldı. Bu yöntemler parti, devlet ve ekonomik organlar tarafından benimsendi. Otorite çığ gibi büyüyerek yoğunlaşıyordu. Bu koşullar altında eleştiri, glasnost, gerçek bir seçim, halkın yönetime katılması, denetim ve tartışma süreçlerine katılması nasıl söz konusu olabilirdi ki? Yalnızca oy çokluğuyla yapılan onaylamalara izin verilmişti.

Bugün artık stalinist yöntemler, kişisel bir diktatörlük ve kitlesel baskı sistemi olarak ölmüş olsalar da, antidemokratik bir yaşam biçimi ve yaşam standartları olarak hâlâ yaşamaktadır. Apartman yöneticiliğinden bölgesel parti komitesi sekreterliklerine kadar her yerde hâlâ bazı zavallı, küçük Stalin'ler aramızda varlıklarını sürdürüyorlar. Böyle bir otorite sistemi on yıllar boyunca geliştirildi ve birkaç yıl içinde bertaraf edilmesi olanaklı değildir.

Bu sistem geçmişte ortaya çıkmıştı ve hâlâ yaşamaya devam ediyor. Ancak sorun artık belli bir önderin kişisel nitelikleri sorunu değildir. Politik sistemimizdeki iradecilik, bürokratiklik ve dogmatiklik ögelerini kökünden temizleyebilmek için, yalnızca stalinizm ruhunda yetişmiş yöneticileri değiştirmekle kalmamalı, bu kemikleşmiş sistemin kendisini de yok etmeliyiz.

İşe, perestroyka koşullarında partinin rolünü tanımlamakla başlamalıyız. Parti tüzüğüne göre partinin bölgesel örgütlerinin sorumluluğu, halk temsilcileri Sovyetlerini, "buralarda çalışan komünistler aracılığıyla" yönlendirmektir. Geçtiğimiz birkaç yılın deneyimleri bu tür bir yönlendirmenin, mahalle, kent ya da bölge parti komiteleri yoluyla mahalledeki, kentteki ya da bölgedeki tüm örgütler üzerinde katı bir idari denetim biçimine dönüştüğünü gösterdi. Bu katı denetim, elbette, yasama organlarını ve savcılığı da içeriyor.

Böyle bir yönlendirme gerekmediği halde, dışarıdan yönlendirme alışkanlığını gözden geçirmek gereklidir. Yıllanmış "üstlerin iznini alma" ilkesi yerine artık günümüzde "yasak olmayan her şeye izin vardır" ilkesi gelmiştir. Bugün artık insanlar, bir denetim gerekmeden yapabilecekleri her şeyi yetkili makamların müdahalesi olmadan yapabilmelidirler. Bu hem ekonomik, hem toplumsal, hem de politik faaliyetler için geçerlidir.

Kendine güven duygusunun eksikliği de politik kültürümüzün (ya da daha doğrusu antikültürümüzün) bir parçasıdır: Bu eksiklik, insanların "kutsal yönlendirme işi"ne asgari düzeyde de olsa karışmaktan kölece korkmalarında ifade buluyor. Zaman zaman politik kurmaylarımızın, her ne kadar gerçek anlamda günün her saatinde Lenin'e olan bağlılıklarını tekrarlasalar bile, insan onların Lenin'in yapıtlarını hiç okumadıkları izlenimine kapılıyor. Eğer okudularsa bile, okuduklarının beyinleri için bir yük oluşturmaması için özel bir çaba sarfedip bunları unutuyorlar. Onlar için tek önemli olan şey düzendir! Onlara göre herkes yerini bilmelidir. Eğer gerekliliğine dair bir belirti varsa, perestroykayı da biz yaparız ve doğayı da biz koruruz, ama eğer böylesi bir belirti yoksa, yetki dışı bir girişim olmamalıdır!

Perestroyka her şeyden önce politik bir süreçtir. Perestroyka, bugünkü politik kültürün yerine niteliksel olarak değişik bir kültür koyma sorunudur, denetimsiz bir yönetim ve iktidarla birlikte gelip sonsuz ayrıcalıklarla beslenen bir bürokratlar zümresinin politik iktidarına son verilmesidir.

Halkımız yeni bir toplum kurma çalışmalarına koyulmuşken, Lenin, her şeyin üstünde, devrimin bürokratikleşmesinden, ülkedeki tüm yaşamın üzerindeki gerçek denetimin yönetim aygıtı tarafından ele geçirilmesinden çekiniyordu. Lenin şunları söylemişti: "Tahmin edileceği gibi, iktidar yönetiminin kurallarına ve biçimlerine uyulması, çoğu zaman devrimciliğimizin köhneleşmiş bir rutine dönüşmesine yol açıyor."

Lenin, yönetim aygıtının kendi yönetimi altındaki halk kitlelerinden yalıtlanmasına ve bütün sorunların "komünist kararnameler" çıkartarak çözümlenebileceğine güvenilmesine öfkeyle karşı çıktı. Lenin'in yönetiminde parti, hoşgörüsüz ve sahtekarca davranan, bürokratikleşmiş yöneticileri saflarından tereddütsüz dışladı. Yönetim aygıtının yenilenmesi için büyük çaba gösterildi.

Stalin döneminde ise, partinin bürokrasiye karşı verdiği bu savaştan vazgeçildi. Yönetim aygıtı giderek kabardı ve yönetimi altındaki kitlelerden giderek koparak bir bürokrasi mekanizması haline dönüştü. "Yenilenme"de vardı; ama bu, aygıtın en yararlı, düşünen bölümünün düzenli biçimde yok edilmesi anlamına geliyordu. Genel olarak Stalin personel değişimi ilkesini kişisel iktidarının bir garantisi olarak görüyordu.

1960 ve 1970'lerde aygıt kapalı bir sistem haline geldi ve taze kan alımı hemen hemen tümüyle durdu. Aygıtın üyeleri kendi kanunları gereği, zümreleri içinde yukarı, aşağı ve yanlara doğru hareket eder oldular. Parti organlarından devlet kuruluşlarına, oradan bakanlıklara, kamu kuruluşlarına ve sonra yine parti organlarına akmaya başladılar. Bu durum, kapalı bir profesyonel yöneticiler zümresinin oluşmasına yol açtı ki, bu zümre, Sovyet basınında diğer ülkelerden söz edilirken genellikle "yönetici elit katman" diye söz edilen zümreydi. Otorite üzerinde denetimin yokluğunda, demokrasinin bürokrasiye dönüşmesi tüm dünyada gözlenebilecek tipik bir süreçtir.

Lenin'in çekincelerinin gerçekleştiği, açıklıkla ve dürütçe itiraf edilmelidir. Ülkemizde "pratikte yerinden sökülüp atılamayan, ayrıcalıklı ve halkın *üzerinde* konumlanmış olan bir bürokrasi" zümresi oluşmuştur. Partimizin sağlıklı devrimci güçleri tarafından başlatılan perestroyka bu yönetim aygıtının sökülerek atılmasına yönelmiştir.

Sputnik dergisinin 1989 Şubat sayısından çevrilen bu yazı, *Sovetskaya Kultura* gazetesinden özetlenmiştir.